

Pornografie, žáci na druhém stupni základních škol v Libereckém regionu a prevence

Diplomová práce

Studijní program:

N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Lucie Holden

Vedoucí práce:

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.

Katedra filosofie

Zadání diplomové práce

Pornografie, žáci na druhém stupni základních škol v Libereckém regionu a prevence

Jméno a příjmení: Bc. Lucie Holden
Osobní číslo: P18000585
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Zadávající katedra: Katedra filosofie
Akademický rok: 2018/2019

Zásady pro vypracování:

V teoretické části práce bude autorka analyzovat některé dostupné studie a zkoumat jejich implikace a východiska ohledně působení pornografie na žáky na druhém stupni základních škol a míry vystavení žáků pornografickým materiálům. Na téma pornografie bude nahlíženo také z pohledu prevence sexuálního rizikového chování v kontextu českých základních škol a budou popsány doporučené formy prevence. V praktické části práce je cílem analyzovat na případové studii základní školy z Libereckého kraje, jak vnímají žáci pornografii, v jaké míře jsou jí vystaveni, zda se s ní setkávají v počítačových hrách a jakým způsobem vnímají prevenci rizikového sexuálního chování na internetu? především sledování pornografie? ve své škole. Odpovědi budou srovnány se začleněním tématu pornografie do ŠVP školy, analýzou prevence v této oblasti na škole a postoje pedagogických pracovníků k prevenci. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího diplomové práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- BLINKA, L. *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015, 198 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7975-5.
- ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.
- LE J. The Digital Divide: How the Online Behavior of Teens is Getting Past Parents. In: *McAfee.com* [online]. June 2012 [vid. 7. 6. 2018]. Dostupný z: www.cil.cnrs.fr/CIL/IMG/pdf/digital-divide-study.pdf
- KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Univerzita Palackého v Olomouci: 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.
<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredi-internetu-2015-monografie/file>
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 s. Dostupné z: < <http://www.msmt.cz/file/43792/> >
- ŘÍČAN, P. Sexuální výchova ? základ je v rodině. *Metodický portál: Články* [online]. 12. 11. 2013, [vid. 24. 10. 2018]. ISSN 1802-4785. Dostupný z: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/17839/SEXUALNI-VYCHOVA—ZAKLAD-JE-V-RODINE.html>>
- ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložili: Libuše ČÍŽKOVÁ, Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing: 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

Vedoucí práce:

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce:

30. listopadu 2018

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

16. července 2020

Bc. Lucie Holden

„Tváří v tvář technologii je naší povinností prosazovat lidské hodnoty, což ale znamená, že musíme nejprve přijít na to, jaké hodnoty to vlastně jsou. To může být těžší, než se na první pohled zdá. Technologie není ani dobrá, ani špatná, je silná a složitá. Využívejme ji, zkoumejme, co všechno dokáže. Ale zároveň se ptejme: „Co dělá s námi?“ Pomalu hledáme rovnováhu, ale podle mě to bude ještě nějakou dobu trvat.“ (Sherry Turkle – ve filmu Digital Nation)

Poděkování

Chtěla bych svému vedoucímu práce poděkovat panu doktoru PaedDr. ICLic. Michalu Podzimkovi, Th.D., Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat panu docentu doc. Dr. PaedDr. Petru Urbánkovi, paní doktorce PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. a panu Mgr. Otou Dymokurskému za pomoc a konzultace s dílčími aspekty práce. Můj velký dík patří také vedení a pedagogickému sboru nejmenované základní školy v Libereckém kraji, jež mi umožnili provést na půdě školy výzkum a také se do něj aktivně zapojili.

Anotace

Práce se zabývá tématem pornografie a možnými důsledky její konzumace pro dospívající na druhém stupni základní školy. V teoretická část shrnuje některé dosud získané poznatky o působení pornografie na žáky, míře jejich vystavení a možné prevenci sexuálně rizikového chování, především konzumace online pornografie. Praktická část práce zkoumá tyto jevy v rámci případové studie jedné základní školy. Dotazníkové šetření, obsahová analýza ŠVP a rozhovory se členy pedagogického sboru odpovídají na výzkumné otázky vycházející ze studia teorie.

Klíčová slova

dospívající, expozice, internet, pornografie, prevence, sexuálně explicitní materiály, základní škola

Annotation

The thesis deals with the issue of pornography and the possible consequences of its consuming for adolescents in the lower secondary school. The theoretical part summarizes some of the acquired findings of the pornography impact on the students, the extent of their exposure, and the possible prevention of sexual risk behaviour, primarily online pornography consumption. The practical part deals with the same issue employing a case study done on an elementary school. A questionnaire survey, content analysis, and interviews with the school staff answer the research questions based on studying the theory.

Keywords

adolescents, elementary school, exposition, prevention, pornography, sexually explicit materials, the Internet

Obsah

1.1	Seznam obrázků	6
1.2	Seznam grafů	6
1.3	Seznam použitých zkratk.....	6
	ÚVOD.....	7
1.	TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE.....	8
1.4	Definice pojmů.....	8
1.5	Pornografie a dospívající.....	11
1.6	Obsahy sexuálně explicitních materiálů.....	18
1.7	Sexuální plasticita.....	23
1.8	Nadužívání pornografie	26
1.9	Možné důsledky sledování pornografie	31
1.10	Pornografie a rizikové chování online	35
1.11	Online rizikové chování spojené s vystavením SEM	38
1.12	Prevence sledování pornografie a s tím spojeného rizikového chování	42
1.12.1	Legální ochrana.....	44
1.12.2	Prevence obecně	45
1.12.3	Prevence v rodině.....	46
1.12.4	Prevence ve škole	51
2.	PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE.....	56
1.13	Metodologie	57
1.14	První oddíl praktické části – výsledky dotazníkového šetření.....	60
1.14.1	Definice, obsahy pornografie a postoje k pornografii.....	62
1.14.2	Dostupnost pornografie	66
1.14.3	Záměrná a nezáměrná expozice	70
1.14.4	Vrstevníci a pornografie	75
1.14.5	Shrnutí	78
1.15	Druhý oddíl praktické části – prevence ve škole	79
1.15.1	Ředitel školy.....	79
1.15.2	ŠVP školy.....	81
1.15.3	Učitelé.....	83
1.15.4	Metodička primární prevence	87
1.15.5	Žáci.....	89
1.15.6	Shrnutí	94
	ZÁVĚR	97
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	99

SEZNAM PŘÍLOH	102
PŘÍLOHA 1	103
PŘÍLOHA 2	105
PŘÍLOHA 3	106
PŘÍLOHA 4	111

1.1 Seznam obrázků

Obrázek 1: Korelace vystavení internetu a setkání s online riziky	12
Obrázek 2: Souvislost mezi prevalencí expozice v rámci různých platforem	16
Obrázek 3: Obrázek – Síť vyhledávaných výrazů na pornografických stránkách a jejich vzájemná provázanost.	105

1.2 Seznam grafů

Graf 1: Porovnání tříd v čase tráveném na internetu.....	61
Graf 2: Pojetí pornografie žáky podle žánrů.....	62
Graf 3: Pojetí pornografie žáky podle klíčových slov.....	63
Graf 4: Konkrétní obsahy pornografie v pojetí žáků.....	64
Graf 5: Možné důvody vyhledávání pornografie podle žáků.	65
Graf 6: Možná pozitiva pornografie podle žáků.	66
Graf 7: Obtížnost najetí stránky s pornografickým obsahem.....	67
Graf 8: Místa, kde se žáci setkávají s pornografickým obsahem.....	68
Graf 9: Četnost odkliknutí legálního věku 18+.	68
Graf 10: Četnost hraní her s pornografickým obsahem.	69
Graf 11: Četnost sexuálního zážitku v počítačové hře.	69
Graf 12: Nezáměrné vystavení.	70
Graf 13: Četnost vystavení pop-up reklamám s pornografickým obsahem.....	71
Graf 14: Záměrné vyhledávání podle uvedeného věku první záměrné expozice.	72
Graf 15: Záměrné vyhledávání při přímém dotazování na četnost.	72
Graf 16: Prevalence záměrné expozice.	73
Graf 17: Emoce žáků při vystavení SEM.	74
Graf 18: Výhled sledování SEM v následujících 30 dnech.	74
Graf 19: Postoje ke zjištění, že vrstevník viděl pornografii.	75
Graf 20: Názor žáků na to, zda jejich vrstevníci sledují pornografii.	76
Graf 21: Názor žáků na to, zda od nich vrstevníci očekávají sledování pornografie.	76
Graf 22: Sdílení SEM s vrstevníkem.	77
Graf 23: Sledování SEM s vrstevníkem.	77
Graf 24: Obsah sexuální výchovy na základní škole podle oslovených učitelů a učitelek.....	84
Graf 25: Předměty, které by podle dotázaných pedagogů měly obsahovat témata sexuální výchovy.	85
Graf 26: Důležité informace o pornografii, které by měly podle dotázaných učitelů zaznít.	86
Graf 27: Názor žáků na dobrou informovanost o sexu v jejich věku.....	90
Graf 28: Osoby, se kterými by žáci nejpravděpodobněji komunikovali na téma sexu.	91
Graf 29: Osoby ve škole, se kterými žáci komunikovali o pornografii.....	92
Graf 30: Postoje k sexuální výchově na škole.	93
Graf 31: Jak často se podle žáků vyskytovalo téma pornografie ve výuce.....	94

1.3 Seznam použitých zkratek

Med - medián
Mod - modus
MPP – minimální preventivní program
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PŘ - přírodopis
SEM – sexuálně explicitní materiály
soc. - sociální
ŠVP – Školní vzdělávací program
VKO – Výchova k občanství
VKZ – výchova ke zdraví
zobr. – zobrazující

Úvod

Způsob konzumování pornografie se kvůli internetu výrazně zjednodušil, a to přináší nové otázky mimo jiné v oblasti prevence na základní škole a také možných důsledků konzumace pornografie u dospívajících. Přestože v zahraničí existuje poměrně velké množství výzkumů na toto téma, v České republice je jich spíše méně. Autorka se v praxi setkala s několika případy nezletilých dětí, které měly s nadměrnou konzumací problém a podle svých slov pro ně bylo obtížné přestat. Protože je tento fenomén poměrně mladý, je těžké odhadnout jeho další vývoj. Vzhledem k určité normalizaci konzumace pornografie a souběžné tabuizaci tohoto tématu ve společnosti není vzrůstající počet žáků, kteří se s pornografií setkávají před 15. rokem, vnímán jako problém. Téma je v práci zpracováváno v teoretické i praktické rovině.

Hlavním cílem teoretické práce předložené části je zmapovat a analyzovat některé dostupné studie a zkoumat jejich implikace a východiska o působení pornografie na žáky na druhém stupni základních škol. Dále by měla tato část popsat, do jaké míry se podle těchto studií žáci dostávají s pornografickými materiály do kontaktu. Teoreticky bude zpracováno také téma prevence v této oblasti a možná doporučení pro rodiče i učitele. Autorka bude vycházet z odborných knih, ale také odborných článků. Objevovat se budou také cizojazyčné zdroje, a to především vzhledem k nedostatku českých výzkumů. Na zdroje bude nahlíženo také z pohledu použité terminologie a interpretace dat. Pro doplnění kontextu se autorka kromě studií zaměřených na dospívající bude zabývat také pracemi, které se týkají pornografie u dospělých jedinců.

Cíle praktické části diplomové práce jsou dílčí a všechny jsou obsaženy v případové studii anonymizované základní školy z Libereckého kraje. Výzkum se bude snažit zodpovědět, v jaké míře jsou žáci pornografii vystaveni, zda se s ní setkávají v počítačových hrách a jakým způsobem vnímají prevenci rizikového sexuálního chování na internetu, jmenovitě sledování pornografie. Je možné, že z teoretické části vyplynou další výzkumné otázky, které budou do výzkumu zařazeny. Odpovědi budou zároveň srovnány s výpověďmi pedagogických pracovníků a obsahovou analýzou školního vzdělávacího programu. Zkoumána bude míra zařazení tématu pornografie do výuky a také postoje pedagogických pracovníků k tomuto tématu.

1. Teoretická část práce

1.4 Definice pojmů

Téma pornografie u dospívajících zahrnuje některé pojmy, které je třeba blíže definovat. Tato práce se týká konkrétně dospívajících na druhém stupni, což je velmi různorodá skupina, nicméně vzdělávací systém je řadí do jedné kategorie – žáci. Lze se k ale nim vztahovat i jinak. Světová organizace UNICEF považuje za dítě každou osobu mladší 18 let¹ a stejnou terminologii používá také náš právní řád. I přes rozdíly mezi žáky šestého a devátého ročníku tedy bude tato práce hovořit obecně o „žácích“ na druhém stupni a „dětech“, k určité diferenciaci dojde až v praktické části práce. Zahraniční studie používají velmi často termín dospívající, který ne vždy bývá věkově omezený. Práce vychází z těch studií, které věkové ohraničení používaly, a toto ohraničení bylo v souladu s definicí žactva druhého stupně. Z těchto důvodů bude zkoumaná skupina nazývána „dospívající“. Ve všech případech jsou ale myšleni dospívající ve věku od 11 do 15 let.

Tato věková skupina je velmi specifická. Podle Zimbarda jsou dnešní adolescenti hédonisticky orientovaní na přítomnost a je jim narušována časová perspektiva osobnosti v oblasti sexuálního rozhodování. Důležitost rovnováhy mezi právě žitým okamžikem a budoucností může být plně uvědomovaná až zralým dospělým jedincem, stejně jako vytváření dlouhodobých cílů a plánů. V současné generaci mladých lidí se ale podle něj stále častěji lze setkat s takzvanými požitkáři, kteří jsou zaměřeni pouze na přítomnost a stále nové stimuly, cokoliv opakujícího se je pro ně nežádoucí, protože to velmi rychle začnou považovat za nudné². Tyto názory podporují také výsledky Sladkého testu (The Marshmallow Test), který provedl Walter Michel na Stanfordské univerzitě³.

Výzvy, kterým děti musí čelit, se liší podle generací. Dnešní generace je bezesporu jednou z nejvíce digitalizovaných v historii naší společnosti, někdy bývají nynější dospívající označováni jako internetoví domorodci (digital natives). Eckertová a Dočekal definují tento termín jako „...věkovou skupinu lidí, kteří se v digitálním, internetovém, světě cítí jako doma. Do tohoto světa se již narodili.“⁴ Digitální přistěhovalci (digital immigrants) jsou pak podle nich příslušníci starší generace, kteří se v tomto světě

¹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 9788024750101. S. 15.

² ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložili: Libuše ČÍŽKOVÁ, Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing: 2017. ISBN 978-80-247-5797-1. S. 74.

³ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 74.

⁴ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5. S. 19.

museli naučit fungovat během svého života. Termín zavedl Marc Prensky v roce 2001 ve svém článku⁵, ale již předtím si jiní autoři všimli měnící se vztahové dynamiky v rodinách, která pramenila z toho, že děti vůbec poprvé v historii dostihly, a dokonce překonaly, své rodiče ve znalosti online světa a v dovednostech s ním spojenými. Přistěhovalci mají navíc svůj pohled na svět ovlivněný offline zkušenostmi⁶. Podle výzkumu EU Kids Online české děti nejčastěji používají k připojení na internet svůj telefon, což ztěžuje kontrolu toho, co v online prostoru dělají⁷. Statistiky stránek Pornhub.com uvádějí, že přes tři čtvrtiny sledování videí probíhá přes mobilní telefon⁸, z toho tedy plyne, že děti mohou mít k takovým stránkám přístup.

Internet přináší rizika pro obě skupiny, jak domorodce, tak přistěhovalce. Pro druhou jmenovanou skupinu zejména v tom, že možným rizikům nerozumí, nebo o nich dokonce vůbec neví. Nemůže tedy předat další generaci obranné mechanismy, které by byly v digitálním světě funkční. Domorodci jsou tedy rizikům vystaveni bez toho, aby jim byla vysvětlena a aby jim byly předány postupy, které tato rizika eliminují. K větě: „Nemluv na ulici s cizími lidmi!“ by se mělo dodat: „Nechatuj s cizími lidmi na internetu!“⁹ Protože se pro internetové domorodce stávají reálný a virtuální svět jedním spojeným reálným světem, někteří autoři preferují používání pojmů „online“ a „offline“ světa¹⁰ a k tomuto modelu bude směřovat také tato práce.

Je třeba definovat také samotný termín „pornografie“, který je někdy zaměňován s termínem sexuálně explicitní materiály (nebo média), což někteří autoři dále specifikují na sexuálně explicitní online materiál (nebo média). Terminologická nekonzistentnost je velkou překážkou efektivního srovnávání a komparativní analýzy jednotlivých studií. Někteří odborníci ale předznamenávají, že takový konsensus může být těžko dosažitelný vzhledem k rozdílným ideologickým pohledům na tuto problematiku¹¹. Long k tomu dodává, že možným řešením může být uznání této nekonzistentnosti a

⁵ PRENSKY, M. Digital Natives, Digital Immigrants. In: *On the Horizont* [online]. 8. 2001 [vid. 30. 4. 2020] Dostupné z: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> S. 1–2.

⁶ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 19.

⁷ BEDROŠOVÁ, M., et al. *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika*. [online] Brno: Masarykova univerzita, 2018. [vid. 11. 4. 2020]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3115505/eu_kids_online_report.pdf S. 7.

⁸ PORNHUB INSIGHTS. The 2019 Year in Preview. In: *Pornhub Insights* [online] 11. 12. 2019 [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.pornhub.com/insights/2019-year-in-review>

⁹ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 24.

¹⁰ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 31.

¹¹ HORVATH, M. A. H., et al. Basically... porn is everywhere: a rapid evidence assessment on the effects that access and exposure to pornography has on children and young people (Project Report). In: Middlesex University London [online]. Aktualizováno 30. 3. 2019 [vid. 16. 7. 2019] Dostupné z: <https://eprints.mdx.ac.uk/id/eprint/10692> S. 56.

zároveň jasné stanovení definice v daném kontextu. Autor by měl podle něj vyjasnit, co předkládaná reference znamená v daných podmínkách¹². Také je důležité zamyslet se nad tím, co pod pojmem pornografie chápou děti, protože jejich chápání tohoto slova může být velmi odlišné od běžně zažitých definic. Jen velmi málo výzkumů se tímto tématem zabývá, a i proto je toto téma jedním z námětů výzkumu v praktické části.

Pornografii je obtížné definovat, protože obsahuje jak přirozené každodenní záležitosti, tak ilegální oblasti internetu. Jeden z možných způsobů, jak ji definovat, ale může být pornografie jako: „...*sexuálně explicitní média, která jsou primárně určena k tomu, aby vzrušila obecenstvo.*“¹³ Jinde najdeme pornografii definovanou jako „*sexuálně explicitní materiál*“ a internetovou pornografii jako „*webové stránky obsahující sexuálně grafické materiály.*“¹⁴ Sexuálně explicitní materiály (SEM) mohou být také šířeji definovány jako „...*média zobrazující obrázky odhalených genitálií anebo vyobrazení sexuálních chování, která jsou určena k zvýšení sexuálního vzrušení.*“¹⁵ Někteří autoři nepředpokládají, že primárním účelem SEM je vzrušení a jmenují například získání informací¹⁶. Eckertová a Dočekal definují pornografii jako „...*dílo (fotografie, video, text), jehož cílem je vyvolat sexuální vzrušení.*“¹⁷ Dále rozdělují pornografii na legální a nelegální, mezi kterou řadí například dětskou pornografii a tvrdou pornografii (deviantní). Také uvádějí, že přibývá amatérských tvůrců pornografie, mezi které můžeme stále častěji počítat děti¹⁸.

Někdy je možné se setkat také s termínem sexualizované vizuální obrazy, které obsahují „...*pohybující se a statické sexualizované vizuální obrázky kýmkoliv vytvořené a mohou nebo nemusí je doprovázet*

¹² LONG, J. *Anti-porn: The resurgence of anti-pornography feminism* [online]. Zed Books Ltd., 2012 [vid. 22. 8. 2019]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=RNdiDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT7&dq=long+antiporn+the+resurgence&ots=Lda4KJ-WVS&sig=Wp05PvM2hFRinx5tJnyvekniVyl&redir_esc=y#v=onepage&q=long%20antiporn%20the%20resurgence&f=false S. 59.

¹³ MALAMUTH N. M. Pornography. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [online]. 12. 2001 [22. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286340250_Pornography_S.11817.

¹⁴ NEGASH S., et al. Trading Later Rewards for Current Pleasure: Pornography Consumption and Delay Discounting. *The Journal of Sex Research* [online] 2016, roč. 53, č. 6 [vid. 27. 7. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00224499.2015.1025123> S. 690.

¹⁵ MORGAN E. M. Associations between Young Adults' Use of Sexually Explicit Materials and Their Sexual Preferences, Behaviors, and Satisfaction. *Journal of Sex Research* [online]. 2011, roč. 48, č. 6 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00224499.2010.543960> S. 520.

¹⁶ PETER, J., VALKENBURG, P. M. Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Sexual Satisfaction: A Longitudinal Study. *Human Communication Research* [online]. 1. 4. 2009, roč. 35, č. 2 [vid. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2009.01343.x> S. 171–194

¹⁷ ECKERTO VÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 84.

¹⁸ Tamtéž, s. 84.

zvuky.¹⁹ Násilné vizuální obrazy obsahují „...pohybující se a statické násilné vizuální obrázky kýmkoliv vytvořené a mohou nebo nemusí je doprovázet zvuky.“²⁰ Někdy se sexualizované nebo násilné obrazy a sexuální akty, které neslouží k vzrušení, ale k vyprávění příběhu, oddělují od pornografie jako takové²¹. Protože nelze tuto práci zaměřit na všechny tyto kategorie a média, je teoretická část práce zúžena primárně na přístup nebo vystavení sexuálně explicitním online materiálům a vycházet bude z Morganovy definice pornografie: „...médiá zobrazující obrázky odhalených genitálií anebo vyobrazení sexuálních chování, která jsou určena k zvýšení sexuálního vzrušení.“²²

1.5 Pornografie a dospívající

Internet se stává prostředím snadného uspokojování potřeb, ale také usnadňuje projevy patologií²³. Průzkumy ukazují nárůst internetové komunikace především u generace dospívajících²⁴. Dále ukazují, že české děti jsou nadprůměrnými v používání sociálních sítí, hraní her a objemu času stráveného na internetu²⁵. Odborníci na internetovou bezpečnost upozorňují na to, že internet sám o sobě není nebezpečný, ale lidské chování na internetu je to, co může být nebezpečné²⁶. Livingstone a jeho tým představili graf (Obrázek 1), který ukazuje, jak vystavení internetu vysoce zvyšuje šanci, že se dítě nebo dospívající setká s online rizikem.

¹⁹ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 14.

²⁰ Tamtéž., pozn. 11, s. 14.

²¹ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 10.

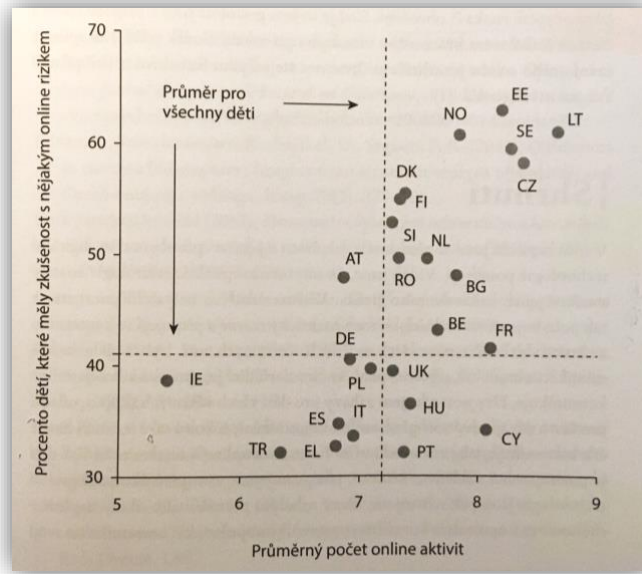
²² MORGAN E. M., pozn. 14, s. 520.

²³ BLINKA, L. et al. Online závislosti: jednání jako droga? online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba. Praha: Grada, 2015, 198 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7975-5. S. 94.

²⁴ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 25.

²⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁶ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 33.

Obrázek 1: Korelace vystavení internetu a setkání s online riziky²⁷

Je ovšem otázkou, jak bude jedinec na dané online riziko náchylný. Valkenburg v této souvislosti vyslovuje čtyři tvrzení:

1. Vliv médií je podmíněn a záleží na třech typech náchylnosti – dispoziční, vývojové a sociální. Mezi dispoziční náchylnosti bychom mohli řadit osobnostní a temperamentové vlastnosti, mezi vývojové psychickou zralost a odolnost jedince a mezi sociální vliv okolí, který určuje interpretaci média i míru setkávání se s ním.
2. Vliv médií je nepřímý, protože je ovlivněn emoční, kognitivní a excitační reakcí jedince na daný obsah. Teprve po zvážení těchto faktorů je možné říci, jaký bude vztah používání daného obsahu a jeho vliv na jedince.
3. Typy náchylnosti determinují výběr média a zároveň utlumují, nebo podporují emoční, kognitivní a excitační reakce na daný obsah.
4. Vztahy mezi sledováním sexuálně explicitních materiálů a reakcemi na ně jsou reciproční. Vliv média zpětně ovlivňuje náchylnost i reakčnost daného jedince²⁸.

Vzhledem k citlivosti tématu a proměnlivosti situace se studie shodují na tom, že je velmi složité udržet aktuálnost výzkumů. Někteří autoři jsou přesvědčeni, že centrem nadcházejících výzkumů by se měla

²⁷ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 33.

²⁸ VALKENBURG, P. M., PETER, J. The differential susceptibility to media effects mode. In: *Journal of Communication* [online]. 7. 3. 2013 [vid. 21. 9. 2019] Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcom.12024> S. 226–236.

stát přímo zkušenost mladých lidí: „Je možné, že to, co nám výzkumy říkají, je nepřesné, protože to bylo designováno se zájmy a porozuměním dospělých v centru přemýšlení.“²⁹ Jak už bylo uvedeno, klíčové je zamyslet se nad tím, co pod pojmem pornografie chápou děti, protože jejich chápání tohoto slova může být velmi odlišné. Dále je nutné zaměřit se také na kontext, ve kterém se dospívající pohybuje, protože ten může být silně determinační pro jeho chování v online prostředí. Jak potvrzují i výsledky výzkumů, děti si do online světa přenáší své problémy, ale také výzvy, kterým musí čelit ve svém offline životě³⁰. Je nezbytné dále zkoumat, jak jsou děti ovlivňovány pornografií a jak dlouho toto působení přetrvává, případně jak zásadní dopady má na jejich dospělý život.

Logickým soudem lze dojít k závěru, že více času stráveného na internetu znamená více rizika pro jedince a větší pravděpodobnost, že se s nějakým rizikem nebo rizikovým chováním střetne³¹. Z vývojového hlediska panuje přesvědčení, že pornografie se netýká dospívajících, ale spíše dospělých³². Toto tvrzení ale není podpořeno dlouhodobým sledováním situace v českém prostředí, které se vlivem rozvoje technologií i vztahu k nim rychle mění. Lektoři preventivních programů i učitelé ze základních škol upozorňují na to, že pornografie je součástí života minimálně určitého procenta dětské populace. Tento fakt se promítá do života dítěte ve škole nebo se může projevit v rámci tematicky zaměřeného preventivního programu či přednášky. Pokud se vyskytuje nadužívání internetu u dětí, které přešly čerstvě na první stupeň, jedná se podle odborníků pravděpodobně o projev vážnější rodinné dysfunkce³³. Je otázkou, nakolik je kontakt s pornografií patologický a nakolik se jedná o přirozený zájem, který vychází z přirozeného vývoje sexuality jedince.

Dospívání je období, ve kterém dochází k zásadnímu formování sexuality a které přináší také mnoho rizik v rodinném prostředí. V těle dospívajících je přeorganizován hormonální, anatomický a neuropsychologický systém. Poprvé se objevuje sexuální vzrušení, první orgasmus. V období adolescence také mladí lidé zahajují svůj sexuální život a je formována jejich sexuální identita³⁴. Dospívající musí splnit několik významných vývojových úkolů, jako je vymezení a pojmenování své identity, správné socializační dovednosti a s nimi spojená zdravá socializace s vrstevníky a nakonec přizpůsobení se své vyvíjející identitě³⁵. Toto období může být turbulentním pro vztah dospívajícího s rodiči, navíc může dojít například k rozvodu rodičů, který je obvykle silnou psychickou zátěží.

²⁹ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 63.

³⁰ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 31.

³¹ Tamtéž, s. 34.

³² BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 89.

³³ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 91.

³⁴ FORTENBERRY J. D. Puberty and adolescent sexuality. In: *Hormones and behaviour* [online]. 6. 2013 [vid. 22. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0018506X1300069X> S. 280–285.

³⁵ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 95.

Průzkumy dále ukazují, že nejvíce rizikové jsou rodiny s chybějícím rodičem, ale také ty s hyperprotektivní výchovou. Hyperprotektivní rodič většinou není ochoten vzdát se kontroly nad dítětem, čímž brání jeho rozvoji. Dítěti pak nechtějí „...umožnit dospět, rozvinout vlastní odolnost a naučit se samostatně řešit své problémy.“³⁶

Studie napříč dekádami jasně dokazují dětský přirozený zájem o sexualitu jako přirozenou součást světa³⁷. Kckee se svým týmem identifikoval klíčové domény, které jsou zásadní pro zdravý sexuální vývoj dítěte:

- i. Svoboda od nechtěné činnosti,
- ii. porozumění svolení a etickému jednání ve více obecném smyslu,
- iii. vzdělání o biologických aspektech sexuální praxe,
- iv. porozumění bezpečí a bezpečnosti,
- v. vztahové dovednosti,
- vi. celoživotní vzdělávání,
- vii. otevřená komunikace,
- viii. sexuální vývoj (v dospívání) by neměl být agresivní, nátlakový, nebo nepřinášející radost,
- ix. kompetence (děti by se měly naučit, že mohou a mají mít svoji sexualitu pod kontrolou, stejně tak jako to, kdo nalezne potěšení z jejich těl),
- x. sebezřetivost (jejich sexuality a jejich těl),
- xi. odolnost (poučit se jít dál po špatných sexuálních zkušenostech),
- xii. uvědomění a přijetí faktu, že sex může být příjemný,
- xiii. hodnoty (děti potřebují znát hodnoty svých rodičů i širší společnosti, aby se mohli sami rozhodnout v daném sociálním kontextu pro vlastní hodnoty),
- xiv. povědomí o veřejných a osobních hranicích,
- xv. mediace (děti potřebují chápat, jak média prezentují sexualitu a jak tento vztah ovlivňuje jejich vlastní zkušenosti)³⁸.

Přirozený zájem o sexualitu naráží na koncepci internetu, který skýtá nové „nepřirozené“ možnosti, ze kterých se mohou vyvinout nová rizika. Ševčíková rozděluje online rizika podle toho, zda je dítě v roli

³⁶ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 61.

³⁷ MCKEE, A. Does pornography harm young people? *Australian Journal of Communication* [online] 2010, roč. 37, č. 1, 17–36 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <http://eprints.gut.edu.au/41858/> S. 6.

³⁸ MCKEE, A et al. Healthy Sexual Development: A Multidisciplinary Framework for Research. *International Journal of Sexual Health* [online] 2010 roč. 22, č. 1 [vid. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/19317610903393043> S. 14–19.

příjemce, účastníka nebo pachatele. V oblasti sexuality tak rozděluje *pornografii a jiný sexuálně zraňující obsah* jako rizikový obsah, který může dítě přijímat, *setkávání se s neznámými lidmi z internetu a sexuální zneužívání* jako možný rizikový kontakt, kde je dítě účastníkem, a *vytváření a nahrávání pornografických materiálů*, kdy se z dítěte stává pachatel³⁹. Někteří autoři za riziko online prostoru považují také získávání zkreslených informací, mimo jiné i o sexu⁴⁰. Svět popkultury a pornografie klade velký důraz také na vzhled, což vede ke srovnávání sebe sama s dokonalostí prezentovanou médií a v konečném důsledku může mladým lidem snižovat jejich sebevědomí. Dívky se tak například učí, že mnohem důležitější než jejich schopnosti, dovednosti a vnitřní hodnoty je, aby byly na první pohled sexuálně přitažlivé⁴¹.

Mimo český kontext existují důkazy, že „...dětí a mladí dospělí považují pornografii za jednoduše přístupnou a kulturně rozšířenou.“⁴² Studie z Austrálie ukazuje, že věk dětí, které zhlédly pornografii před 16. rokem, se s každou generací výrazně zvyšuje⁴³. Dospívající a mladí lidé (v tomto případě 14–20 let) podle švédské studie vykazovali postoj normalizování pornografie, ale zároveň k ní měli ambivalentní vztah⁴⁴. Ševčíková k tomu dodává, že je třeba zkoumat také rozsah dané expozice, tedy jak často a kde se dítě se SEM setkává a případně jaké online aplikace a stránky používá⁴⁵. Jejím průzkum mezi českými dětmi ve věku 11–15 let odhalil, že skoro 23 % sleduje pornografii sporadicky a 21 % často. Ti, kteří sledovali pornografii, pak nejčastěji kombinovali offline a online nástroje. Nejčastějším online prostředím byly stránky s pornografickým obsahem nebo stránky, kde mohou vrstevníci sdílet soubory. Častěji sledovali pornografii chlapci a starší děti⁴⁶. Studie EU Kids Online provedená kromě dalších zemí i v České republice v letech 2017 až 2018 odhalila, že 29 % dětí ve věku 11–17 let vidělo online sexuálně explicitní materiály minimálně jednou měsíčně. I tato studie potvrdila větší prevalenci u starších dětí a u chlapců⁴⁷.

³⁹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 10.

⁴⁰ Tamtéž, s. 10.

⁴¹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 136.

⁴² HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 7.

⁴³ MCKEE, A., pozn. 37, s. 7–8.

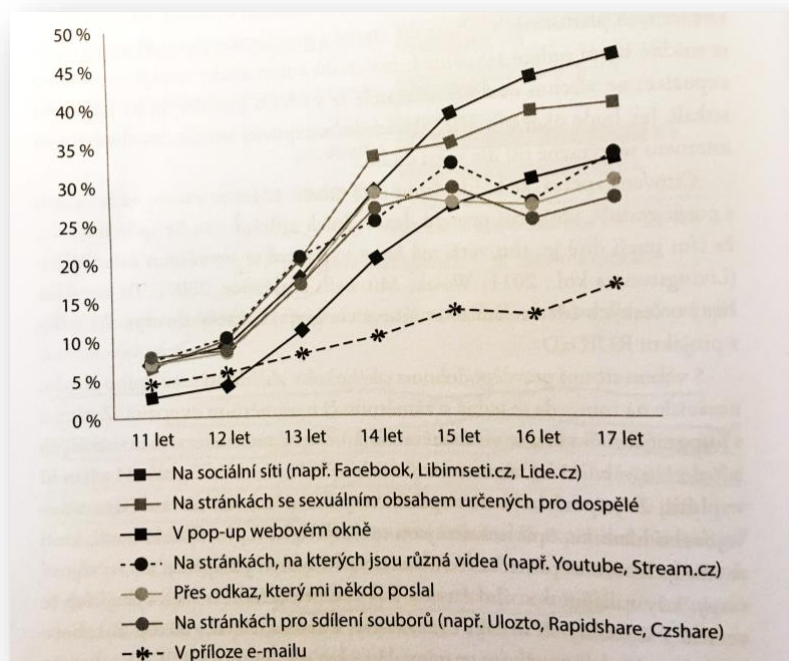
⁴⁴ LÖFGREN-MÅRTENSON L., MÅNSSON S. A. Lust, Love, and Life: A Qualitative Study of Swedish Adolescents' Perceptions and Experiences with Pornography. *Journal of Sex Research* [online]. 2010, roč. 46, č. 6 [vid. 20. 8. 2019] Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00224490903151374> S. 568–579.

⁴⁵ ŠEVČÍKOVÁ A. et al. Extent Matters: Exposure to Sexual Material Among Czech Adolescents. In: *Journal of Early Adolescence* [online]. 2013, roč. 33 č. 8 [vid. 11. 4. 2020]. ISSN: 1552-5449. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0272431613483004> S. 1052–1053.

⁴⁶ ŠEVČÍKOVÁ A. et al., pozn. 45, s. 1059–1060.

⁴⁷ BEDROŠOVÁ, M., et al., pozn. 7, s. 21–22.

Je ovšem třeba rozlišovat expozici záměrnou a nezáměrnou. Záměrný přístup k pornografii je možné definovat „...jako záměrné získávání a sledování pornografických materiálů...“⁴⁸ a vystavení jako „nezáměrné anebo vynucené získávání a sledování pornografických materiálů.“⁴⁹ Mezi nezáměrnou expozicí lze počítat například vyskakující (pop-up) reklamní okna nebo navštěvování webových stránek pro sdílení souborů⁵⁰. Vyskakující okna s reklamami byla identifikována jako jeden z nejčastějších způsobů, jak se děti ve Velké Británii dostávají do kontaktu s pornografickými materiály⁵¹. Vyskakující reklamy se většinou objevují bez jakéhokoliv přičinění a záměru uživatele, což je činí velmi nepředvídatelnými. Riziko u dospívajících uživatelů je to, že jejich zájem o nelegálně stahované filmy nebo hudbu může být velmi často spojen s webovými stránkami, na kterých se tato vyskakující okna běžně objevují (velmi často jako reklama buď na pornografický film, nebo pornostránky)⁵².

Obrázek 2: Souvislost mezi prevalencí expozice v rámci různých platform⁵³

⁴⁸ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 14.

⁴⁹ Tamtéž, s. 14.

⁵⁰ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 105.

⁵¹ LIVINGSTONE, S., HADDON, L., VINCENT, J., MASCHERONI, G., & ÓLAFSSON, K. The UK report. In: *Net children go mobile*, London: London School of Economics and Political Science [online]. 2014 [vid. 15. 8. 2019]. Dostupné z: <http://netchildrengomobile.eu/reports/>

⁵² NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J. Identifying the routes by which children view pornography online: implications for future policymakers seeking to limit viewing report of expert panel for DCMS. In: *Middlesex University London* [online]. Aktualizováno 31. 3. 2019 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <http://eprints.mdx.ac.uk/18878/> S. 12.

⁵³ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 104.

S přibývajícím věkem se zvyšuje pravděpodobnost jak záměrné, tak nezáměrné expozice⁵⁴. To ukazuje také graf Ševčíkové (Obrázek 2). Vyhledávání pornografie se podle mnohých studií stupňuje s přibývajícím věkem. Kdy především u mladších dětí dochází mnohem častěji k nechtěnému vystavení než k záměrnému vyhledávání pornografických materiálů. Zároveň se studie shodují na tom, že existují genderové rozdíly ve sledování pornografie – větší prevalenci většinou nacházíme u chlapců⁵⁵. Ybarra a Mitchell ve své studii informovali o tom, že dospívající, kteří uvedli, že byli nezáměrně vystaveni online sexuálně explicitním materiálům, více než dvakrát častěji uvedli, že pornografické materiály vyhledávali záměrně⁵⁶. Autoři analýzy dostupných studií došli k závěru, že „...významná část dětí a mladých lidí je vystavena nebo má přístup k pornografii.“⁵⁷ Zároveň však dodávají, že je důležité kromě frekvence sledování zkoumat také prevalenci, aby bylo možné vidět problematiku v celém kontextu. K vystavení dle nich dochází jak online, tak offline, internet je ale dominantním zdrojem⁵⁸.

Dospívající uvádějí několik důvodů pro sledování pornografie, mezi nimi jsou například masturbace, zvědavost, inspirace, vzdělávací účely, zlepšování svých sexuálních schopností nebo opozice vůči autoritám⁵⁹. Podle Ševčíkové jsou důvody pro sledování explicitního obsahu buď navození sexuálního vzrušení, nebo poskytnutí informací o sexu⁶⁰. Některé výzkumy ukazují, že sledování pornografie by mohlo být skupinovou i samostatnou činností⁶¹. Také je zřejmé, že genderově je větší prevalence masturbace u pornografie u dospívajících chlapců. Vzhledem ke stírání rozdílů mezi dívkami a chlapci a vzhledem k velmi jednoduché dosažitelnosti explicitních materiálů je otázkou, zda se procento dívek, které se na pornografii dívají, nezvedá. Eckertová s Dočekalem si všímají, že v České republice dochází k jistému paradoxu, kdy je sex povolen osobám starším 15 let, ale dokumentace a zveřejňování jsou trestné až do 18 let⁶².

Závažnou otázkou pak je, jaké vystavení bude mít na dospívajícího značný vliv, ať už je hodnoceno negativně, nebo pozitivně. Ševčíková si všímá, že výzkumy většinou poukazují na to, „...že teprve časté vyhledávání sexuálně explicitních materiálů spolu s preferencí žánrů a s užitečností a atraktivností

⁵⁴ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 103.

⁵⁵ HORVATH, M. A. H., et al., *pozn.* 11, s. 7.

⁵⁶ YBARRA, M. L.; MITCHELL, K. J. Exposure to Internet pornography among children and adolescents: A national survey. In: *Cyberpsychology & behavior* [online]. 2005, roč. 8, č. 5 [vid. 22. 8. 2019] Dostupné z: <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/cpb.2005.8.473> S. 473–486.

⁵⁷ HORVATH, M. A. H., et al., *pozn.* 11, s. 7.

⁵⁸ Tamtéž, s. 7.

⁵⁹ BALE, C. Raunch or romance? Framing and interpreting the relationship between sexualized culture and young people's sexual health. *Sex education* [online]. 2011, roč. 11 č. 3 [vid. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14681811.2011.590088> S. 303–313.

⁶⁰ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 108.

⁶¹ HORVATH, M. A. H., et al., *pozn.* 11, s. 25.

⁶² ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., *pozn.* 4, s. 86.

*mediovaného obsahu mají potenciál ovlivnit sexuální postoje a chování dospívajících.*⁶³ Jiná studie prokázala, že vyšší míra sledování pornografie u dětí je spojena s delikvencí a sociální izolovaností, nicméně nebylo možné určit kauzalitu⁶⁴. Měly by být provedeny další výzkumy, aby se vývoj této problematiky podařilo lépe mapovat. Je ale nutné mít na paměti, že nelze vysledovat kauzalitu mezi sledováním pornografie a rizikovým chováním, změnou postojů a dalšími potencionálními důsledky. Pro to, aby bylo možné k takové závěry predikovat, by bylo třeba, stejně jako v případě dospělých, vytvořit experimentální výzkumy, což v případě dospívajících není ani legální, ani etické. I v případě experimentů navíc nejsou výsledky vždy průkazné.

1.6 Obsahy sexuálně explicitních materiálů

Pornografie byla shledána jako prvek online sexuálních obsahů, na který se jedinci fixují v největší míře⁶⁵. Je datově náročná, a proto je přístup k vysokorychlostnímu internetu určující pro konzumaci online pornografie ve formě videí. Z tohoto důvodu je za poslední roky viditelný nárůst její konzumace. Podle Doidge představuje vzestup pornografie názornou ukázkou možné naučitelnosti sexuálního vkusu. Ten se může na první pohled jevit jako „instinktivní záležitost“ – sexuálně explicitní materiály spouští evolucí naprogramovanou instinktivní reakci. Pokud by to ale tak bylo, pornografie by byla co do svého obsahu neměnná, protože různé generace by byly přitahovány stále stejnými podněty, praktikami a částmi těla. Autor nicméně zastává názor opačný. Podle něj se jedná o „...*dynamický fenomén, který dokonale ilustruje vývoj získaného vkusu.*“⁶⁶ Dnešní tvrdá pornografie podle něj stále častěji prezentuje témata sadomasochistická, agresivních sexuálních praktik a celkově scénáře, které „...*spojují sex s nenávisť a ponižením.*“⁶⁷ Nárůst masochistických témat si vysvětluje Doidge tak, že s vyvinutou tolerancí se musí k sexuálnímu potěšení přidat také uspokojení z agresivity⁶⁸.

Sexualita je sice někdy považována za jistý druh instinktu, který se tradičně definuje jako „...*jedinečné vrozené chování, které se jen málo liší od jednoho člena druhu k jinému.*“⁶⁹ U člověka však vidíme obrovskou rozmanitost v sexuálních touhách, fantaziích a preferencích. Naproti instinktům, které se obecně brání změnám, se naše sexualita vyvíjí. Původní stěžejní účel tohoto instinktu byl překonán a různí se, dalo by se říci, že „...*žije vlastním životem.*“⁷⁰ V souvislosti s pornografií Doidge píše:

⁶³ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 111.

⁶⁴ YBARRA, M. L.; MITCHELL, K. J., *pozn.* 56, s. 473–486.

⁶⁵ BLINKA, L. et al., *pozn.* 23, s. 141.

⁶⁶ DOIDGE, N. *Váš mozek se dokáže změnit.* 2. vyd. Přeložil Eva KADLECOVÁ. Brno: CPress, 2012. ISBN 978-80-264-0111-7. S. 99.

⁶⁷ DOIDGE, N., *pozn.* 66, s. 99.

⁶⁸ Tamtéž, s. 107.

⁶⁹ Tamtéž, s. 94.

⁷⁰ Tamtéž, s. 94.

*„Konstantní novost a primát sexuálního stimulu jako obzvlášť silné přirozené odměny dělá z internetové pornografie unikátní aktivátor systému odměn v mozku, a tedy má významné implikace na rozhodovací procesy.“*⁷¹ Existuje takzvané pravidlo 34: *„Pokud si to dokážete představit, existuje to jako internetové porno.“*⁷² Toto pravidlo je v angličtině také někdy používáno jako sloveso „něco bylo třicetičtyřkováno“⁷³.

Sex byl zobrazován již v prehistorických dobách, ale *„...pojetí pornografie vešlo ve známost v druhé polovině 19. století.“*⁷⁴ Krátce po vynalezení filmu začaly být vytvářeny pornografické snímky, avšak jejich veřejné promítání bylo dlouhou dobu ilegální. Momentálně je otázkou jednoho kliknutí⁷⁵. Při zadání rešerše pro tuto diplomovou práci bylo do vyhledávače Google zadáno „pornografie ve škole“, načež vyhledávač nabídl novinové a akademické články na toto téma. Už při zadání „porno ve škole“ bylo ale prvních několik výsledků odkazy na videa se sexuálně explicitním obsahem. Pokud uživatel zadá do Googlu heslo „porno“, nabídne mu prohlížeč 1 670 000 000 výsledků za 0,33 s. Prvních dvacet výsledků jsou online stránky s neomezeným přístupem, kde stačí uživateli odkliknout věk. Momentálně nejsledovanější stránka s pornografickým obsahem Pornhub.com ve svých statistikách z roku 2019 uvedla, že přes 94 % návštěvníků se na stránku dostane právě přes Google vyhledávač⁷⁶.

Eckertová a Dočekal poznamenávají, že: *„...zmíněných materiálů je v současnosti na internetu tolik, že na ně pravděpodobně, jednoho dne, v nějaké formě narazí každý.“*⁷⁷ Pornografické obrázky na internetu byly v 88 % staženy z původního zdroje, jak ze sociálních sítí, tak z jiných webů.⁷⁸ Eckertová a Doležal uvádějí, že: *„Největším výrobcem a distributorem dětské pornografie jsou pak v mnoha případech samotné děti.“*⁷⁹ Eckertová také uvádí, že pornografické stránky jsou rizikové pro uživatele častějším výskytem malware a jejich vysokou zneužitelností hackery⁸⁰. Kromě toho existuje také oblast internetu, které říkáme tmavý web a je blíže popsána jako *„...velké části internetu, které nelze vyhledat běžnými vyhledávači, tmavý web je věhlasný službami jako Tor, vyhledávač podporovaný americkou vládou, který umožňuje anonymní prohlížení.“*⁸¹ Vzhledem k tomu, že dospívání souvisí

⁷¹ NEGASH S., et al., pozn. 14, s. 689.

⁷² OGAS, O., GADDAM, S. *A Billion Wicked Thoughts: What the World's Largest Experiment Reveals About Human Desire*. New York: Dutton, c2011. ISBN 978-05-259-5209-1. S. 11

⁷³ OGAS, O., GADDAM, S., pozn. 72, s. 11.

⁷⁴ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 89.

⁷⁵ Tamtéž, s. 89.

⁷⁶ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

⁷⁷ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 81.

⁷⁸ Tamtéž, s. 81.

⁷⁹ Tamtéž, s. 50.

⁸⁰ Tamtéž, s. 87.

⁸¹ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 18.

s rebelováním, je velmi pravděpodobné, že nějaké procento dospívajících se s touto oblastí webu dostalo do kontaktu⁸².

Tento fakt může pro někoho být otázkou etiky, ale v celospolečenském kontextu je třeba rozlišovat také mezi neetickým a nelegálním. Přestože pro mnohé může jistý obsah být již za morální a společensky přijatelnou hranicí toho, co by měly děti vidět, nebo mít možnost vidět, ne vše je nutně nelegální. Zákon za nelegální považuje podílení se dítěte na výrobě pornografie a tvrdě postihuje také distribuci dětské pornografie. Trestní zákoník, § 191, odstavce 1–4 Sb., vymezuje také šíření pornografie a jasně ukládá, že „*Kdo písemné, fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo b) na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.*“⁸³ Přesněji ale zákon nevymezuje, jaké znaky činí dané dílo pornografickým. Z uvedeného zákona jasně vyplývá, že považuje konzumaci pornografie za legální až po 18. roce. V Příloze 3 jsou uvedeny další zákony z trestního zákoníku, které se dotýkají problematiky pornografie a sexuality.

Přibývající videa a stále větší výběr témat naznačují stále větší poptávku. Například momentálně nejvíce navštěvovaná stránka Pornhub.com zaznamenala v roce 2019 rekordní nárůst počtu videí o 6.83 milionu. Pokud by je chtěl uživatel všechna zhlédnout, musel by začít v roce 1850, aby to do roku 2020 stihl⁸⁴. Zimbardo se zamýšlí nad tím, zda můžeme přesto být uspokojeni ve virtuálním světě. Podle něj je odpověď ano i ne. Možnost uspokojení vidí v tom, že při uspokojování našich potřeb v prostředí internetu nemusíme čelit rizikům ani následkům, často vše probíhá v úplné sociální izolaci. Na druhou stranu podle něj ale existují potřeby, které toto prostředí svou charakteristikou nemůže splnit, jako je třeba potřeba sounáležitosti nebo lásky⁸⁵. Takto dosažené úspěchy pak mohou vést ke zkreslené představě o smysluplnosti činností, úspěšnosti jedince a nesprávnému vyhodnocování způsobilosti jedince v dané činnosti⁸⁶.

Doidge se v tomto kontextu zamýšlí nad charakteristikou pornografie jako takové. Je přesvědčen, že je více vzrušující než uspokojující. Svou teorii dokládá na tom, že v lidském mozku existují dva systémy pro uspokojení. Jeden je přímo spojen se vzrušením, potěšením z toho, že na něco má dotýčný chuť,

⁸² NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 18.

⁸³ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů* [online]. 2009, částka 11 [vid. 21. 4. 2020] Dostupné z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text= § 191](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=§%20191)

⁸⁴ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

⁸⁵ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 85.

⁸⁶ Tamtéž, s. 85.

že si to představuje. Neurochemie tohoto systému je výrazně propojena s vyplavováním dopaminu a celý proces zvyšuje napětí v jedinci. Druhý souvisí s uspokojením ve chvíli, kdy je daná věc konzumována. Jedná se o potěšení, které naplňuje a uklidňuje. Neurochemie tohoto systému souvisí s vyplavováním endorfinů, které nám dávají pocit euforie a blaženosti. Z těchto dvou systémů hyperaktivuje pornografie ten první⁸⁷.

Velký rozdíl mezi realitou a virtualitou je v absenci důsledků. V oblasti pornografie to znamená sexuální vzrušení bez závazků a možného odmítnutí. Zároveň je možné zažít takové věci, které by v běžném životě byly považovány za nemorální, nenormální nebo dokonce nelegální. Mladí lidé se tak často uchylují do virtuality, protože realita přestává být tak zajímavá a zábavná⁸⁸. Doidge v této souvislosti vyslovuje hypotézu, že pornografie výstřednosti a rozmary sexuality nejen odhaluje, ale také je pomáhá vytvářet. „Podle mého názoru formuje nové fantazie mimo aspekty sexuality, které se nacházely za hranicemi vědomí surfaře (myšleno toho, kdo surfuje po internetu – pozn. autorky), a tyto prvky spojuje dohromady, aby z nich vytvořil nové sítě.“⁸⁹ Na jiném místě hovoří o tom, že tvůrci pornografie prezentují sice svou práci jako rozšiřování hranic, ale už nedodávají, že je to nutností, protože si jejich zákazníci již stačili na existující filmy vypěstovat toleranci⁹⁰. Jak ukazují i statistiky stránky Pornhub.com, nejčastěji vyhledávané výrazy se každý rok mění a jsou dost ovlivňované také současnou popkulturou. V roce 2019 vyhledávali uživatelé stránky Pornhub.com amatérsky natočená videa a videa s mimozemšťany, což je velmi odlišné od roku 2018. Nejčastěji sledovaná kategorie roku 2018 byla, tak jako několik let předtím, lesbická pornografie, ale v roce 2019 byla na prvním místě japonská pornografie⁹¹.

Zimbardo upozorňuje na to, že pornografie ve své explicitnosti plní jediný účel, a to sice stimulovat pohlavní touhu a uspokojit. Pornografické snímky mají zpravidla velmi nízkou uměleckou hodnotu a hlavní důraz je kladen na ztvárnění a zobrazení fyzického aspektu intimity. Určitý rozměr intimity, ale v tomto zobrazení sexu chybí⁹². Pornografie velmi často zobrazuje nechráněný sex, který může být velice riskantní, především, pokud se střídá orální sex, a posléze anální a vaginální styk, což je, zejména pro ženu, nebezpečné. Při takovém sexuálním styku může dojít k nákaze pohlavně přenosnými

⁸⁷ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 103–104.

⁸⁸ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 80.

⁸⁹ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 106.

⁹⁰ Tamtéž, s. 101.

⁹¹ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

⁹² ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 89.

chorobami a výše zmíněná kombinace je také značně nehygienická a může vést k bakteriální infekci ženských pohlavních orgánů⁹³.

V pornografii se setkáváme také s následnými nerealistickými představami a mylnými měřítky vztahovanými k sexu a intimnímu životu. Zimbardo upozorňuje na to, že pornografie je světem fantazie a neměla by sloužit ke vzdělání dospívajících v této oblasti, aspoň ne výlučně. Je přesvědčen, že bez náležité osvěty může dojít ke vzniku sexuálních návyků a představ, které jsou „...v *pornu* naprosto běžné, ale v *normálním* životě by se mohly vymknout kontrole.“⁹⁴ Eckertová a Dočekal uvádějí, že herci a herečky dosahují orgasmu za všech okolností, což je v běžné praxi více než obtížné. Autoři si také všimají, že „...*ženy* bývají předváděny jako objekty sloužící k uspokojení muže.“⁹⁵ Horvath a jeho kolegové k tomu píší: „*Většina mainstreamové pornografie líčí úzký ideální typ těla a sexuálního chování, což vytváří nerealistická a omezená očekávání pro mladé lidi.*“⁹⁶

Velká část pornografického materiálu se omezuje na akt, ve kterém není intimita, komunikace, predehry, svádění a romantika. Žena v pornografii automaticky touží po sexu stejně jako muž, nebo dokonce více, což nemusí nutně odpovídat skutečným principům, podle kterých se ženská sexualita řídí. V pornofilmech také nejsou vidět hodiny natáčení, léky na podporu erekce ani přestávky pro unavené pornoherce⁹⁷. Pro jedince, který je sexuálně aktivní a může porovnat realitu s takovým snímkem, nebudou tyto diskrepance pornografie a reality překvapením a pravděpodobně by je sám/sama odhalil/a. Avšak pro někoho, kdo ještě nikdy neměl sexuální zkušenost, mohou tyto standardy být normou, pokud se nedozví opak. Iluze několik desítek minut trvajícího výkonu pak může před samotným stykem vyvolávat v jedinci úzkost. Někteří mladí muži tak raději sahají po lécích, které by jim pomohli podat odpovídající výkony. Porovnávání svého pohlavního údu s údy pornoherců může vést dokonce k falické závisti⁹⁸. Výjimkou by snad mohla být amatérsky natáčená pornografie milujících se párů, kterou lze také na internetu bez obtíží najít. Je zajímavé, že v posledním roce se právě tento žánr dostává na přední příčky sledovanosti⁹⁹.

Některé výzkumy ukazují, že konzumaci pornografie nelze dělit do oddělených kategorií, ale je nutné vnímat vzájemné provázanosti. Výzkumníci si všimli, že typy videí na pornografických stránkách je nutné dělit spíše do skupin podle vyhledávaných výrazů, které se vyskytují společně (viz Příloha 2). Tyto

⁹³ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 93.

⁹⁴ Tamtéž, s. 40.

⁹⁵ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 87.

⁹⁶ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 39.

⁹⁷ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 91.

⁹⁸ Tamtéž, s. 92.

⁹⁹ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

výrazy mohou obsahovat praktiky, etnické charakteristiky, místa, pomůcky, filmovací techniky, témata, příběhy, nebo gender herců¹⁰⁰. Mazières a jeho spolupracovníci zjistili, že strukturální podobností pro vyhledávání pornografie podle nějakého hesla je, že bez ohledu na množství kategorií na dané stránce je možné se k většině obsahu dostat pomocí jen několika málo hesel. „*Například na XNXX.com horních 5 % těch nejpopulárnějších vyhledávaných výrazů pokrývá více než 90 % videí.*“¹⁰¹

1.7 Sexuální plasticita

Sexuální vkus je spoluvytvářen kulturou, ve které se jedinec pohybuje, a je silně ovlivněn zkušeností. Je tedy možné být vystaven nějakému sexuálnímu stimulu a až později jej mozek zapojí do stávajících struktur. Lze to také přirovnat k vyvinutí si chutě pro nějaké chuťově výrazné jídlo. Většina těchto jídel člověku napoprvé nechutná, nicméně později se může stát oblíbenou a vyhledávanou delikatesou. Takovým chutím říkáme získané a na rozdíl od těch vrozených je pro ně třeba podnět zvenčí¹⁰². Doidge k tomu dodává, že tuto „druhou přirozenost“ nejsme následně schopni oddělit od své „původní podstaty“. Jakmile dojde k přeorganizování našeho neuroplastického mozku, je vyvinuta nová podstata, která je stejně biologická, jako byla ta původní¹⁰³. Vzhledem k dospívání a sexualitě to Doidge shrnuje takto: „... *ve svých kritických obdobích můžeme nabýt sexuální a romantické chutě a sklony, které se zapojí do našich mozků a mohou mít mocný dopad na zbytek našeho života.*“¹⁰⁴

Doidge dokládá, že různé fantazie se nás zmocňují, pokud obsahují určitý individuální prvek, který se nějakým způsobem propojí se vzpomínkami z kritického období. U scénáře lesbického sexu, kdy jedna žena zasvěcuje druhou, může touto vzpomínkou být matka, kterou se chlapec cítil ovládaný nebo která o něj pečuje. Stejně tak někteří chlapi prožívají natolik silnou identifikaci se svojí matkou, že se mohou cítit jako děvče, což později může být vyjádřeno jejich zájmem o lesbický sex. Doslova píše: „*Tvrdé porno odkrývá některé z raných nervových sítí, které se vytvářely během kritického období sexuálního vývoje, a všechny tyto časné, zapomenuté nebo potlačené prvky spojuje v novou síť, v níž se všechny rysy navzájem propojují.*“¹⁰⁵ Tato síť je následně upevňována a posilována uvolňovaným dopaminem a opakováním daného scénáře. Vzniká tak „přebudované libido“, které má kořeny v ukrytých sexuálních tendencích jedince¹⁰⁶. Blinka k tomu píše: „*Používání a účinky média jsou v transakčním,*

¹⁰⁰ MAZIÈRES, A., TRACHMAN, M., COINTET, J. P., COULMONT, B., PRIEUR, C. Deep tags: toward a quantitative analysis of online pornography. In: *Porn Studies*, 1(1-2), 80–95 [online]. 21. 3. 2014 [vid. 16. 8. 2019] Dostupné z: https://hal.archives-ouvertes.fr/file/index/docid/937745/filename/PORNSTUDIES_preprint.pdf S. 80–95.

¹⁰¹ MAZIÈRES, A., TRACHMAN, M., COINTET, J. P., COULMONT, B., PRIEUR, C., pozn. 100, s. 84–85.

¹⁰² DOIDGE, N., pozn. 66, s. 98.

¹⁰³ Tamtéž, s. 98–99.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 97.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 106.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 106–107.

*recipročním vztahu... Do vztahu používání–účinek totiž vstupuje aktivní jedinec, který se k používání média rozhodl zpravidla právě z důvodů nějakých předpokládaných účinků.*¹⁰⁷ Výběr média je ovlivněn náchylností k určitému mediálnímu účinku. Jeho projevy pak kontextem, ve kterém jedinec obsah vnímá. Blinka shrnuje charakteristiky jedince, sociální prostředí a sociální podmínky jako tři dominantní oblasti, jež tento kontext utvářejí¹⁰⁸.

Antropologové zjistili, že po dlouhou dobu lidstvo ani netušilo, že pohlavní styk je zapotřebí k rozmnožování. Tomuto životnímu faktu se postupně museli naučit naši předkové, stejně jako to dnes nejčastěji rodiče učí své děti. Tato oddělenost od původního účelu představuje hlavní znak sexuální plasticity¹⁰⁹. Podle mnoha odborníků nelze plasticitu mozku izolovat. Studie prokazují, že „...změní-li se jeden mozkový systém, změní se také systémy k němu připojené.“¹¹⁰ Zároveň v celém systému platí stejná pravidla pro tuto plasticitu: pokud není něco dlouhodobě využíváno, ztrácí se to a neurony, které společně vysílají nějaký signál, se nakonec spojují v jeden. Tato pravidla zaručují bezproblémové fungování různých oblastí mozku ve vzájemné součinnosti¹¹¹. Podobné studie prokázaly, že tatáž pravidla plasticity ovládají jak složitější, tak jednodušší mapy v mozku, tedy i sexuální chování. Základy porozumění sexuální a romantické plasticitě položil počátkem 20. století Sigmund Freud, když popsal, že nikoliv puberta, ale již rané dětství je prvním, dnes jej nazýváme kritickým, obdobím pro tvorbu sexuality, protože je také obdobím, kdy si děti ve snaze uspokojit své potřeby vyvíjejí silná citová pouta ke svým rodičům¹¹². Pro formování sexuality jedince jsou velmi důležité první informace o sexuálním chování a jeho účelu.

Vizuální svět nabízí mnohem více stimulů než tištěná kniha. Odborníci vedou při, zda se jedná o pozitivum, nebo negativní důsledek. Jisté však je, že lidský mozek je mnohem více ovlivněn videi a virtuálním světem také proto, že je většinou nějak zahrnuta odměna, povýšení, nebo v případě pornografie orgasmus. Virtuální svět vede jedince k nároku na rychlejší reakci, jeho pozornost je rozptýlenější, protože jeho vědomí musí stihnout zaznamenat velké množství podnětů. Jeho pracovní paměť je tak zahlcena a jen malá část podnětů je uložena do paměti dlouhodobé. S tím také souvisí nižší schopnost rozlišit relevantnost podnětů a kriticky nad nimi uvažovat¹¹³. To vše výrazně snižuje schopnost bránit se nevhodným vlivům, které na jedince online prostředí může mít. Online sexuálně

¹⁰⁷ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 12.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 14–15.

¹⁰⁹ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 94.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 95.

¹¹¹ Tamtéž, s. 95.

¹¹² Tamtéž, s. 95–96.

¹¹³ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 79.

explicitní materiály by tedy podle této analogie mohly mít výraznější korelaci se změnami v neuroplastických mapách než offline materiály podobného typu.

Doidge uvádí, že „...*lidské libido není nějak pevně zapojené, neměnné biologické puzení, nýbrž může být nezvykle vrtkavé, snadno proměnlivé prostřednictvím naší psychologie a historie našich sexuálních setkání.*“¹¹⁴ Každé takové setkání pomáhá vytvářet novou neurochemickou mapu v lidském mozku. Pokud je v mozku vybudována nová mapa, touží smysly po jejím uchování, především, pokud je spojena se vzrušením. Při sledování SEM se tedy propojují „...*pornografické obrázky s centry potěšení, a to vše s totálně uchvácenou pozorností, která je podmínkou plastických změn.*“¹¹⁵ Následný orgasmus a dávka dopaminu pak ukotvují spoje vytvořené během sledování videa. Neurotransmitter odměn pak kromě zajištění motivace pro zopakování činnosti zajistí také to, že jedinec necítí vinu ani stud¹¹⁶. Nově získané mapy jsou navíc ze své podstaty kompetitivní a konkurenční, a tedy se rozšiřují na úkor starých map. Což znamená, že co vzrušovalo dříve, nyní již vzrušující být nemusí, což velmi často může platit například o partnerovi člověka závislého na SEM¹¹⁷.

Je jisté, že genderové rozdíly ve sledování pornografie a její působení na danou populaci jsou biologicky podmíněné. „*Mušský mozek je více vizuálně reagující na sexuální podněty než ten ženský. Jejich vzrušení je závislé na dvou strukturách umístěných v oblasti pod šedou kůrou mozkovou: amygdala a hypotalamus. Toto jsou malé struktury, které operují bez vědomého povědomí.*“¹¹⁸ Amygdala je velmi klíčovou součástí centrální nervové soustavy. Jedním z jejích hlavních úkolů jsou emoční odezvy. Hypotalamus je hlavním centrem sexuálního vzrušení¹¹⁹. Hypotalamus řídí instinktivní chování včetně sexu a je stejně plastický jako amygdala, která zpracovává úzkosti a emoce¹²⁰. Ženám a mužům byly ve studiích ukázány pornografické obrázky a jejich amygdala a hypotalamus reagovaly s jinou intenzitou. U mužů byla odezva mnohem silnější, a to i ve chvíli, kdy ženy subjektivně cítili vyšší míru vzrušení¹²¹. Ogas mluví o tom, že můžeme podle několika vodítek vidět, že mužský vizuální zájem se může vyvinout o jednom sexuálním stimulu. Také je přesvědčen, že téměř všechny sexuální zájmy v mužích se začínou tvořit během dospívání, které považuje za jedno z kritických období, během nichž se tvoří sexuální

¹¹⁴ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 93.

¹¹⁵ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 104.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 104.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 104.

¹¹⁸ OGAS, O., GADDAM, S., pozn. 72, s. 46.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 46.

¹²⁰ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 95.

¹²¹ HAMANN, S., HERMAN, R. A., NOLAN, C. L., WALLEN, K. Men and women differ in amygdala response to visual sexual stimuli. In: Nature neuroscience [online]. 7. 3. 2004 [vid. 13. 8. 2019]. Dostupné z: http://bernard.pitzer.edu/~dmoore/2004_Hamann%20et%20al_amygdala%20and%20visual%20sexual%20stimuli.pdf

zájmy¹²². Z těchto závěrů můžeme vyvodit, že muži budou obecně častějšími konzumenty pornografie, trendy ale ukazují i výrazný nárůst ženského obecnstva ve sledování pornografie¹²³.

Neurologové zjistili, že lidský mozek je schopen stejných změn ve struktuře pouze na základě myšlenek, kdy si jedinec představuje nějakou činnost¹²⁴. Doidge k tomu dodává: „*Jedním z důvodů toho, že si můžeme změnit své mozky pouhým představováním si, je skutečnost, že – z neurovědeckého úhlu pohledu – představování si nějakého činu a jeho uskutečňování se od sebe neliší tolik, jak bychom si mohli myslet.*“¹²⁵ Pascual-Leone Doidgemu přímo říká: „*Představuji si, že mozková aktivita je jako modelína, se kterou si člověk neustále hraje.*“¹²⁶ Doidge k tomu pak poznamenává, že pokud začneme tvarovat modelínu, můžeme z jednoho tvaru vymodelovat jiný a pak zase zpět, nicméně první a poslední tvar nebudou mít kromě proporcí nic společného. Podobné je to s lidským mozkem¹²⁷. Z těchto závěrů mnozí odborníci vyvozují, že pornografie má na lidský mozek velký účinek, a to především v kritickém období vývoje jedince. To přináší do diskuse zásadní otázku ohledně témat sexuální výchovy a prevence v této oblasti.

1.8 Nadužívání pornografie

Sledování pornografie se stává stále veřejnější, protože podle mnohých autorů dochází k sociální proměně pohledu na pornografii a její legitimizaci ve společnosti¹²⁸. Zároveň ale neexistuje jednotný názor na závislost na pornografii a někteří odborníci ji dokonce zcela popírají. Blinka ale píše: „*Je možné očekávat, že u malé skupiny původně zdravých uživatelů a uživatelék internetu vyprovokuje zmíněné médium návykové užívání některých online sexuálně zaměřených aplikací a stránek.*“¹²⁹ Doidge dokonce dodává: „*Návykovost internetové pornografie není žádná metafora.*“¹³⁰ Zimbardo je přesvědčen, že pokud „...uživatel není schopen svou náruživost či vášeň kontrolovat navzdory negativním sociálním, emočním, mezilidským, školním či profesionálním dopadům, stává se z ní problém.“¹³¹ Obecně při vývoji závislosti zakouší jedinec stále silnější touhu po droze. To je dáno tím, že se na danou látku snížila senzibilita, což zvýšilo citlivost na danou drogu. Závislý tak potřebuje stále

¹²² OGAS, O., GADDAM, S., pozn. 72, s. 50.

¹²³ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

¹²⁴ PASCUAL-LEONE, A. Modulation of Muscle Responses Evoked by Transcranial Magnetic Stimulation During the Acquisition of New Fine Motor Skills. In: *Journal of Neurophysiology* [online]. 1995, roč. 74 č. 3 [vid. 21. 4. 2020]. Dostupné z: <https://journals.physiology.org/doi/abs/10.1152/jn.1995.74.3.1037>

¹²⁵ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 186.

¹²⁶ Tamtéž, s. 186.

¹²⁷ Tamtéž, s. 186.

¹²⁸ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 100.

¹²⁹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 150.

¹³⁰ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 102.

¹³¹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 83.

méně látky, aby po ní začal toužit. Ruku v ruce s tím se ale rozvíjí také tolerance na danou drogu. Závislý tak potřebuje stále více dané látky (nebo například pornografie), aby dosáhl pocitu uspokojení¹³². Jedná se o jistý paradox závislosti.

Na základě kritérií závislosti lze konceptualizovat závislost dítěte/jedince jako chování, které stále více zasahuje do jeho ostatních aktivit. Toto chování je také spojeno se změnami nálad, kdy nepřítomnost stimulu vyvolává abstinenci příznaky. Přesto, že přítomnost látky již nepřináší tolik kladných důsledků v porovnání s těmi zápornými, závislý se k němu stále vrací¹³³. Doidge závislost charakterizuje jako ztrátu kontroly nad konkrétní činností, která je závislým vyhledávána i přesto, že její konzumace přináší negativní následky. Dále dochází k rozvinutí tolerance, takže k uspokojení je třeba stále větší nebo novější stimul. V případě, že není možné aktivitu provádět, cítí závislý jedinec velký nedostatek¹³⁴. Navíc uvádí, že některé závislosti znamenají dlouhodobou, v některých případech dokonce celoživotní, neuroplastickou změnu a k překonání závislostního chování musí jedinec zcela přestat danou věc konzumovat¹³⁵.

Mark Griffith popsal následující kritéria pro závislostní chování:

- význačnost – aktivita je v životě jedince nejdůležitější,
- změny nálad – konkrétně ty spojené s prováděním činnosti,
- abstinenci příznaky,
- tolerance – potřeba větší dávky k uspokojení,
- konflikt – prováděná činnost je v konfliktu s dalšími oblastmi a činnostmi jedince,
- relaps – neúspěšné pokusy o abstinenci od činnosti.¹³⁶

Relaps je pak v kontextu závislosti na online prostoru definován jako „...*návrat k předchozím vzorcům užívání internetu / online aplikace pro jejich omezení nebo ukončení.*“¹³⁷ V této souvislosti mluvíme o kognitivní dekonstrukci, což je „...*duševní stav s časovou perspektivou orientovanou na přítomnost.*“ Jedná se o jakýsi únik ze světa reality do paralyzovaného stavu¹³⁸.

¹³² DOIDGE, N., pozn. 66, s. 103.

¹³³ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 44.

¹³⁴ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 102.

¹³⁵ Tamtéž, s. 102.

¹³⁶ GRIFFITH in ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 44.

¹³⁷ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 68.

¹³⁸ Tamtéž, s. 69.

Závislost je možné konceptualizovat z neurobiologického hlediska „...jako nemoc systému odměny v mozku, který za normálních okolností slouží k přežití organismu a reaguje na přirozené zdroje odměny, jakými jsou potrava, sex, či partner.“¹³⁹ Na vzniku závislosti se dále podílejí také centra zodpovědná za „...proces učení, změny nálady, sebekontrolu či rozhodovací procesy.“¹⁴⁰ Závislost vede mimo jiné k změně regulaci mezolimbických dopaminergních cest a snížení počtu dopaminových receptorů, ale ovlivňuje také fungování prefrontální kůry, limbického systému a dalších mozkových center¹⁴¹. Blinka závislost definuje jako situaci, kdy „...jedinec není opakovaně schopen kontrolovat určitý typ jednání, jenž se vyznačuje značnou mírou kompulzivity, a pokračuje v něm i přesto, že si tím prokazatelně škodí.“¹⁴² Je nutné připomenout, že nejvyšší míry prevalence behaviorálních i látkových závislostí jsou běžné pro dospívající¹⁴³. Odborníci rozlišují tři rizikové skupiny, které jsou náchylné k nadužívání sexuálních obsahů na internetu: typ reagující na stres, depresivní typ a fantazijní typ¹⁴⁴.

Závislosti aktivují neurotransmitter dopaminu bez ohledu na to, zda je řadíme do drogových nebo nedrogových závislostí. Tento neurotransmitter způsobuje příjemné pocity uspokojení, i proto je někdy nazýván jako „transmitter odměn“, který je vypouštěn, pokud se nám podaří něčeho dosáhnout. Dopamin má mimo jiné vliv na celkovou neuroplasticitu mozku a účastní se změn. Pokud je tento hormon vyplaven, začne upevňovat spoje zodpovědné za chování, které způsobilo jeho vyplavení¹⁴⁵. Podle některých hypotéz je dopamin vyplavován pouze za nečekané odměny, což znamená, že pornografie je vzhledem k neustálé novosti relevantním kontextem¹⁴⁶. „Významná spojitost s pornografií je ta, že dopamin se rovněž uvolňuje při sexuálním vzrušení, zvyšuje sexuální motivaci u obou pohlaví, usnadňuje orgasmus a aktivuje mozková centra uspokojení. A odtud plyne návyková moc pornografie.“¹⁴⁷ Závislosti také vyplavují bílkovinu Δ FosB (čti delta FosB), která je následně shromažďována v neuronech. Při pokusech se zvířaty bylo prokázáno, že vysoké množství této bílkoviny vede ke změnám v genetické struktuře, protože ovlivňuje, které geny se aktivují a které deaktivují. Akumulace této látky vznikala jak drogovou, tak nedrogovou závislostí a vedla ke stejným výsledkům. Doidge k tomu poznamenává: „Přepínání těchto proměn způsobuje změny, které trvají ještě

¹³⁹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 29.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 29.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 30.

¹⁴² Tamtéž, s. 21.

¹⁴³ Tamtéž, s. 24.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 139.

¹⁴⁵ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 102.

¹⁴⁶ NEGASH S., et al., pozn. 14, s. 690.

¹⁴⁷ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 103.

*dlouho po užití drogy, vede k nevratnému poškození dopaminového systému v mozku a činí zvíře daleko náchylnější k závislostem.*¹⁴⁸

Závislost na konzumaci online pornografie by musela být zařazena do behaviorálních závislostí. Pro látkovou i behaviorální závislost je společné negativní posilování, ale také neurobiologický proces zvaný křížová senzitivace, což je „...*neurologická adaptace na opakované užívání jedné látky, které se promítnou do reakcí na jinou látku.*“¹⁴⁹ Pro behaviorální závislost je typická nerovnováha ve třech propojených systémech centrální nervové soustavy: impulzivním nervovém systému, reflexivním nervovém systému a insulárním kortexu¹⁵⁰. Určit nadměrné užívání je u behaviorálních závislostí obtížnější, protože přestože je pro ně charakteristická ztráta kontroly a kompulzivní jednání, není takové chování ještě definicí závislosti¹⁵¹. „*Behaviorální závislosti leží na hranici mezi kompulzivitou a impulzivitou.*“¹⁵² Neschopnost odložit uspokojení (delay discounting) je pak aspektem impulzivity. Pokud se u jedince vyskytla nějaká návyková porucha, je velmi pravděpodobné, že se u něj vyskytnou jiné poruchy. Další studie by měly také prozkoumávat tuto provázanost¹⁵³. Lze spekulovat, že lidé bojující s behaviorální závislostí se uzdravují nejčastěji alternativními cestami, například navštěvováním svépomocných online skupin, samoléčbou v podobě abstinence apod.¹⁵⁴. To také znamená, že existence jejich závislosti a odvykání není nikde uvedena v systému a my tedy nemáme kompletní data.

Sexuální závislost je specifická z několika důvodů. Vzhledem k tomu, že sexualita je integrální součástí lidského života, je žádoucí přesunout jedince pozornost ke zdravějším a funkčnějším způsobům, jak naplňovat svoje potřeby a neohrožovat tím vztahy ve svém okolí. Také je důležité zjistit, zda se u jedince nevyskytují další poruchy a zda není jeho chování spíše impulzivní než kompulzivní. Některé sexuální epizody chce jedinec vytěsnit, což je provázeno pocitem viny, studu a trapnosti. Při práci s klientem je třeba jasně vymezit hranice¹⁵⁵. Sexuální závislost může být definována jako determinant sexuálně excesivního chování, jenž se vyznačuje „...*kompulzivním prováděním činnosti přinášející potěšení i přesto, že jedinci způsobuje význačné problémy.*“¹⁵⁶ Toto chování navíc doprovází oslabená

¹⁴⁸ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 103.

¹⁴⁹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 24.

¹⁵⁰ NOĚL in BLINKA, L., pozn. 23, s. 30.

¹⁵¹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 25.

¹⁵² Tamtéž, s. 26.

¹⁵³ Tamtéž, s. 140.

¹⁵⁴ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 65–66.

¹⁵⁵ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 146–147.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 135.

sebekontrola a bažení¹⁵⁷. Pokud je navíc aktivita závislostního chování spojena s dopaminergní aktivací, jedinec je motivován k jejímu opakování, pro příjemné prožitky, které chování vyvolává¹⁵⁸. Klíčovou strukturou pro pochopení tohoto procesu je nucleus accumbens – centrum lidského mozku, kde vznikají závislosti, centrum odměňování a libosti, místo vzniku tužeb a motivace pro uspokojení potřeb¹⁵⁹. Při sledování pornografie jedince zaplavují pokyny k oplodnění nebo oplodnění se těmi, které jedinec vidí na obrazovce¹⁶⁰.

Přestože je možné sexuální chování chápat jako pouhou manifestaci fyzického sexuálního chování v online světě, dle některých odborníků je třeba připsat internetu jistou specifičnost, která může nabídat k sexuálnímu chování¹⁶¹. Ševčíková upozorňuje, že: „*Výrazný rozdíl mezi internetovou sexuální (kybersexuální) závislostí a offline závislostí spočívá v jedinečnosti některých online sexuálních aktivit, jež lze kompulzivně provozovat... Internet snižuje práh pro rozvoj patologického chování.*“¹⁶² Na internetu mohou dospívající mimo jiné experimentovat s takzvanými sexuálními scénáři, které si v průběhu života osvojujeme a které později určují naše sexuální chování¹⁶³. Sexuální chování na internetu může být ovlivněno anonymitou, pohodlím a možností útěku¹⁶⁴. Kyberprostor je prostředím, které nabízí „...*příhodné prostředí pro sexuální chování, na které si lze snadno vypěstovat návyk.*“¹⁶⁵ Zimbardo k tom dodává: „*Mozek uvyklý pornu je digitálně přenastavený, aby dříve nevidaným způsobem požadoval změnu, novost, vzrušení a neustálou stimulaci.*“¹⁶⁶ Excesivní chování na internetu, stejně jako závislost na pornografii, nejsou zohledněny v Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch, a to ani v offline prostředí, přestože nadměrné sexuální nutkání je uvedeno v Mezinárodní klasifikaci nemocí pod kódem F52.7. Tento fakt velmi znesnadňuje konceptualizaci nekontrolovatelného sexuálního chování v online prostředí¹⁶⁷.

Blinka rozlišuje ještě závislost na kybersexu jako „...*kompulzivní používání stránek pro dospělé za účelem kybersexu a sledování pornografie.*“¹⁶⁸ Ševčíková vnímá kybersex v širší konotaci jako „...*jakoukoliv sexuální aktivitu odehrávající se v prostředí internetu.*“¹⁶⁹ Hulanová píše, že kybersex je

¹⁵⁷ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 135.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 30.

¹⁵⁹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 95.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 96.

¹⁶¹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 132.

¹⁶² Tamtéž, s. 138.

¹⁶³ Tamtéž, s. 133.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 133.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 134.

¹⁶⁶ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 99.

¹⁶⁷ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 134.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 33.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 132.

„...online komunikace za účelem sexuálního vzrušení. Zahrnuje konverzaci sexuálního charakteru, zasílání vlastních i cizích pornografických materiálů, sexuální uspokojování před webkamerou a sledování tohoto uspokojování.“¹⁷⁰ Blinka v souvislosti s kybersexem dodává: „Rovněž v případě závislosti na kybersexu je potřeba odlišit, zda jde pouze o manifestaci jiné patologie, která se přesunula na internet z nedostatku příležitostí, nebo se vyvinula samostatně.“¹⁷¹

K léčbě závislosti lze přistupovat dvěma způsoby. Buď se zaměřuje na symptom závislosti, nebo na problém, který za závislostí stojí a je jí pouze manifestován¹⁷². Častými klienty klinické praxe jsou podle Vondráčkové právě dospívající, kterým chybí motivace. Jejich léčbu většinou iniciují rodiče a dospívajícím jako takovým závislost nevádí. V podobných případech se vyskytují většinou také další psychopatologické jevy a je potřeba pracovat také s rodiči dospívajících¹⁷³. Léčba je nicméně o to náročnější, že příčina symptomů není mezinárodně uznanou závislostí, přestože se mnoho odborníků z praxe shoduje na tom, že se setkali s mnoha jedinci, kteří symptomy závislosti vykazovali, a to včetně obtížnosti následné léčby.

1.9 Možné důsledky sledování pornografie

Někteří odborníci spekulují nad tím, že nadměrné sledování stránek se sexuálním obsahem může mít vliv na funkčnost jedincových blízkých vztahů. Tato kauzalita je nicméně obtížně prokazatelná¹⁷⁴. Jisté ale je, že jako lidský druh vykazujeme velkou míru sexuální plasticity.¹⁷⁵ Kromě změny sexuálních preferencí může navíc podle některých studií dojít ke změně postojů vůči sexualitě a sexuálně rizikovému chování. Tato změna postojů je jedincem velmi obtížně reflektovatelná, neboť se tak většinou děje postupně a v delším časovém období. Jedna švédská kvalitativní studie zkoumala postoje k pornografii a zjistila, že mladí muži byli přesvědčeni, že je neovlivňuje, a ženy byly přesvědčeny, že na muže pornografie působí, ale že to nejsou ochotni přiznat¹⁷⁶. Doidge je přesvědčen, že: „*Nejhlubší vliv má dnes měkké porno, protože už se neschovává a ovlivňuje mladé lidi s malou sexuální zkušeností a obzvláště plastickými mozky v procesu utváření jejich sexuálních chutí a tužeb.*“¹⁷⁷

¹⁷⁰ HULANOVÁ L. Kybergrooming a kyberstalking. In: KOŘÍNKOVÁ K., ed. *Sdružení linka bezpečí – Děti a online rizika* [online] 1. vyd. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012, s. 87-108. ISBN: 978-80-904920-3-5 S. 95.

¹⁷¹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 46.

¹⁷² Tamtéž, s. 75.

¹⁷³ Tamtéž, s. 77.

¹⁷⁴ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 76.

¹⁷⁵ DOIDGE, N., pozn. 66, s. 92.

¹⁷⁶ LÖFGREN-MÅRTENSON L., MÅNSSON S. A., pozn. 44, s. 574–575.

¹⁷⁷ DOIDGE, N., pozn. 66, S. 99–100.

Nizozemská longitudinální studie mezi žáky věku 13–20 let prokázala, že vystavení sexuálně explicitním internetovým materiálům snížilo sexuální uspokojení. Při druhé a třetí vlně testování dokonce výzkumníci zjistili, že tento pokles uspokojení vedl k intenzivnějšímu vyhledávání a používání SEIM. Tento efekt byl pak silnější pro jedince, kteří měli malou nebo vůbec žádnou vlastní sexuální zkušenost z offline světa a kteří považovali své vrstevníky za sexuálně nezkušené. Překvapivým zjištěním může být to, že se výsledky nelišily na základě genderového rozdělení zkoumaných adolescentů¹⁷⁸. Užívání pornografie v dospívání bylo také spojeno s větší mírou zapojení do rizikového sexuálního chování jako třeba nechráněný sex, zapojení drog a alkoholu, začátek sexuálního života v mladším věku nebo sexting. Přestože nelze z již zmíněných důvodů určit kauzální vztah, korelační vztahy jsou významné¹⁷⁹. Je nutné zdůraznit, že mnohé studie rozdělují své respondenty na ty, kteří jsou přímo vystaveni, a ty, kteří nejsou, a neberou v úvahu frekvenci a intenzitu, čímž mohou být výsledky zkresleny¹⁸⁰.

Zimbardo je přesvědčen, že pro chlapce bez sexuální zkušenosti není pornografie prospěšná, a naopak varuje před riziky jejího nadužívání v tak nízkém věku. Pro občasného diváka podle něj nepředstavuje pornografie problém. Navíc ten, kdo má již vlastní sexuální zkušenost, je schopen porovnat své zkušenosti s tím, co vidí na obrazovce. Pro dospívající, kteří takovou zkušenost ale nemají, a Zimbardo mluví především o chlapcích, může podle něj představovat sledování pornografie vážný problém¹⁸¹. Mezi nejzávažnější rizika pak řadí spojování představ o skutečném sexu s tvrdou pornografií a oddělování sexu od reálných lidí. Jak později popsalo i několik mladých mužů ze Zimbardova výzkumu, pornografie jim poskytla nereálný nebo pokřivený obraz o tom, co obnáší intimita a sex s jinou osobou¹⁸².

Mnohé výzkumy tyto závěry potvrzují. K efektům tvrdé pornografie uvádějí Eckertová s Dočekalem: „*Tvrdá a deviantní pornografie (zobrazení praktik a úchylek, které se v běžném sexuálním životě v dané kultuře nevyskytují – např. zoofilie) může negativně ovlivnit formování mladé osobnosti, její prožívání a chování. Pod vlivem uvedených materiálů může být narušeno vnímání obecných norem a souvisejících hodnot.*“¹⁸³ Některé studie naznačují, že sledování pornografie může vytvářet takové prostředí, ve kterém panuje větší tolerance k nechtěnému sexu a menší odmítání téhož¹⁸⁴. Studie ze Spojených států amerických ukázala, že vyšší frekvence sledování pornografie na vysoké škole a více zhlédnutých typů

¹⁷⁸ PETER, J., VALKENBURG, P. M., pozn. 16, s. 171–194.

¹⁷⁹ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 7.

¹⁸⁰ MORGAN E. M., pozn. 14, s. 523.

¹⁸¹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 13.

¹⁸² Tamtéž, s. 13–14.

¹⁸³ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 86.

¹⁸⁴ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 40.

pornografie bylo spojeno s více sexuálními zkušenostmi v offline světě. Jedinci také dříve začali žít sexuálně. Vyšší míra vystavení se sexuálně explicitním materiálům byla podle této studie také spojena s menším sexuálním a vztahovým uspokojením. Zhlédnuté materiály navíc korelovaly s preferovanými praktikami, které byly v těchto materiálech vyobrazeny. Tato studie tedy naznačuje, že pornografie ovlivňuje mladé lidi v mnoha aspektech jejich sexuálního vývoje¹⁸⁵. Jiná americká studie ukázala, že v pozdějším věku může být vyšší míra konzumace SEM spojena s preferencí určitého typu sexuálního chování. Zajímavým poznatkem také je, že první setkání s pornografickým materiálem průměrně předcházelo prvnímu pohlavnímu styku o dva až čtyři roky¹⁸⁶.

Podle některých studií je jak vystavení, tak uvědomělé vyhledávání pornografických materiálů zodpovědné za změnu přemýšlení o sexualitě a sexu jako takovém. „*Například, pornografie byla spojena s nerealistickými postoji k sexu; maladaptivními postoji ke vztahům; sexuálně shovívavějšími postoji; větším přijetím nezávazného sexu; názorem, který říká, že ženy jsou sexuální objekty; častějšími myšlenkami o sexu; sexuální nejistotou (míra, do které si děti a mladí lidé nejsou jistí svými sexuálními přesvědčeními a hodnotami); a neprogresivním rozdělením genderových rolí (např. mužská dominance a ženská poddanost).*“¹⁸⁷ Zimbardo uvádí další možné důsledky nadměrného užívání pornografie. Tyto důsledky se sice týkají dospělých mužů, nicméně zde je na místě poznamenat, že tyto problémy se v současné generaci mladých mužů stávají stále běžnějšími, což pravděpodobně souvisí také s vyšší mírou konzumace pornografie v nízkém věku. Tyto možné důsledky jsou:

- nedostatek spontánní erekce,
- nedostatek zrušení u statického porna nebo porna již shlédnutého – jedinci pak potřebují stále extrémnější a extrémnější témata, aby se dokázali vzrušit, což je příznak závislosti,
- snížena citlivost penisu,
- opožděná ejakulace či neschopnost dosáhnout orgasmu při sexu se skutečným partnerem,
- kopulační impotence – neschopnost dosáhnout erekce se skutečným partnerem,
- neschopnost jakkoli dosáhnout erekce, protože mozek nereaguje dokonce ani na extrémní porno – na tuto dysfunkci nepůsobí ani léky, protože nemohou způsobit vzrušení v mozku¹⁸⁸.

Užívání pornografie bylo také spojeno s uznáním vlastního těla jedince, a to jak přímo, tak nepřímo skrze habituální monitorování vlastního těla. To indikuje, že muži/chlapci, kteří častěji sledují

¹⁸⁵ MORGAN E. M., pozn. 14, s. 520–530.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 524–526.

¹⁸⁷ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 7.

¹⁸⁸ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 95–96.

pornografii, mohou být více zaměřeni na to, jak jejich tělo vypadá, než na to, k čemu mohou své tělo využít¹⁸⁹. Některé studie potvrdily, že častější sledování pornografie bylo u mladých mužů spojeno s nespokojeností s vlastním tělem (například nedostatek mužnosti, nespokojenost s poměrem tuků) a negativním efektem na romantické vztahy, a to v podobě vztahové úzkosti a v důsledku toho vyhýbání se vztahům. Celkově tedy zhoršovalo well-being mladých mužů hned v několika oblastech¹⁹⁰. Podobné studie s adolescenty nejsou zatím k dispozici. Vzhledem k tomu, že období dospívání je velmi citlivým obdobím pro sebepřijetí, je velmi pravděpodobné, že dopad pornografie na tuto věkovou skupinu by byl podobný, nebo dokonce ještě výraznější. Tylka dokonce popisuje „...spojitost mezi medií a tlakem okolí na to, aby se jedinec slučoval s kulturně stanovenými vzhledovými standardy a nespokojeností s vlastním tělem.“¹⁹¹ Studie ukazují, že vystavování se obrazům hubených žen v médiích zvyšuje v dívkách a ženách nespokojenost s vlastním tělem a depresi¹⁹². Tolmanová v kvantitativních rozhovorech zjistila, že americké dívky nerozlišovaly, nebo nebyly schopné rozlišit, mezi „být chtěná“ a „mít s někým sex“, často právě v souvislosti s pornografií¹⁹³.

Nadužívání pornografie může vést k tomu, že dotyčný začne zanedbávat základní povinnosti, jako je zaměstnání, starost o rodinu nebo povinnosti ve škole. Mnohé studie prokazují korelaci mezi častým sledováním pornografie a snížením školních výsledků. S tím souvisí také menší schopnost nechat se něčím zaujmout a špatné soustředění v hodinách¹⁹⁴. Pornografie může také narušovat lidskou pracovní paměť úměrně intenzitě vzrušení. Jedinec je pak schopen při intenzivním pohroužení se do pornografie zapomenout na důležitou pracovní schůzku nebo přednášku¹⁹⁵. Přestože většina studií není schopna prokázat kauzální vztah, mnohé prokázaly korelační vztah mezi častým sledováním pornografie a depresí, úzkostmi, stresem a horším sociálním fungováním ve společnosti u vysokoškolských studentů. Tyto výsledky se potvrdily i po eliminování zkušenostního vyhýbání se pornografickému materiálu. Zároveň však autoři upozorňují, že přestože tento korelační vztah existuje, je třeba mít na paměti, že do vztahu častého sledování pornografie a psychických problémů zasahují další faktory a jedná se o velmi komplexní problém. Může být obtížné rozlišit, kdy přesně se sledování pornografie

¹⁸⁹ TYLKA, T. L. No Harm in Looking, Right? Men's Pornography Consumption, Body Image, and Well-Being. In: *APA PsycNET* [online]. 10. 2. 2014 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1037/a0035774> S. 7.

¹⁹⁰ TYLKA, T. L., pozn. 189, s. 1–9.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 3.

¹⁹² GRABE, S., WARD, L. M., & HYDE, J. S. The role of the media in body image concerns among women: a meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological bulletin* [online]. 2008 roč. 134, č. 3, [vid. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/record/2008-04614-005> S. 460–476.

¹⁹³ Tolmanová in ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 135.

¹⁹⁴ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 38.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 80.

stává problémem¹⁹⁶. Podle různých hypotéz se předpokládá, že sledování pornografie bude mít jiné dopady. Livingstone podle hypotézy migrace rizik a hypotézy zranitelnosti předpokládá, že pokud je dospívající ohrožen nebo znevýhodněn v běžném životě, bude náchylnější k rizikovému chování na internetu¹⁹⁷. Dalším fenoménem je sociální kompenzace, ke které „...tíhnu děti cítící se osamělé, neintegrováné do vrstevnických skupin, trpící sociální úzkostí apod.“¹⁹⁸

1.10 Pornografie a rizikové chování online

Blinka a Ševčíková považují za důležité kontextualizovat problematiku bezpečnosti dětí online¹⁹⁹. Nadužívání pornografie souvisí také s pohybem v online prostoru jako takovém a s hraním online her. K sexuálně explicitním materiálům se mohou dospívající dostat mnoha cestami a v práci budou představeny jen některé z nich. Nejrizikovější skupinou jsou podle některých autorů právě děti s problémy, protože jsou v online prostoru zranitelnější²⁰⁰. Hypotéza o sociální kompenzaci předpokládá, že „...díky online dishibici a usnadněnému sebe-odkrývání budou počítačovou komunikaci preferovat lidé, kteří jsou v reálném světě v oblasti mezilidských vztahů nějak znevýhodněni, jsou například sociálně úzkostliví, stydliví, nemají mnoho blízkých přátel.“²⁰¹ Blinka považuje za rizikové faktory na straně hry sociální prostředí, možnost ovládnutí, aspekt identity a příběhu, systém odměn a vhléd²⁰². Doidge k médiím obecně poznamenává: „Většina újm, kterou způsobuje televize a další elektronická a média, ..., spočívá v jejich dopadu na pozornost... Videohry, podobně jako internetová pornografie, splňují všechny podmínky pro plastickou změnu mozkových map.“²⁰³ Hry vyhovují jedincům, kteří mají větší potřebu těkat a jsou zároveň náchylnější ke klasickému podmiňování²⁰⁴.

Blinka definuje nadměrné užívání internetu jako takové, „...které způsobuje jedinci fyzické, psychické, či sociální problémy – nejedná se pouze o kvantitu, tedy čas trávený u počítače, ale rovněž, a především o kvalitu užívání, která zároveň nemusí být nutně patologická.“²⁰⁵ Někteří odborníci považují sebepochybování, sebepodceňování a negativní sebehodnocení celkově za nejčastější maladaptivní

¹⁹⁶ LEVIN M. E., LILLIS J., HAYES S. C. *When is online pornography viewing problematic among college males? Examining the moderating role of experiential avoidance* [online]. 22. 8. 2012 [vid. 28. 7. 2019] Dostupné z: https://scholar.google.cz/scholar?cluster=9124913612133131659&hl=cs&as_sdt=0,5&as_vis=1

¹⁹⁷ LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., ÓLAFSSON, K. Risks and safety on the internet: The perspective of European children. In: *Full Findings. LSE, London: EU Kids Online* [online]. 2011 [vid. 27. 8. 2019]. ISSN 2045-256X Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731/> S. 133.

¹⁹⁸ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 12.

¹⁹⁹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 161.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 82–83.

²⁰¹ Tamtéž, s. 77.

²⁰² BLINKA, L. et al., *pozn.* 23, s. 123.

²⁰³ DOIDGE, N., *pozn.* 66, s. 275.

²⁰⁴ BLINKA, L. et al., *pozn.* 23, s. 121.

²⁰⁵ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 38.

myšlenky, které mohou pomoci ke vzniku a udržení závislosti na internetu²⁰⁶. Blinka používá pojem závislost na internetu pro „...případy, kdy problematické používání internetu naplňuje faktory závislosti“²⁰⁷, a nadměrné používání internetu pro případy, kdy „...jsou přítomna jen některá tato kritéria či si jejich přítomností nejsme jistí.“²⁰⁸ Přímo závislost na internetu Blinka definuje také jako „...takové používání, které splňuje kritéria patologie a které je mimo vůli jedince tuto patologii zvládat.“²⁰⁹ Závislost na internetu a jeho nadměrné užívání lze také vnímat jako propojené části jednoho kontinua²¹⁰. Čas trávený na internetu se za poslední dekádu znásobil, a to často za cenu jiných offline aktivit. Literatura zmiňuje dva hlavní modely, které mohou sloužit jako prediktory nadměrného používání internetu. Jsou jimi neschopnost soustředění a pocit nudy a také psychosociální potíže (nízké sebehodnocení, sociální úzkost apod.)²¹¹.

Pornografie i počítačové hry jsou poměrně novými digitálními aktivitami a stále přibývá lidí, kteří jimi tráví čas. To nutně mění způsob, jakým je nazíráno na hodnoty touto zábavou prezentované, a také množství času, které je považováno za nepřiměřené. Hry podle některých britských studií nejsou častým zdrojem sexuálně explicitních materiálů pro děti pod 18 let. Některé hry obsahují sexuální interakce, nicméně neexistuje mnoho empirických důkazů pro to, že podobné věci na internetu zažívají britské děti²¹². Nověji je také možné vidět stále větší prolínání těchto dvou oblastí. Již v minulosti vytvořily některé firmy 3D hry, kde mohou hráči se svými postavami zažívat sexuální reality show²¹³. Ševčíková k tomu dodává, že: „S neustálým vývojem internetu, online platform a aplikací dochází k proměnám sexuálních aktivit provozovaných v prostředí internetu.“²¹⁴ Provozovatelé některých online stránek si navíc všímají silného propojení mezi současnými trendy ve světě počítačových her. V roce 2018 byl například vynalezen nový žánr pornografie zvaný Fortnite podle stejnojmenné hry a byl mezi 20 nejvyhledávanějšími žánry. V roce 2019 se ale v pořadí vyhledávaných PC her v pornografii Fortnite propadl na druhé místo a vystřídal ho Overwatch. Zcela nově se objevilo v pornografii také vyhledávání hry Apex Legends, jež se na trh dostala právě v roce 2019. Vyhledávání bylo nejintenzivnější velmi brzy po oficiálním uvedení na trh a celkově je hra na pátém místě²¹⁵.

²⁰⁶ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 68.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 17.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 17.

²⁰⁹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 38.

²¹⁰ Tamtéž, s. 38.

²¹¹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 39.

²¹² NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 17.

²¹³ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 84.

²¹⁴ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 131.

²¹⁵ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

Hry mohou obsahovat násilí, gamblerství, vulgární mluvu, strach i sex. Z toho důvodu byly vytvořeny škály, které umožňují rodičům vidět, zda je hra pro dítě vhodná. První takový ratingový systém vznikl v USA a dodnes se používá pod názvem The Entertainment Software Rating Board (ESRB). V Evropě se používá také rating s označením PEGI – Pan European Game Information, které má následující kategorie: PEGI 3+, PEGI 12+, PEGI 16+, PEGI 18+²¹⁶. PEGI 12+, což je kategorie vhodná pro druhý stupeň základní školy, obsahuje následující: „*Videohry, které prezentují násilí výrazněji grafické povahy vůči smyšleným postavám a jiné než grafické násilí vůči postavám lidského vzhledu nebo rozpoznatelným zvířatům, jakož i videohry, které ukazují nahotu více grafické povahy, mohou spadat do této věkové kategorie. Jakékoli vulgární projevy musí být mírné, bez sexuálního významu.*“²¹⁷ Mnozí kritici přesto poukazují na to, že doporučený věk je pro mnohé rodiče pouze formalita a často na něj vůbec neberou ohled, nebo si děti kupují hry samy. Výrobci videoher se navíc snaží, aby hra prošla do co nejnižší kategorie, protože ji pak mohou prodat více zákazníkům²¹⁸.

Hraní počítačových her a sledování pornografie nemusí být jen důsledkem, ale může být také příčinou dalšího nebo intenzivnějšího nadužívání. Zimbardo věří, že mezi nimi působí reciproční vztahy²¹⁹, a není zdaleka sám. O co více jsou mladí lidé zapojeni ve světě virtuální reality, o to hůře zvládají tu běžnou, což vede k neúspěchům, před kterými utíkají opět do virtuálního světa, aby se stali ještě sociálně izolovanější než předtím²²⁰. Michail Budnikov analyzoval v roce 2012 sklony k závislosti na počítačových hrách ve třech kategoriích – nízkou, střední a vysokou rizikovost. Zjistil, že v prostřední kategorii převažovaly dívky, zatímco v nejvíce ohrožené skupině bylo třikrát více chlapců (26 % oproti 8 % dívek)²²¹. „*Lidé závislí na počítačových hrách vykazují veškeré znaky jiných závislostí: neustálá touha po hraní, zanedbávání jiných činností, euforie během sezení u počítače, tendence odmítat nebo podceňovat svou reálnou závislost.*“²²² Excesivní hraní online her ale nemusí nutně znamenat, že je jedinec na hraní počítačových her závislý²²³. Závislost na počítačových hrách i na dalších online aktivitách bychom ale mohli chápat jako projev špatné zvládací strategie²²⁴. V rámci léčby se pak často

²¹⁶ LANGROVÁ A. Která realita je ta pravá? In: KOŘÍNKOVÁ K., ed. *Sdružení linka bezpečí – Děti a online rizika* [online] 1. vyd. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012, s. 111–133. ISBN: 978-80-904920-3-5 S. 129–131.

²¹⁷ LANGROVÁ A., pozn. 216, s. 130.

²¹⁸ LANGROVÁ A., pozn. 216, s. 131.

²¹⁹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 15.

²²⁰ Tamtéž, s. 15.

²²¹ Tamtéž, s. 13.

²²² DOIDGE, N., pozn. 66, s. 276.

²²³ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 126.

²²⁴ Tamtéž, s. 117.

pracuje s avatarem, kterého si hráč vytvořil. Avatar se může stát „...objektem projekcí a přenosu hráče“²²⁵ a verbalizace vztahu hráče a avatara může být klíčová v terapeutickém postupu²²⁶.

Mnozí badatelé se shodují na návykovosti pornografie i počítačových her, avšak profesionálové se stále nemohou zcela shodnout. Možnost stát se na ní závislý je ale vidět na příbězích stovek lidí v terapeutické praxi, kteří se ze závislosti snaží vymanit. V případě pornografie a PC her se jedná o *závislosti na vzrušení*. Zatímco u drogy je třeba stále větší dávky toho stejného, u sexuálních vjemů je třeba obměny, „...klíčová je originalita virtuálního prožitku.“²²⁷ Herní i pornografický průmysl vytváří stále nové a lepší zážitky pro své zákazníky, a to bez vnější regulace. Ta je pak plně v rukou jedince, který se ve virtuálním světě pohybuje a který musí zodpovědně vyrovnávat tyto prostředky zábavy a ostatní činnosti v reálném životě²²⁸. Nash k tomu dodává: „Hry distribuované jako aplikace na mobilních zařízeních jsou regulovány na základě standardů stanovených rozličnými poskytovateli operačních systémů, Windows následuje PEGI standardy, zatímco iOS momentálně aplikuje svoje vlastní kritéria.“²²⁹ I v tématech jako obsah počítačových her nebo kritéria pro hodnocení her podle věku je jistě prostor pro další vzdělávání rodičů.

1.11 Online rizikové chování spojené s vystavením SEM

LiveJasmin.com je jednou z nejčastěji navštěvovaných platforem, která je založena na interakci přes webové kamery²³⁰. Jedná se o velkou konkurenci pornografických stránek. Internet je možné na jedné straně vnímat jako médium, které je momentálně ve svém vývoji a je jedním z nejvlivnějších, ale do budoucna bude nahrazeno něčím jiným. Jakékoliv snahy o pochopení jeho dopadů jsou tedy podle tohoto paradigmatu nadnesené. Na druhé straně spektra stojí názory, které považují vliv médií za kauzální vzhledem k efektům, které přináší. Většina odborníků si uvědomuje komplexitu této problematiky a její multifaktoriální charakter²³¹. Autoři v této souvislosti uvádějí: „*Jestliže dítě trpí pocity méněcennosti v důsledku nižšího sociálního statusu, má problémy v rodině nebo s vrstevníky – nedostatek citových či sociálních vazeb, odrazí se to na jeho chování v kyberprostoru.*“²³²

Eckertová a Doležal upozorňují, že pro dnešní děti se online svět stírá s offline světem. Mají tedy jiné vnímání světa. To je zcela jistě podmíněno tím, že jejich zkušenost z nedigitálního světa je oproti

²²⁵ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 124.

²²⁶ Tamtéž, s. 124.

²²⁷ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 16.

²²⁸ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 16.

²²⁹ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 18.

²³⁰ MAZIÈRES, A., TRACHMAN, M., COINTET, J. P., COULMONT, B., PRIEUR, C., pozn. 100, s. 82.

²³¹ BLINKA, L., pozn. 23, s. 12.

²³² ECKERTO VÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 54.

předchozím generacím značně omezena²³³. Je zřejmé, že s tímto přístupem budou digitální domorodci ochotnější sdílet větší část své intimity online s dalšími lidmi. S tím pak souvisí i to, že se mohou snadněji stát obětí kyberšikan. Tento jev může být také doprovázený nechtěným sdílením nahých nebo polonahých fotografií či dalších sexuálně explicitních materiálů. Odborníci upozorňují na to, že dítě, které trpí kyberšikanou nebo je v ohrožení, může:

- „*Trpět úzkostnými stavy, poruchami spánku, pocitem vyčerpání,*
- *přehnaně reagovat v běžných situacích, odmítat komunikaci s nejbližšími,*
- *snažit se zahladit stopy po proběhlé komunikaci s útočníkem a např. bránit rodičům v přístupu ke svému počítači atd.*“²³⁴

Ke kyberšikaně mohou útočníci využívat nejrůznější prostředky, často ale také to, co jim poslala sama oběť. „*Elektronické rozesílání textových zpráv, vlastních fotografií, či vlastního videa se sexuálním obsahem*“²³⁵ – sexting, je jednou z dalších online aktivit uživatelů, jejíž produkty jsou často využívány ke kyberšikaně. Ringrose a kol. popisují, že sexting se jeví jako „...*zkušenost, která je nátlaková a přesto dobrovolná – vyberou si být součástí, ale nemohou si vybrat říci ne (...), není to jen individuální činnost ale také skupinový spletitý fenomén.*“²³⁶ Studie ukazují, že děti jsou ochotné sdílet velké množství informací, což pro ně v konečném důsledku přináší nebezpečí. Tato připravenost sdílet informace může souviset také s tím, že si dospívající neuvědomují, kdo je v danou chvíli jejich publikem²³⁷. V České republice, jak uvádí průzkum EU Kids Online, dostalo 35 % oslovených dětí ve věku 11–17 let někdy nějakou zprávu se sexuálním obsahem. Čtvrtina dětí pak přiznala, že po nich sexuální obsah byl vyžadován a 10 % takový obsah zveřejnilo. Je zajímavé, že nejsou velké rozdíly mezi dívkami a chlapci, jediným indikátorem větší prevalence je vyšší věk dětí²³⁸.

Především stránky Lide.cz nebo Libimseti.cz se jeví jako rizikové stránky, kde mohou děti snadno narazit nejen na sexuálně explicitní materiály, ale také dostat nabídky k rizikovému online chování. To potvrzují sami dospívající²³⁹. Někteří výzkumníci považují Lide.cz jako jednu z typických sociálních

²³³ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 21.

²³⁴ Tamtéž, s. 48.

²³⁵ KOPECKÝ K. Sexting among Czech preadolescents and adolescents. In: *New Educational Review* [online]. 2012, roč. 28 č. 3. [vid. 10. 4. 2020]. ISSN 1732-6729. Dostupné z: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84864819528&partnerID=tZ0tx3y1> S. 39.

²³⁶ RINGROSE, J., GILL, R., LIVINGSTONE, S. and HARVEY, L. (2012) A qualitative study of children, young people and 'sexting': a report prepared for the NSPCC. In: *LSE Research Online* [online]. Aktualizováno 19. 8. 2019 [vid. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/id/eprint/44216> S. 7.

²³⁷ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 61–65.

²³⁸ BEDROŠOVÁ, M., et al., pozn. 7, s. 23–24.

²³⁹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 106.

sítí²⁴⁰. Ty přináší velkou záplavu dětských fotografií a videí, které děti na sítích sdílejí. Prostředí navíc vytváří iluzi soukromí, kterou je ale ve skutečnosti velmi obtížné získat a udržet²⁴¹. Úložiště na internetových portálech jsou snadno dostupná, a i přes snahu jejich provozovatelů neustále kontrolovat a promazávat jejich kontent se na nich často objevují nevhodné obsahy²⁴². Také mnoho aplikací nabízí sexuální obsahy, a to i přesto, že hlavní obchody s aplikacemi (Apple a Google) mají ve svých podmínkách zákaz takových aplikací. Některé navíc dětem umožňují navzájem sdílet SEM²⁴³.

Komunikace online zahrnuje také setkávání se s cizími lidmi a tato setkání se mohou v některých případech vyvinout v osobní setkání. Online komunikace je silně ovlivněna takzvaným dishibitním charakterem, který spočívá v anonymitě, neviditelnosti a disociativní představivosti, která působí iluzi nulové odpovědnosti²⁴⁴. Z toho pak vyplývají nejrůznější formy rizikového chování. V posledních letech jsme svědky stále častějšího kybergroomingu, kdy se útočníci snaží nalákat děti a mladistvé na schůzku předstíráním, že jsou atraktivními vrstevníky oběti nebo jejich kamarády. Protože útočníků přibývá, je třeba místo varování před konkrétními lidmi, vštěpit základy obezřetného chování²⁴⁵. Eckertová navíc píše, že „...útočník-predátor se umí vcítit do duše, naladit na vlnu dětských starostí a trápení a vyjadřovat se jeho jazykem. Dokáže zvednout sebevědomí, povzbudit ho a utěšit, nabídnout mu to, po čem dítě touží.“²⁴⁶

Mezi krizové skupiny, které by se mohly stát obětí kybergroomingu, jsou podle Eckertové a Dočekala: „*Děti s nízkou sebeúctou a nedostatkem sebedůvěry..., děti s emočními problémy, oběti v nouzi..., děti naivní a přehnaně důležité..., adolescenti/teenegaři.*“²⁴⁷ Nejrizikovější skupinou jsou pak podle některých autorů právě děti s problémy, protože jsou v online prostoru zranitelnější²⁴⁸. Hypotéza sociální kompenzace předpokládá, že „...díky online dishibici a usnadněnému sebe-odkrývání budou počítačovou komunikaci preferovat lidé, kteří jsou v reálném světě v oblasti mezilidských vztahů nějak znevýhodněni a jsou například sociálně úzkostliví, stydliví, nemají mnoho blízkých přátel.“²⁴⁹ Vzhledem k věku nemohou děti vždy správně zhodnotit svoje jednání a dohlédnout na důsledky svých činů²⁵⁰.

²⁴⁰ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 24.

²⁴¹ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 29.

²⁴² Tamtéž, s. 30.

²⁴³ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 16.

²⁴⁴ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Univerzita Palackého v Olomouci: 2015. ISBN 978-80-244-4861-9. S. 9–10.

²⁴⁵ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 39.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 41–42.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 45.

²⁴⁸ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 82–83.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 77.

²⁵⁰ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 36.

Výzkumy navíc ukazují, že 40 % dětí by ochotně šlo na schůzku, pokud by ho požádal internetový kamarád, a toto číslo nadále vzrůstá²⁵¹. Situaci komplikuje fakt, že dopadení a potrestání kybergroomera za přípravu trestného činu je v současnosti téměř nemožné bez přiznání pachatele (je nutné prokázat jeho úmysl)²⁵².

Falešný profil celebrit je běžnou taktikou kybergroomerů. Takový profil lze poznat podle různých indicií. Eckertová a Doležal uvádějí:

- „*Profilová fotka je prvoplánově atraktivní, vyzývavá.*
- *Fotografie z profilu jsou dokonalé, chybí rozmazané, neupravené fotky.*
- *Nick (přezdívka) je typu LOLALOVE12, NADRZENA.JANA apod.*
- *Přátelé jsou zpravidla krásní a do profilu přispívají pouze pochvalnými komentáři.*
- *Mezi přáteli jsou jen lidé vybrané věkové skupiny a pohlaví (nikoliv rodiče apod.)*
- *Profil nemá dlouhou historii, ale zpravidla vysoký počet přátel.*“²⁵³

Autoři zároveň dodávají, že tento seznam není kompletní, avšak přítomnost těchto indicií by měla vždy být podezřelá²⁵⁴. Útočником je zpravidla osoba, kterou pachatel zná a která nebyla trestaná. Někdy může jít také o sexuálního recidivistu²⁵⁵. Jiní autoři rozlišují situační útočníky, preferenční útočníky a smíšenou skupinu, do které patří třeba i občané snažící se chytit pachatele²⁵⁶. Alarmující je, že „...kybergroomer potřebuje v průměru méně než 8 minut k tomu, aby navázal online komunikaci s dítětem a začal s ním probírat sexuální témata. Mnoho kybergroomerů využívá taktiku ‚Udeř a unikni!‘, kdy jejich cílem není získat hned naprostou kontrolu nad svou obětí, ale zjistit u ní během chvíle své možnosti, a v případě nebezpečí odhalení pravých zájmů ihned uniknout.“²⁵⁷ V podstatě by se dalo říci, že se jedná o jeden z typů sociálního inženýrství. Mezi specifické rysy kybergroomingu podle Kopeckého patří následující: manipulace, dostupnost oběti, budování vztahu, zapojování sexuálních témat do komunikace, což má vést k desenzibilaci dítěte, nesprávnému posuzování rizik a podvádění²⁵⁸.

²⁵¹ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., pozn. 236, s. 66.

²⁵² ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 47.

²⁵³ Tamtéž, s. 43.

²⁵⁴ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 43.

²⁵⁵ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 46.

²⁵⁶ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., pozn. 236, s. 32–33.

²⁵⁷ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 50.

²⁵⁸ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., pozn. 236, s. 25–29

Výše zmíněné formy rizikového chování jsou do jisté míry propojené s pornografií. Může být aktivně využívána – například kybergroomer posílá pornografická videa dítěti, aby snížil jeho citlivost a stud vůči sexuálním obsahům v konverzaci²⁵⁹. Sexting můžeme považovat za jeden ze zdrojů online pornografie, který vytváří přímo uživatele, často přímo děti. Obrázky pak mohou být využívány k vydírání nebo kyberšikaně. Jak už bylo zmíněno, některé studie ukazují, že míra rizikového online chování koreluje s mírou vystavení sexuálně explicitním materiálům²⁶⁰. Je zřejmé, že vystavením určitým typům situací a chování může jedince otupovat a on je pak více ochotný vyzkoušet v dané oblasti nové věci. Navíc může být kompenzační, pokud dítě nezažívá štěstí a přijetí ve svém okolí. Další studie by měly tuto oblast lépe prozkoumat.

1.12 Prevence sledování pornografie a s tím spojeného rizikového chování

Většina pornografických stránek se před jejich otevřením uživatele ptá, zda mu již bylo 18 let. Toto je však podle mnoha odborníků nedostatečná ochrana, protože kladně může bez problému odpovědět i dítě mladší 15 let, třeba i neúmyslně²⁶¹. Odborníci z Anglie navíc dodávají, že kromě určení přesného počtu dětí, které sledují pornografii, je velmi náročné určit, jak k ní získávají přístup a zda se jedná o offline nebo online způsoby. To je dáno i neustálým vývojem médií a jejich větším propojením napříč platformami²⁶². Vystavení pornografickým materiálům v životě jedince lze prozkoumat v průběhu života dítěte do nabytí plnoletosti, nebo v konkrétním úseku jeho dětského života. Lze zkoumat velké skupiny dětí, nebo se zaměřit na menší skupinu a výzkum vést více kvalitativně. Třetí možný přístup je pak analýza statistik, které produkují velké firmy a servery. Výzkumníci díky nim mohou získat vhled do toho, na jaké stránky a jak často se děti dostávají²⁶³.

Mohlo by být považováno za eticky problematické se dětí explicitně dotazovat, zda někdy sledovaly nějaké sexuálně explicitní materiály. Výzkumy jsou ale závislé právě na tomto způsobu výzkumu, protože vystavení dětí SEM experimentálně by bylo nejen neetické, ale také nelegální. Protože není možné provést experimentální výzkumy, není ani možné jasně určit, které studie jsou více přesné ve svých výsledcích. Obecně platí, že záleží také na způsobu dotazování se a velkou roli může hrát to, zda jsou přítomni rodiče. Nezanedbatelný nesoulad nalézáme v terminologii, a přestože mohou studie objevit určitý korelační vztah, není možné prokázat vztah kauzální. V oblasti pornografie se navíc potýkáme se sociálním stigmatem, které může způsobit, že se jedinci stydí a upravují realitu, aby byla

²⁵⁹ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., pozn. 236, s. 27.

²⁶⁰ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 7.

²⁶¹ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 85.

²⁶² NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 6.

²⁶³ Tamtéž, s. 5.

více společensky přijatelná. To se týká i longitudinálních studií, kterých je méně, ale ukazují se jako lepší nástroj zkoumání této problematiky²⁶⁴. Výzkum by se měl mimo jiné zaměřit také na to, jak se na pornografii dívají děti a jak dospívající, co si pod tímto pojmem představují a jaký k tomuto tématu mají postoj²⁶⁵. „*Je proto třeba opustit obrázek dítěte jako pasivního uživatele internetu, ale je třeba jej chápat jako spoluvůrce internetových obsahů, spoluvůrce těchto kontextů ve spojení s ostatními uživateli, tedy jako někoho, kdo ovlivňuje a zároveň je ovlivňován samotnou online kulturou, kterou pomáhá utvářet.*“²⁶⁶

V moderní společnosti se potýkáme s nedostatkem vzorů. Zimbardo k tomu dodává: „*Největší zmatky v nich (mladých lidech) přitom vzbuzují násilí a sex, dvě témata, která vévodí médiím, ale v hovoru na ně málokdy přijde řeč, není tedy čeho se chytit.*“²⁶⁷ Více rizik pro děti přišlo s vysokorychlostními daty v mobilních telefonech, které jsou dnes již běžnou realitou většiny dětí v České republice. Specifickým rizikem je to, že chování dětí na telefonu nemůže být rodiči tak dobře monitorováno. To je navíc něco, co si mnozí rodiče plně neuvědomují a pokračují jen v kontrole domácího PC²⁶⁸. Filtry mají většinou problémy jak s nadměrnou blokací stránek, tak s tím, že nevhodný obsah nezachytí vždy, protože není na první pohled pro algoritmus zcela zjevný²⁶⁹. Navíc například na stránkách určených pro online komunikaci je pro rodiče velmi obtížné průběžně sledovat sdílené obsahy a mít je pod dohledem právě kvůli jejich proměnlivému charakteru²⁷⁰.

Vyhledávače mohou sloužit buď přímo k tomu, aby na nich uživatelé vyhledávaly konkrétní stránky se sexuálně explicitními materiály, nebo k vyhledávání obrázků přes náhledy v kategorii obrázky²⁷¹. I takové vyhledávání je může zavést na pornografickou stránku, nebo třeba na e-shop se sexuálními pomůckami. V každém případě se jedná o další potenciální způsob, jak se mohou děti setkat s pornografií. Dále existují stránky se sdíleným obsahem, kam mohou uživatelé nahrávat videa. Přes veškerou snahu majitelů těchto stránek jsou hostiteli pro SEM. Vzhledem ke komplikovanosti celého problému se mnoho hlavních stránek, kde mohou uživatelé sdílet obrázky a videa, rozhodlo začít

²⁶⁴ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 4.

²⁶⁵ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 11.

²⁶⁶ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 30.

²⁶⁷ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 59.

²⁶⁸ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 26.

²⁶⁹ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 11.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 13.

²⁷¹ Tamtéž, s. 12.

s dětskými verzemi, které budou fungovat pod jinými podmínkami a bude tak jednodušší obsah kontrolovat²⁷². Je velmi pravděpodobné, že podobných projektů bude v budoucnu stále přibývat.

1.12.1 Legální ochrana

Mohlo by se zdát, že by mělo být možné celý problém systémově vyřešit, nejedná se však o jednoznačné řešení. Lessig je přesvědčen, že lidské jednání lze regulovat čtyřmi možnými způsoby, a to trhem, zákony, sociálními normami a počítačovým kódem. Čtvrtý regulátor považuje za klíčový, protože se podle něj nacházíme v „kyberdobě“. Počítačovému kódu pak v kyberprostoru připisuje roli ekvivalentu právního předpisu. Je přesvědčen, že správně nastavený kód může kontrolovat a omezovat interakci mezi jedinci stejně, jako to dělají právní předpisy v offline světě²⁷³. To může být jistým rámcem. Ševčíková je přesvědčena, že je třeba věnovat pozornost také „...*monitoringu chatovacích místností určených pro nezletilé uživatele*“²⁷⁴, i takové řešení má svoje limity.

Legální zásahy do celé problematiky mají svá omezení. Právní úpravy by mohly být prováděny ve vztahu k poskytovatelům obsahů, kteří mohou být lépe vedeni k zodpovědnosti za obsahy, které sdílejí, dále pak ke zprostředkovatelům a v neposlední řadě i školskému systému²⁷⁵. Podle zákona je nelegální sdílet obsahy se sexuální tematikou dětem mladším 18 let, ale zajištění omezení přístupu nezletilých na stránky s podobným obsahem se v praxi ukazuje jako problematické. Pornografické stránky Pornhub.com, které jsou momentálně nejsledovanější na světě, dokládají, že 36 % jejich uživatelů v roce 2019 uvedlo, že jim je mezi 18–24 lety. Je velmi pravděpodobné, že v této skupině jsou také jedinci pod hranicí 18 let, kteří se zařadili do této věkové kategorie, protože jim je nejbližší. To ale není možné dokázat, a tedy ani právně ošetřit²⁷⁶. Aby mohla jakákoliv zákonná opatření fungovat, muselo by se na nich shodnout více jurisdikcí, zákony států by v tomto ohledu musely podléhat mezinárodním dohodám. Česká republika je od roku 1991 podepsána pod Úmluvu o právech dítěte, která doslova říká, že „...*zájem dítěte musí být hlavním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí*...“²⁷⁷ Konkrétní realizace této vize je nicméně komplikovaná a mnohé problematické oblasti nejsou zatím v českém trestním zákoníku řešeny vůbec. Například sexting by si podle mnohých odborníků zasloužil mnohem větší pozornost zákonodárců²⁷⁸.

²⁷² NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 11.

²⁷³ LESSIG, L. *Code and other laws of cyberspace*. New York: Basic Books, c1999. ISBN 046503912X.

²⁷⁴ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 113.

²⁷⁵ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 21.

²⁷⁶ PORNHUB INSIGHTS., *pozn.* 8.

²⁷⁷ Sdělení 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In *Sbírka zákonů* [online]. 1991, částka 22, aktualizováno 29. 3. 2010 [vid. 21. 4. 2020]. Článek 3.

²⁷⁸ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 14.

1.12.2 Prevence obecně

Kamanová rozlišuje sexuální výchovu podle prostředí na formální (škola, lékař, další odborné služby, komunitní organizace, náboženské instituce) a informální (rodina, vrstevníci, média, internet), podle způsobu kontaktu na přímou (rodina, vrstevníci, škola, lékař, další odborníci) a nepřímou (média, knihy, internet)²⁷⁹. Mezi nejčastější a nejdůležitější zdroje přímé sexuální výchovy patří rodina a škola. Základní prevencí může být dodržování nějakého souboru pravidel. Existují desatera a sedmera správného chování, ale podle odborníků je třeba zajít ještě dále. Vzhledem k proměnlivosti digitálního světa je nutné se neustále dozvzdělávat, především v roli rodiče, jehož děti se v kyberprostoru pravidelně pohybují. V poslední době se v tomto ohledu děti snaží vzdělávat také školy²⁸⁰. Jednou z použitelných ilustrací je například přirovnání situace v reálném, nedigitálním světě. Rodič nebo učitel třeba může poukázat na fotografii, kterou chce dítě sdílet na sociálních sítích, a zeptat se ho, zda by bylo ochotné tuto fotografii pověsit ve škole na nástěnku²⁸¹. Dobrým postupem je informovat především sebe, ale i dítě o možných nebezpečích. Dále je třeba průběžně kontrolovat množství času stráveného na sítích a obsah, který dítě sleduje. Jak už bylo zmíněno, základním předpokladem úspěchu je vzájemná důvěra, odborníci nedoporučují striktní zákazy²⁸².

Jednou ze zásad pohybu v kyberprostoru je nezveřejňovat osobní údaje a takové informace, které mohou vést k identifikaci. Také není vhodné sdílet příliš osobní fotografie, protože se kdykoli mohou stát veřejnými, byť i chybou softwaru²⁸³. Pokud rodič nebo pedagogický pracovník nalezne nezákonný nebo nevhodný obsah, měl by zajistit důkazy, nejlépe pomocí funkce printscreen, a následně nahlásit obsah, nejlépe na Policii ČR nebo Horké lince²⁸⁴. Eckertová dále uvádí: „*Při ohlašování nezákonného obsahu je důležité ohlásit nejen to, co jste našli, ale i způsob, jakým jste se k výsledku dostali (vyhledávací službu + hledanou frázi, stránku s odkazy...)*“²⁸⁵ Nash upozorňuje na to, že vzhledem k tomu, že internet vnímáme především technicky, máme tendenci předpokládat, že i řešení situace bude technického charakteru. Podle něj čelíme sociálním problémům, které mají skryté a navíc

²⁷⁹ KAMANOVÁ L. Sexuální výchova v rodině: co víme z výzkumných studií. In: *Studia pedagogica* [online]. 2014, roč. 19 č. 3 [vid. 11. 4. 2020]. ISSN 2336-4521. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/900> S. 34.

²⁸⁰ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 37.

²⁸¹ Tamtéž, s. 53.

²⁸² Tamtéž, s. 48.

²⁸³ Tamtéž, s. 57.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 49.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 52.

komplexní příčiny²⁸⁶. Protože technicky zaměřené programy a softwary nejsou stoprocentní, doporučuje Blinka používat technickou mediaci pouze jako doplněk a nikdy jako první volbu²⁸⁷.

Vzhledem k proměnlivosti internetu je velmi pravděpodobné, že se společnosti nepodaří ochránit děti stoprocentně. Kromě opatření, která se snaží omezit jim přístup k některým stránkám, se musíme zabývat také intervencí a konkrétními postupy ve chvíli, kdy se děti s pornografií na internetu již setkaly. Někteří odborníci jsou přesvědčeni, že používání SEM u mladých dospělých, jejichž používání s největší pravděpodobností začalo již v dospívání, je třeba zvážit při vzdělávání adolescentů, a to jak rodiči, tak učiteli. Protože pornografie může zobrazovat nereálné nebo neobvyklé praktiky, je třeba o tom s dospívajícími diskutovat. Zároveň věří, že je třeba téma dále zkoumat a věnovat mu náležitou pozornost, především dopadům SEM na sexuální vývoj dospívajících²⁸⁸. Úplné odpojení od internetu není v dnešní době zcela možné, protože mnoho lidí používá internet v zaměstnání nebo v práci. Místo úplné abstinence by tedy mělo docházet k jistému usměrnění času tráveného na internetu a případně změnu návyků s tím spojených²⁸⁹.

1.12.3 Prevence v rodině

Kamanová si všímá, že kromě sexuální výchovy, která se děje záměrně, jsou pro sexuální vývoj dětí důležité také sexuální komunikace a sexuální socializace. Ty probíhají již od raného dětství a většinou probíhají nezáměrně, observací a nápodobou rodičů²⁹⁰. Zimbardo k sexuální výchově poznamenává: „Vymezit ji (situaci) pomocí zákonů je přínosné, ale mnohem důležitější je seznamovat děti s psychologickými aspekty sexuálního života a vysvětlovat jim, jak, kdy, komu a k čemu dávat souhlas a stanovovat hranice, a to ne pouze na základě dvou běžných kritérií: 1. Chce daná osoba dát souhlas? 2. Může daná osoba dát souhlas?“²⁹¹ Nash a jeho kolegové se vyjadřují podobně, když hovoří o tom, že by sexuální výchova měla být především multidimenzionální, tedy provedena různými způsoby, přicházející z více zdrojů. Navrhují například také kampaně vedené vrstevníky, které by mohly vzbudit diskuzi. Kampaně by podle nich měly zároveň cílit na veřejnost a její povědomí o problematice, diskuzi v médiích a otevřenou diskuzi přímo ve školách. Základním bodem je podle nich pomoci rodičům a

²⁸⁶ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 24–25.

²⁸⁷ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 169.

²⁸⁸ MORGAN E. M., pozn. 14, s. 529.

²⁸⁹ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 149.

²⁹⁰ KAMANOVÁ L., pozn. 279, s. 33–34.

²⁹¹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 150.

pečujícími osobám vzdělat se v dané oblasti, aby byli schopni o věcech se svými dětmi mluvit přirozeněji a s větší lehkostí²⁹².

Tenze v rodině a případná nedorozumění mohou být posilovány například jinými očekáváními jednotlivých generací ohledně role technologií a internetu v každodenním životě²⁹³. Výzkumy ukazují, že rodiče aktivitu svých dětí na internetu silně podceňují. Často si vůbec nepřipouští, že by si jejich dítě mohlo na internetu prohlížet materiály se sexuálním obsahem, i když je to realita²⁹⁴. Kopecký dokonce v souvislosti s dětskou pornografií píše „...představa, že dítě sedící doma zavřené ve svém pokojíčku u počítače je v bezpečí – na rozdíl od situace, že pobíhá někde venku s kamarády, je mylná.“²⁹⁵ Eckertová s Doležalem doporučují rodičům nezakazovat striktně čas trávený na sociálních sítích. Mnohem lepší je případný účet na sociálních sítích s dětmi založit a dohlédnout na co největší bezpečnost. Je to podle všeho lepší varianta než účet založený dítětem bez vědomí rodičů a bez znalosti bezpečnostních opatření. Důležité je pro rodiče vědět o bezpečnostních centrech, která jsou například na Google, Facebook nebo Youtube. Nejdůležitější pak je, aby ve vztahu rodič-dítě bylo co nejvíce vzájemné důvěry, a to tím více, čím starší děti jsou²⁹⁶. Takový vztah je předpokladem pro to, aby případná sexuální výchova v rodině obsahovala i psychosociální kategorie, které mohou jinak chybět, jako třeba potěšení z pohlavního styku, masturbace nebo jak říci ne²⁹⁷.

Studie ukazují, že vzdělanější rodiče dokáží lépe vyhodnocovat situaci, zjišťovat potřebu intervence, dále jsou lépe informováni a více se zaměřují na kontrolování chování svého dítěte online. Dokáží na základě kontextu rozhodnout o správné mediační strategii a situaci tak řeší efektivněji²⁹⁸. „... je namístě, aby se rodiče zajímali, co jejich děti na internetu dělají, jakým úskalím tam čelí.“²⁹⁹ Pozitivní zprávou je, že v Evropském srovnání se čeští rodiče jeví jako ti z aktivnějších³⁰⁰. Je zjevné, že zde leží prostor pro vzdělání jak pro dospívající, tak pro dospělé³⁰¹. Aby byla sexuální výchova ze strany rodičů efektivní, je nezbytné, aby měli relevantní informace o potřebách a zkušenostech svých potomků. Výzkumy jiných evropských zemí v tomto směru ukazují, že rodiče mají tendenci nadhodnocovat své dovednosti³⁰². Odborníci doporučují rodičům zaměřit se na budování dovedností, které jim pomohou

²⁹² NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 25.

²⁹³ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 163.

²⁹⁴ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., *pozn.* 4, s. 81:

²⁹⁵ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., *pozn.* 236, s. 112.

²⁹⁶ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., *pozn.* 4, s. 32.

²⁹⁷ KAMANOVÁ L., *pozn.* 279, s. 38.

²⁹⁸ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 164–165.

²⁹⁹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 171.

³⁰⁰ LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., ÓLAFSSON, K., *pozn.* 197, s. 105.

³⁰¹ HORVATH, M. A. H., et al., *pozn.* 11, s. 63.

³⁰² KAMANOVÁ L., *pozn.* 279, s. 41–42.

vytvářet silnější vztah s jejich dětmi a lépe se orientovat v prostředí internetu³⁰³. Kopecký je přesvědčen, že hlavním úkolem rodičů, je trávit s dětmi čas a pomoci jim zlepšit své sociální dovednosti, které je mohou v online prostředí ochránit od rizik³⁰⁴. Je například důležité rozlišovat mezi psychologickým a sociálním soukromím, které můžeme popsat jako subjektivně vnímaný pocit kontroly nad tím, co komu sdělujeme, a informačním soukromím, které je chápáno jako faktická kontrola nad tím, kdo se k informacím dostane³⁰⁵.

Zimbardo věří, že hlavní úlohou rodičů je vést s dětmi otevřený dialog a poskytovat jim cenné rady, které se jim budou v budoucnu hodit. Věřící, že rodiče by s dětmi měli trávit kvalitní čas, sdílet s nimi četbu a společné zájmy, při kterých mohou s dětmi přirozeně na tato témata zapříst rozhovor³⁰⁶. Zimbardova rada pro rodiče zní: „Vysvětlete dítěti, že nemá podléhat tlaku ze strany vrstevníků a že i v milostném životě je třeba na leccems se dohodnout a stanovovat i respektovat hranice, mluďte spolu o antikoncepci, bezpečném sexu, o pohlavně přenosných chorobách a rozdílech mezi pornem a realitou, případně ho nechte probrat některé otázky s důvěrným člověkem, před nímž nebude mít zábrany (sexuologem, lékařem, terapeutem, pastorem atd.).“³⁰⁷

Říčan je přesvědčen, že z pohledu biologického je pornografie neškodná, ale z kulturně-výchovného pohledu je pro děti a dospívající rizikovým zdrojem informací o sexu. Zároveň uvádí, že pokud je zvládnuta sexuální výchova v rodině v podobě otevřené komunikace o sexu a vytváření prostředí, kde se dítě nemusí za svou sexualitu stydět, pak sexuální výchova ve škole je jen nadstavbou³⁰⁸. Australské děti mají ve skutečnosti podle některých studií větší problém s rodiči, kteří od nich vyžadují naprostou lhostejnost vůči sexu, než s informacemi o sexu, ke kterým se dostanou. Protože si děti jsou vědomé postojů svých rodičů a velmi často také očekávání společnosti, tak tuto nevědomost „naoko“ hrají³⁰⁹.

Pokud se rodiče rozhodnou dítěti přístup k internetu omezit, může se jednat o poměrně komplikovanou záležitost. U dítěte, které s takovým obsahem nechce být v kontaktu, bude práce rodiče jistě jednodušší než u takového, které ji bude samo aktivně vyhledávat a vyžadovat³¹⁰. Jednou z cest by mohly být filtry pro domácí Wi-Fi připojení nebo filtrování veřejného Wi-Fi připojení, aby byly

³⁰³ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 58.

³⁰⁴ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., pozn. 236, s. 118.

³⁰⁵ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 58.

³⁰⁶ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 138.

³⁰⁷ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 172.

³⁰⁸ ŘÍČAN, P. Sexuální výchova – základ je v rodině. Metodický portál: Články [online]. 12. 11. 2013, [vid. 24. 10. 2018]. ISSN 1802-4785. Dostupný z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/17839/SEXUALNI-VYCHOVA---ZAKLAD-JE-V-RODINE.html>

³⁰⁹ MCKEE, A., pozn. 37, s. 10.

³¹⁰ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 8.

děti, které nechtějí takové materiály vidět, ochráněny od nechtěného kontaktu se sexuálně explicitními materiály. Zároveň by děti neměly ztratit přístup k těm stránkám, které mohou být přínosné pro jejich vzdělávání nejen v oblasti sexuální výchovy³¹¹. Odborníci také doporučují, aby rodiče využili informační a dovednostní převahy dětí a nechali se od nich poučit. Při tom, když děti ukazují rodičům některé bezpečnostní prvky svého účtu nebo si ho s rodiči například nastavují, se buduje vzájemná důvěra, rodič získává informace o tom, co dítě v online prostředí dělá, a dítě je v pozici partnera³¹².

Pokud je třeba, aby byla v rodině nastavena nějaká pravidla, Ulbertová je přesvědčena, že direktivní a autoritářské příkazy a zákazy bez dalšího vysvětlení nejsou příliš efektivní. Místo toho navrhuje použít následující strategii³¹³ od Kopřivy a kol.: nastínit problém, pojmenovat, co je třeba řešit, a stanovit časový rámec, kdy o tom budou rodič a dítě mluvit. Lze dát dítěti na výběr: teď, později, kdy? Druhým krokem je popsání situace z hlediska dítěte, komunikace a zájem o jeho pocity, přáních anebo důvodech jeho chování. V této fázi by mělo dítě mít dostatek času, aby se mohlo vyjádřit, a rodič by měl dát najevo porozumění a pochopení. Následuje čas pro vyjádření rodiče. To je prostor pro sdílení jeho obav, pocitů, potřeb a důvodů svého chování nebo prožívání. Zde je třeba vyhnout se příliš dlouhé, složité promluvě. Rodič by měl své stanovisko sdělit krátce jednoduše upřímně. Následuje čas pro vyřešení problému, ať už se jedná o kompromis, nebo přijetí návrhu druhého za určitých podmínek. Nejprve přichází na řadu brain-storming nápadů, jak by se dala situace řešit. Je třeba vyvarovat se zbrklého odmítnutí nápadu, negativního hodnocení nebo zavrnutí návrhů. Následuje probrání návrhů, vyškrtání těch nepřijatelných a prodiskutování jejich výhod a nevýhod. Přijme se konečný návrh, který se stává základem pro dohodu. Je třeba jej finalizovat a dohodnout se také na důsledcích, které budou plynout z nedodržení dohody³¹⁴.

Odborníci rozlišují několik typů mediací, kterými mohou rodiče usměrňovat své děti v kyberprostoru:

- Aktivní mediace – jedná se o mediaci, při které je rodič velmi aktivní. Povzbuzuje dítě k objevování možností internetu, některé činnosti provádí spolu s potomkem a vede otevřenou diskuzi o bezpečném pohybování se v kyberprostoru.

³¹¹ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 28–29.

³¹² KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V., pozn. 236, s. 119.

³¹³ ULBERTOVÁ KARÁSKOVÁ Z. Rodič, vychovatel a dítě na internetu. In: KOŘÍNKOVÁ K., ed. *Sdružení linka bezpečí – Děti a online rizika* [online] 1. vyd. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012, s. 51–68. ISBN: 978-80-904920-3-5 S. 61–62.

³¹⁴ KOPŘIVA P. et al. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála: 2008. ISBN 978-80-904030-0-0. S. 139–153.

- Aktivní mediace bezpečného internetu – tato mediace zahrnuje především poučení dítěte o možných rizicích, o způsobech řešení krizových situací a o chování k ostatním v online prostředí. Tato mediace také zahrnuje pomoc ve chvíli, kdy si dítě neví s něčím rady.
- Restriktivní mediace – jak už název napovídá, tato mediace je založena především na zakazování určitých aktivit a omezování dítěte na internetu. Zákaz se může vztahovat na konkrétní stránky, aplikace, případně aktivity (např. stahování) nebo mohou rodiče omezit čas strávený online.
- Kontrola nebo také monitoring – jedná se o spíše pasivní mediaci, kdy rodič zpětně dohledává aktivitu dítěte a kontroluje, co v prostředí internetu dělalo. Velkou nevýhodou je, že zdatnější děti, pokud o kontrole ví, mohou vymazat historii, aby své chování skryly.
- Technická mediace – tato mediace spočívá ve využití programů, které mohou blokovat některé stránky a filtrovat některé obsahy. Jiné aplikace mohou limitovat čas strávený na internetu, nebo chránit počítač před malwarem³¹⁵.

Z výzkumů vyplývá, že jistota rodiče v používání internetu určuje, s jakou intenzitou bude jednotlivé mediace používat. Rodiče, kteří si v užívání internetu jsou jistí, používají všechny typy mediace častěji. Zároveň platí, že s přibývajícím věkem ubývá intenzita rodičovské mediace, a to především v kontrolování. Nejméně pak rodiče upouští od technické mediace³¹⁶. Jako neúčinnější mediační strategie se jeví restriktivní strategie, je ovšem nutné dodat, že omezením přístupu k internetu omezujeme dětem také prostor, ve kterém by mohly využívat pozitiv internetu. Pokud dítě tráví v online světě nadměrné množství času a tento čas je spojen s rizikovým chováním, pak tato metoda situaci spíše zhoršuje. V takových případech je mnohem funkčnější nějaká forma aktivní mediace³¹⁷. Zpráva z Anglie měla za cíl zjistit, jak děti získávají přístup k pornografii a na základě svých zjištění dát doporučení britské vládě a dalším zodpovědným orgánům. Z výzkumů vyplynulo, že je zcela nezbytné, aby byly o možných dopadech používání sociálních sítí pro účely sdílení sexuálních obsahů vzdělávány nejen děti, ale aby se vzdělání dostalo i rodičům³¹⁸. Jako klíčová se tedy jeví informovanost.

V případě nezáměrného zhlédnutí sexuálně explicitního obsahu nebo obdržení zpráv se sexuálním obsahem je potřeba situaci řešit zpětně. Zde je nutné, aby rodiče dokázali své mediační postupy přizpůsobit a situaci řešit bez nadměrných emocí zaměřených vůči dítěti. Jako neúčinnější se v takové situaci ukazuje kombinace strategie aktivní mediace bezpečného internetu a restriktivní strategie³¹⁹.

³¹⁵ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn. 1*, s. 165–166.

³¹⁶ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn. 1*, s. 167.

³¹⁷ Tamtéž, s. 168.

³¹⁸ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., *pozn. 56*, s. 14.

³¹⁹ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn. 1*, s. 168.

Ševčíková doplňuje: „Pro zvyšování efektivity rodičovské mediace je třeba neustále sledovat kontext, čehož lze docílit prostřednictvím otevřené komunikace či nastavení pravidel, co by mělo dítě udělat, když se s nějakým problémem setká.“³²⁰ Další výzkum ukazuje, že existuje souvislost mezi soukromým časem stráveným u PC a mírou vystavení pornografii, jak záměrně, tak nezáměrně³²¹.

1.12.4 Prevence ve škole

Ministerstvo školství vydalo *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu*. V tomto dokumentu je vymezeno, že „...nebezpečí závislosti na počítači se může projevit závislostí na e-mailové nebo „chatové“ komunikaci, na online okruzích, burzách, online akcích, online nakupování, online pornografii a počítačových hrách (zvýrazněno autorkou práce).“³²² Tento dokument předpokládá, že pornografii na internetu sleduje poměrně velké procento dětí, a zastává názor, že při určité intenzitě sledování a dalších okolnostech může vést k „...násilnému chování a problémům v intimním životě.“³²³ „Přes zjevná negativa běžná internetová pornografie nepodléhá sankcím podle našeho trestního zákona. Je motu tak do té doby, než začne být blíže zkoumáno, jakým způsobem provozovatel webu zajistí, aby jeho obsah nebyl přístupný osobám mladším osmnácti let.“³²⁴ Je zřejmé, že „...je nutné věnovat pozornost poučení dětských uživatelů o bezpečném používání internetu.“³²⁵ Přestože by měla sexuální výchova probíhat primárně v rodině, a to již od raného dětství, nedostatek takové výchovy, nebo nevhodná výchova je často realitou. To může být podle Jonášové do jisté míry nahrazeno pozitivními modely fungování rodiny a pravidel ve škole³²⁶. Školní vzdělávání by mělo celkově zahrnovat výchovu k rovnoprávnosti a respektu, protože pak jejich nedostatek děti rozpoznají v pornografii, a prevence by měla rozlišovat mezi muži a ženami.

Dokument ministerstva školství navazuje na některé mezinárodní kongresy, které se na toto téma uskutečnily. Zahraniční zkušenosti však nelze aplikovat beze změn a bylo nutné je upravit. Na základě toho vznikla pravidla pro rodiče a děti (viz Příloha 1). „V oblasti obecné informovanosti, vzdělání

³²⁰ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., pozn. 1, s. 169.

³²¹ MCILRATH M. Peers, Predators, and Porn: Predicting Parental Underestimation of Children's Risky Online Experiences. In: *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 16. 1. 2014, roč. 19 č. 2 [vid. 11. 4. 2020]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jcc4.12040> S. 10.

³²² PILAŘ, J. Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu. In: *Ministerstvo mládeže a tělovýchovy* [online]. Aktualizováno 11. 10. 2013 [vid. 13. 6. 2019]. Dostupné z: (viz další strana) <http://www.msmt.cz/file/7349?highlightWords=pravidla+pro+rodi%C4%8De+d%C4%9Bti+bezpe%C4%8Dn%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADmu+pou%C5%BE%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD+internetu> S. 1.

³²³ PILAŘ, J., pozn. 322, s. 1.

³²⁴ Tamtéž, s. 1.

³²⁵ Tamtéž, s. 2.

³²⁶ JONÁŠOVÁ, I. Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování. In: *Co dělat, když – intervence pedagoga* [online]. Praha: MSMT, 2015 [vid. 16. 4. 2020]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf S. 5.

a prevence se nadále počítá s přiměřeným rozšiřujícím vzděláním pedagogických pracovníků, s tvorbou metodických materiálů pro školy a školská zařízení a se zpracováním předmětné problematiky do modernizovaných učebnic pro občanskou a rodinnou výchovu.“³²⁷ Stejně tak podle tohoto dokumentu počítá ministerstvo se zařazením problematiky do vzdělávání budoucích pedagogických pracovníků na vysokých školách. Přesto, že se jedná o oficiální vyjádření a objevuje se i v jiných vyjádřeních MŠMT³²⁸, je realizace těchto opatření komplikovanou záležitostí. K situaci, kdy by bylo něco podobného realizováno v každé základní škole, je ještě dlouhá cesta³²⁹. Je zřejmé, že se koncept pojmu „sexuální výchova“ proměňuje v čase a od pouhých poznatků o sexuálním styku se stále více chce zaměřovat také na hodnotovou stránku celé problematiky³³⁰. Realizace této změny předpokládá i změnu postojů u samotných učitelů.

Důležitost kvalitní sexuální výchovy je zjevná. Mnoho mladých mužů v Zimbardově studii přiznalo, že pornografie výrazným způsobem zkreslila jejich pohled na sex a v reálném životě zažili situaci, kdy partnerka odmítla některé praktiky, které vyžadovali. Počet těchto mladých mužů se v době napsání knihy pohyboval kolem dvaceti tisíc. Přitom by podle autora stačila lepší sexuální výchova a častější rozhovory s mladými muži o tom, co je účelem intimních vztahů a jaké prvky jsou v sexuálním vztahu dvou lidí důležité³³¹. „Mladí lidé, kterým se dostaneme méně sexuálního vzdělání, chápou sex mnohem hůře a nerozumí ani svému vlastnímu tělu, mají méně sebeúcty, jsou mnohem méně otevření k vyjadřování svých sexuálních pocitů a zdráhají se o svých zkušenostech hovořit s dospělými.“³³² Jonášová je přesvědčena, že důležitým prvkem kvalitní primární intervence sexuálně rizikového chování je dobrý vztah pedagoga s dětmi a zároveň zdravá a otevřená komunikace. Je přesvědčena, že děti se musí především dozvědět odpovědi na svoje otázky a získat schopnost říkat ne³³³.

Protože se již v minulosti osvědčily kampaně, které zahrnovaly vrstevníky cílové skupiny, mnozí odborníci se domnívají, že by se tak mělo dít i nadále. Do diskuze by měly být zahrnuty hlasy dětí a mladých lidí, aby mohla případná opatření odpovídat realitě. V některých zemích jsou již vyvinuty programy na budování odolnosti, což by také mohl být způsob, jak dětem pomoci se v této oblasti lépe pohybovat, především těm více ohroženým. Zároveň však platí, že na ohroženou skupinu dětí bude těžší působit preventivními a vzdělávacími programy. Zvyšování odolnosti by mohlo dětem například

³²⁷ PILAŘ, J., pozn. 322, s. 3.

³²⁸ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 10.

³²⁹ PILAŘ, J., pozn. 322, s. 1–5.

³³⁰ KAMANOVÁ L., pozn. 279, s. 31–32.

³³¹ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 72.

³³² KLEIN M. in ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 73.

³³³ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 8–9.

pomoci získat schopnost kritického myšlení při kontaktu se sexualizovaným obsahem médií, která konzumují³³⁴. Mnozí věří, že sexuální výchova by měla zohledňovat rozdíly mezi pohlavími, aby byla přínosem jak pro chlapce, tak pro dívky³³⁵. Programy mohou být pouze informativní, nebo interaktivní, mohou být monomodální, nebo multimodální³³⁶. Jonášová v této souvislosti doporučuje pedagogům, aby průběžně zjišťovali sociální klima třídy, a naopak nedoporučuje zastrašování nebo multimediální akce a kampaně³³⁷. Ve stejném dokumentu navrhuje jako východisko příliš snadné dostupnosti pornografie vhodnou vrstevnickou skupinu s přiměřenými zájmy a aktivitami³³⁸.

Úplný zákaz sociálních sítí na druhém stupni jako řešení nepřipadá v úvahu vzhledem k tomu, o jak běžnou součást života dospívajících se jedná. Obecně platí, že by k informacím na internetu měl uživatel přistupovat kriticky a zvažovat reakci na ně³³⁹. Diskuze by měla zahrnovat přístup k pornografii a vystavování jedince pornografii, „vyzbrojení“ mladých lidí, aby chápali, že se pornografie odlišuje od skutečnosti (a jakým způsobem)³⁴⁰. Nápomocnou by mohla být otevřená debata o normách a hodnotách, které pornografie prezentuje, a jaké možné výhody či újmy z toho mohou plynout dětským konzumentům³⁴¹. Někteří vnímají otevřenou komunikaci jazykem dítěte a budování atmosféry, kde témata sexuality nejsou tabu, jako jeden z nástrojů prevence konzumace pornografie mladistvými³⁴². Britský tým výzkumníků k tomu ve své zprávě dodává: „...bylo by nápomocné, kdyby školení na mediální gramotnost pro teenagery mohla obsahovat kritické analýzy zobrazení sexuality, genderu a rasy se zaměřením na fikci v pornografii jako jeden z aspektů.“³⁴³ Tylka navrhuje, aby vzdělávací programy upozorňovaly na konzum a fakt, že pornografie je byznys. Ve videích vidíme umístění produktů, většinou sexuálních pomůcek, služeb apod³⁴⁴.

Z jiné zprávy, která měla přinést doporučení britské vládě, vzešla následující doporučení. Především by mělo být zajištěno, aby si školy uvědomovaly důležitost sexuální a vztahové výchovy, která by měla zahrnovat informace o bezpečném zacházení s internetem. Taková výchova by také měla pokrývat téma pornografie a sexuálního chování relevantního pro generaci, které je určena. Pouze takové vzdělávání může v jedincích budovat odolnost. Správný postoj k této otázce by měl být zajištěn také

³³⁴ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 25.

³³⁵ ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D., pozn. 2, s. 165.

³³⁶ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 64.

³³⁷ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 10.

³³⁸ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 5.

³³⁹ ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., pozn. 4, s. 44.

³⁴⁰ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 22.

³⁴¹ Tamtéž, s. 25.

³⁴² JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 9.

³⁴³ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 25–26.

³⁴⁴ TYLKA, T. L., pozn. 189, s. 8.

v širší veřejnosti, například kampaněmi podpořenými dalším výzkumem. Rodiče, profesionálové i společnost jako taková by měli být lépe informováni o obsazích pornografie a o tom, v jaké míře mají k těmto obsahům přístup dospívající ať už nechtěně, nebo záměrně³⁴⁵. Přestože byla tato doporučení vydána v kontextu jiné society, mohou být pro nás inspirací. V kontextu českého školství je hlavním nástrojem školy primární prevence, cokoliv, co přesahuje tento rámec, by měl učitel konzultovat s dalšími odborníky. Primární prevence by se pak měla především zaměřovat na vytváření správných postojů v oblastech, které jsou pro žáky rizikové³⁴⁶.

Pro učitele a pedagogické pracovníky může být náročné o této problematice se žáky na druhém stupni hovořit, neboť se nejedná o neutrální téma. Je důležité, aby se učitelé snažili žákovi dát jeho jazykem odpověď na otázku, kterou v tu chvíli má a nijak ji nesnižovat. To by totiž mohlo vést k tabuizování tématu a pocitu studu u žáka, což by do budoucna mohlo znemožnit další komunikaci. U citlivých témat, například při pojmenovávání pohlavních orgánů, by měl učitel projevit profesionalitu a takt a nepřidávat ke svému sdělení zbytečné emoce. Pokud není schopen na otázku odpovědět, měl by, podle doporučení Jonášové, dát najevo dítěti, že jeho otázku slyší a že je pro něj důležitá, ale přiznat, že na ni v danou chvíli nezná odpověď, nebo si není jistý jejím zformulováním. Učitel by se také v citlivém věku dětí na druhém stupni měl zdržet osobních otázek na žáky a podávat spíše neosobní teoretické informace³⁴⁷. Za impulz k intervenci Jonášová považuje veřejné nebo zveřejněné projevy sexuálního chování, podezření na to, že žák zraňuje sebe nebo někoho jiného, nebo chování, ze kterého se stává nutkavé chování³⁴⁸. Pedagog by měl také brát vážně jakékoliv sdělení žáka a případně se radit s odborníky, pokud je daná záležitost mimo jeho kompetenci³⁴⁹.

Z průzkumů vyplývá, že dospívající nejsou spokojeni s úrovní sexuální a vztahové výuky. Z workshopu s mladými lidmi z Británie, opakovaně vyvstal požadavek na lepší a relevantnější sexuální výchovu. Zároveň mladí lidé uvedli, že dospělí jim mohou pomoci porozumět tomu, jak pornografie může působit na jejich život a jakým způsobem se vyrovnávat s nezáměrným vystavením SEM³⁵⁰. Je zjevné, že porozumění možným dopadům nadměrné konzumace pornografie v řadách pedagogů je klíčové. Přes mnoho jasných ukazatelů na fakt, že konzumace pornografie může být sama o sobě rizikovým chováním, je často v českém kontextu vnímána spíše jako důsledek dalších sexuálně rizikových

³⁴⁵ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 11.

³⁴⁶ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 1–2.

³⁴⁷ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 9–10

³⁴⁸ Tamtéž, s. 5.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 10.

³⁵⁰ HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 19.

aktivit³⁵¹. Některé studie předpokládají, že pokud není pro dospívající k dispozici dostačující formální vzdělávání o sexu a sexualitě, velmi pravděpodobně se obrátí k pornografii jako k alternativě³⁵². Ševčíková je přesvědčena, že pro relevantnost sexuální výchovy je potřeba zařadit témata jako nová média, sexuální obsahy na internetu a pornografie³⁵³. Vondráčková je zároveň přesvědčena, že budoucí preventivní intervence by měly směřovat na osoby formativně působící na žáky³⁵⁴.

³⁵¹ JONÁŠOVÁ, I., pozn. 326, s. 1.

³⁵² HORVATH, M. A. H., et al., pozn. 11, s. 38–39.

³⁵³ ŠEVČÍKOVÁ, A. et al., *pozn.* 1, s. 114.

³⁵⁴ BLINKA, L. et al., pozn. 23, s. 61.

2. Praktická část práce

Sexuálně explicitní materiály jsou přítomné také v pop kultuře a oblíbených filmech, videoklipech, videohrách a knihách, se kterými se do kontaktu dostávají ve velké míře právě děti. Příklady mohou být třeba seriál Hry o trůny, kniha Padesát odstínů šedi nebo akční hra Grad Theft Auto obsahující vulgární mluvu, sex a násilí. Tyto a další obsahují samy o sobě velké množství sexuálně explicitního materiálu, kdy je sex často spojen právě s násilím³⁵⁵. Navíc je zjevné, že filmy a seriály, které jsou oblíbené, velmi často figurují také na předních místech vyhledávání na pornografických portálech³⁵⁶. Online pornografie jako taková nám svým charakterem umožňuje ji zkoumat kvalitativně ve větším měřítku než kdykoliv dřív. Každý uživatel internetu po sobě zanechává digitální stopu, kterou lze dohledat a následně analyzovat. Výzkumníci tak mohou zkoumat struktury a vzorce chování adaptované stále rostoucí populací³⁵⁷.

Odborníci shromáždily několik předpokládaných způsobů (četně platform), kde a jak se děti mohly setkat se SEM, jednalo se o:

- „...pornografické stránky,
- platformy pro sdílení videí nebo fotografií,
- vyhledávače,
- reklamy,
- aplikace a služby pro interpersonální posílání zpráv,
- sociální sítě,
- vrstevnické portály a torrentové služby pro sdílení a stahování filmů a videí,
- mobilní a tabletové aplikace,
- hry,
- fyzické sdílení zařízení nebo USB disky,
- tmavý web.“³⁵⁸

Z nastudované teorie prezentované v první části práce vyplynuly možné výzkumné otázky. Kromě informace, kolik dětí se na pornografii dívá, by bylo nanejvýš užitečné také zjistit, proč se na ni dívají. Jedná se o náhodné setkání, které se jim nelíbí, nebo podobná videa vyhledávají samy? Další klíčovou otázkou je, jak se k materiálům dostávají nebo kde se setkávají se SEM. Pokud pornografii vyhledávají,

³⁵⁵ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 6.

³⁵⁶ PORNHUB INSIGHTS., pozn. 8.

³⁵⁷ MAZIÈRES, A., TRACHMAN, M., COINTET, J. P., COULMONT, B., PRIEUR, C., pozn. 100, s. 81.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 10.

jaký k tomu mají důvod? Jakou roli hraje sledování pornografie v kolektivu, budování sociálního statutu a tvoření partnerských vztahů? Mimo jiné by bylo také užitečné zjistit, na jaká videa se děti dívají, případně jaký druh obsahu vědomě vyhledávají a proč³⁵⁹.

Rozsah této práce nedovoluje zodpovědět všechny tyto otázky. Některé mohou pomoci rozšířit původní výzkumné otázky, které přímo vyplývají ze zadání práce. Je jisté, že je třeba využít také kvalitativních metod, a proto se jako nejvhodnější výzkumný nástroj jeví případová studie, která kombinuje kvalitativní i kvantitativní metody. V prvním oddílu praktické části budou rozebrány výsledky dotazníkového šetření, které bylo provedeno mezi dětmi na druhém stupni základní školy. Dotazník byl sestaven na základě studia literatury a dalších zdrojů a dále konzultován s odborníky z oblasti psychologie. Nasbíraná data by měla odpovědět na některé základní hypotetické otázky. V druhém oddílu budou data z poslední sekce dotazníku, která se týkala hodnocení prevence a komunikace o sexuálních tématech, porovnány s ŠVP školy a vyjádřením některých učitelů, vedení školy a metodičky primární prevence.

1.13 Metodologie

Jak už bylo uvedeno v teoretické části práce, vystavení dětí pornografii je fenomén, kterému by mělo být věnováno ve výzkumné praxi více pozornosti. V českém prostředí je nedostatek výzkumů na toto téma ještě výraznější. Kvůli velké normalizaci pornografie jich neexistuje mnoho. Rozsah této práce neumožňuje monitorovat situaci celého regionu, a i z toho důvodu byly zadání práce a jeho hlavní cíle upraveny v průběhu vypracovávání. Výzkum se zaměřuje pouze na jednu základní školu a její žáky druhého stupně a zkoumá ji v rámci případové studie. Vzhledem k citlivosti tématu nebylo možné dodržet nárok náhodného výběru, který je běžnou součástí kvantitativního výzkumu. Autorka proto zvolila výběr účelový, který je vhodný pro případovou studii.

Mareš popisuje případovou studii jako intenzivní studium jednoho případu³⁶⁰. V tomto výzkumu je případem škola jako konkrétní organizace. Jedná se o deskriptivní transverzální případovou studii, která v jednom případě zkoumá více jednotek analýzy. Postupem práce je tvorba plánu, poté projektu, následné sesbírání dat a nakonec analýza. Jsou využívány kvalitativní i kvantitativní metody a výsledky mohou být neostře generalizované³⁶¹. V případě této práce je pracováno s dotazníkem, rozhovorem s informanty a obsahovou analýzou. Jedná se o holistický přístup k výzkumnému problému, který

³⁵⁹ NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J., pozn. 56, s. 7.

³⁶⁰ MAREŠ, J. Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogica* [online]. 2015, roč. 65, č. 2, s. 113–142 [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=11212&lang=cs>. S. 116.

³⁶¹ MAREŠ, J. pozn. 360, s. 116–128.

pracuje s různými typy dat a tím pomáhá blíže pochopit danou výzkumnou situaci³⁶². Protože jsou ve výzkumu ve velké míře zpracovávána kvalitativní data, má tato případová studie nižší reliabilitu, ale je velmi validní. Zároveň bylo nutné využít nestandardizované výzkumné metody, například nestandardizovaný dotazník³⁶³. V něm jsou zařazeny i některé otázky, které běžně v podobném typu dotazníků chybí, například jak děti vnímají pornografii a co si pod ní vlastně představují.

Výzkumné otázky mají více úrovní. Dílčí otázky v dotazníku a rozhovorech vyplynuly jak ze zadání práce, tak z nastudované teorie. Obecnější výzkumné otázky pro celou případovou studii jsou odvozené ze zadání práce a mohou z nich vyplývat ještě obecnější hypotézy, které by mohly sloužit jako náměty pro další výzkum³⁶⁴. Výzkumné otázky pro tuto případovou studii jsou následující:

- Co vnímají pod pojmem pornografie žáci? Jaké postoje k pornografii zaujímají, jaké důvody sledování pornografie považují za relevantní?
- Jak vnímají dostupnost pornografie žáci? Kde všude se s pornografií setkávají? Jak často se s ní setkávají v počítačových hrách?
- Jak často děti sledují pornografii a jaký je poměr záměrného a nezáměrného vystavení? Kdy došlo k prvnímu vystavení? Jaké pocity v nich pornografie vyvolává?
- Jakou roli hrají ve vztahu k pornografii vrstevníci?
- Jak žáci reflektují prevenci sexuálně rizikového chování na své škole, mimo jiné v oblasti pornografie? Jaký je poměr formální a informální sexuální výchovy?
- V jaké míře je zastoupeno téma pornografie v ŠVP a v realizovaném minimálním preventivním programu?
- Jak je organizován minimální preventivní program?
- Jak hodnotí škola efektivitu prevence v oblasti sexuální výchovy?
- Jaké jsou postoje pedagogických pracovníků k prevenci sexuálně rizikového chování?

První použitou metodou byl nestandardizovaný dotazník. Sběr dat z dotazníku probíhal přímo na základní škole v Libereckém kraji, která je pro účely této diplomové práce anonymizována, dotazníkové šetření se uskutečnilo 11. 2. 2020. Účastnilo se ho 191 žáků, z toho 103 chlapců a 88 dívek, což je více než 90% účast. Vzhledem k anonymizaci školy ale konkrétní procento nebude uváděno, aby nebyl dohledatelný počet žáků. Návratnost dotazníku byla přes 98 %. Celkem dotazník odeslalo 189 žáků,

³⁶² MAREŠ, J. pozn. 360, s. 116.

³⁶³ DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. 3. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 3. vyd., 375 s. ISBN 80-246-0139-7. S. 284–325.

³⁶⁴ MAREŠ, J. pozn. 360, s. 126.

z toho 101 chlapců a 88 dívek. Dotazník obsahoval 29 položek, z toho 1 dichotomickou otázku, 16 polytomických, 5 s více možnými odpověďmi a 7 otevřených otázek. Většina těchto otázek byla nastavena tak, aby na ně žáci museli odpovědět. Dotazník byl vytvořen na základě analýzy teoretických poznatků uvedených v teoretické části práce a otázky byly seřazeny tak, aby jejich pořadí bylo logické vzhledem k jejich obsahu a souhlasilo také s výzkumnými otázkami uvedenými výše. Online dotazník byl také rozdělen do sekcí, takže se respondentům v jednu chvíli zobrazovala pouze určitá sekce, což bylo u některých otázek velmi zásadní. Data byla v několika fázích zakódována a pro přehlednost vložena do grafů, které jsou uvedeny níže. Aby byly výsledky porovnatelné, byla četnost odpovědí vyjádřena procentuálně v poměru k počtu žáků v jednotlivých třídách. Grafy byly vytvořeny pouze na základě dat získaných přímo autorkou. Celé znění dotazníku je k nahlédnutí jako Příloha 4.

Před vyplněním dotazníku byli žáci seznámeni s několika základními informacemi, především s tím, že se týká citlivého tématu. Byli upozorněni na to, že některé otázky je nutné zodpovědět, aby jim formulář dovolil pokračovat, ale pokud opravdu nemohou nebo nechtějí odpovídat, mohou tak učinit pomocí fráze: „nechci odpovídat“ nebo „nevím“. Žáci byli ubezpečeni o anonymitě dotazníku a požádáni o co největší míru upřímnosti. Jak uvádí i Mareš, ujištění o anonymitě je velmi zásadní, pokud pracujeme s kontroverzními tématy a nezletilými respondenty. Jestliže může neanonymizované zveřejnění dat respondenta nějak poškodit, je vždy lepší volit anonymizaci³⁶⁵. Dotazník byl zároveň opatřen průvodním dopisem, který si mohli žáci přečíst před tím, než začali vyplňovat své odpovědi, v následujícím znění:

„Ahoj! Vítám tě u dotazníku, který tě asi tématem překvapí. Chci ti předem poděkovat za tvůj čas a upřímnost! :) Neboj se odpovídat upřímně, protože VŠECHNA DATA jsou anonymní – nikdo nebude vědět, že jsi tyto odpovědi psal/a právě ty. Ještě jednou děkuji! Otázky označené hvězdičkou jsou povinné, jinak je na tobě, jestli chceš odpovídat. :)“

Protože ale učitelská praxe říká, že žáci často zadání nečtou, byl pro jistotu každý žák znovu na důležité informace z tohoto dopisu upozorněn ústně buď autorkou, nebo přítomnou metodičkou primární prevence. Pro kontroverznost tématu a kvůli nezletilosti žáků bylo také zajištěno, aby s dotazníkovým šetřením souhlasili rodiče podepsáním souhlasu. Analýza dat probíhala pomocí kvantitativního zpracování dat a kódování. Technika otevřeného a axiálního kódování byla použita u otevřených otázek dotazníku. Odpovědi byly převedeny do pojmů (konceptualizovány) a následně do kategorií

³⁶⁵ MAREŠ, J. pozn. 360, s. 134–135.

pomocí vyvozených vztahů³⁶⁶. Shrnutí prvního oddílu přináší rekapitulaci nejdůležitějších poznatků získaných z dotazníků.

Další použitou metodou byly rozhovory, které vzhledem byly k okolnostem spojeným s karanténními opatřeními v roce 2020 byly online. Sběr dat probíhal od března do dubna 2020 a dotazování byli: ředitel školy, metodička primární prevence a šest vyučujících, kteří mají v rámci svých předmětů v nějaké formě na starosti sexuální výchovu. Data z rozhovorů byla zpracovávána kvalitativně. Protože se jednalo o větší skupinu lidí, která odpovídala na stejné dotazy, byly některé odpovědi vyučujících otevřeně a axiálně zakódovány a v práci jsou uvedeny souhrny zjištěných dat. Pro přehlednost byla některá data graficky zpracována také pomocí grafů podobně jako data z dotazníku. Odpovědi ředitele školy a primární metodičky prevence byly klíčové pro zodpovězení otázky, jak hodnotí škola efektivitu svého programu primární prevence v oblasti pornografie. Rozhovory s učiteli sloužily k bližšímu poznání reality výuky ve škole.

V neposlední řadě byla provedena také obsahová analýza dokumentů školy. V tomto případě byl analyzovaným dokumentem Školní vzdělávací program (dále ŠVP). Vyhledávána byla některá klíčová slova, která souvisí s problematikou pornografie a bezpečného chování na internetu. Protože ŠVP svou podstatou vychází z RVP, které se opírá o legislativní rámec zákonů České republiky, pornografie jako taková nebyla očekávaným tématem. Hledání se tedy zaměřilo na sexuální výchovu a také pojmy, které mohou souviset s online prostředím obecně. Dále byly zkoumány očekávané výstupy, témata, ale také charakteristiky předmětů, kde by se tato témata mohla objevit. Závěrečná kapitola druhého oddílu shrnuje a analyzuje možné vztahy mezi všemi zjištěnými daty.

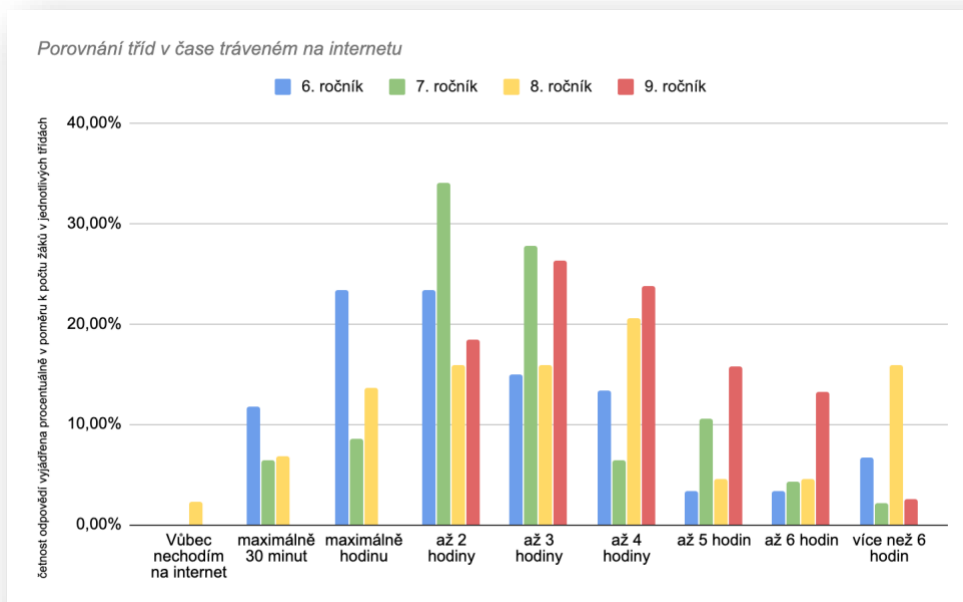
1.14 První oddíl praktické části – výsledky dotazníkového šetření

Prvních několik otázek dotazníku bylo zaměřených na obecné informace o žácích. Přestože jsou tyto otázky obecně umístovány spíše na konec, bylo považováno za důležité dát žákům, vzhledem k citlivosti tématu, určitý prostor pro seznámení se s dotazníkem. Pokud by se hned první otázky dotazovaly na téma pornografie, mohlo by to být pro žáky překvapující a pro některé také nepříjemné. Tato sekce obsahovala tři otázky. První otázka: „Vyber svoje biologické pohlaví:“ měla na výběr „chlapec“, nebo „dívka“ a žáci mohli označit pouze jednu možnost. Jak už bylo uvedeno výše, dotazník dokončilo celkem 189 žáků, z toho 101 chlapců (53,4 % respondentů) a 88 dívek (46,6 % respondentů). V šestém ročníku se dotazníku účastnilo 60 žáků, v sedmém ročníku 47 žáků, v osmém ročníku 44 žáků

³⁶⁶ STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X. S. 43–85.

a v devátém ročníku 38 žáků. Toto rozvržení reflektuje úbytek žáků, kteří odešli na gymnázia, a také těch, kteří propadli do nižších ročníků.

Dále byla zjišťována míra času tráveného na internetu: „Denně strávím na internetu (průměrně):“ a žáci vybírali z několika možností. Graf 1 ukazuje, že s přibývajícím věkem tráví žáci na internetu více času.

Graf 1: Porovnání tříd v čase tráveném na internetu³⁶⁷

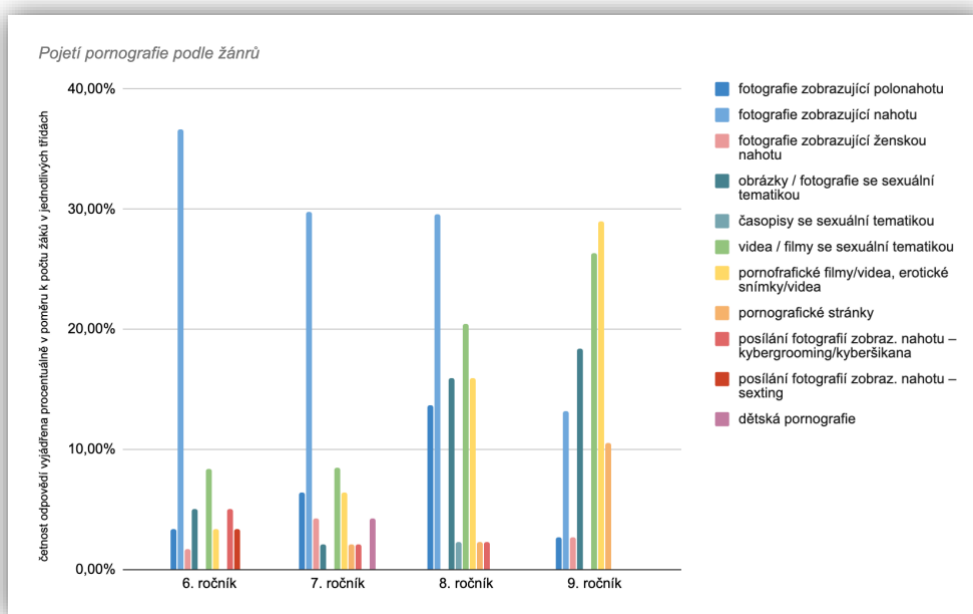
Další otázka se dotazovala na to, zda se žáci cítí ve své rodině dobře, s následujícími možnostmi: velmi dobře, dobře, někdy dobře, někdy špatně, špatně, velmi špatně. Odpovědi měly ukázat, zda děti, které pochází z rizikového prostředí, mají větší dispozici ke konzumaci pornografie anebo jejímu nezáměrnému vystavení. Výsledky dotazníku ukázaly, že tato otázka nebyla dostatečným prověřením kvality rodinného zázemí. Pouze dva žáci (jeden chlapec a jedna dívka) z devátého ročníku uvedli „špatně“ a „velmi špatně“, což není dostatečný vzorek pro porovnání dat. Pokud by ale podobný typ dotazníku byl zopakován ve větším počtu žáků, bylo by možné se na tuto problematiku zaměřit více. Další hypotézy byly lépe zakotveny v otázkách dotazníku, a proto bylo možné na ně zcela nebo částečně odpovědět.

³⁶⁷ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

1.14.1 Definice, obsahy pornografie a postoje k pornografii

Co vnímají pod pojmem pornografie žáci?

Pojem pornografie může pro žáky na druhém stupni představovat zcela něco jiného, než jaká je zavedená definice pro tuto práci: „...médiá zobrazující obrázky odhalených genitálií anebo vyobrazení sexuálních chování, která jsou určena k zvýšení sexuálního vzrušení.“³⁶⁸ Objevily se některé zajímavé odpovědi. Například v šesté třídě pojmenovávali žáci pohlavní styk jako „páření“. V sedmém a šestém ročníku se také objevovala častá záměna pornografie se zneužíváním a kybergroomingem, což podle metodiky primární prevence korelovalo s některými zjištěnými formami rizikového chování v těchto třídách. Zde se také mnohem častěji objevovaly negativní postoje k pornografii. Odpovědi byly zakódovány podle zmíněného žánru a podle zmíněných slov. Například: „posílání nahých fotografií na internet“ bylo v rámci žánrů zakódováno jako „fotografie zobr. nahotu“ a sexting. V rámci klíčových slov pak jako „nahota“ a „internet“. Grafy 2 a 3 ukazují detailní pohled na získaná data.

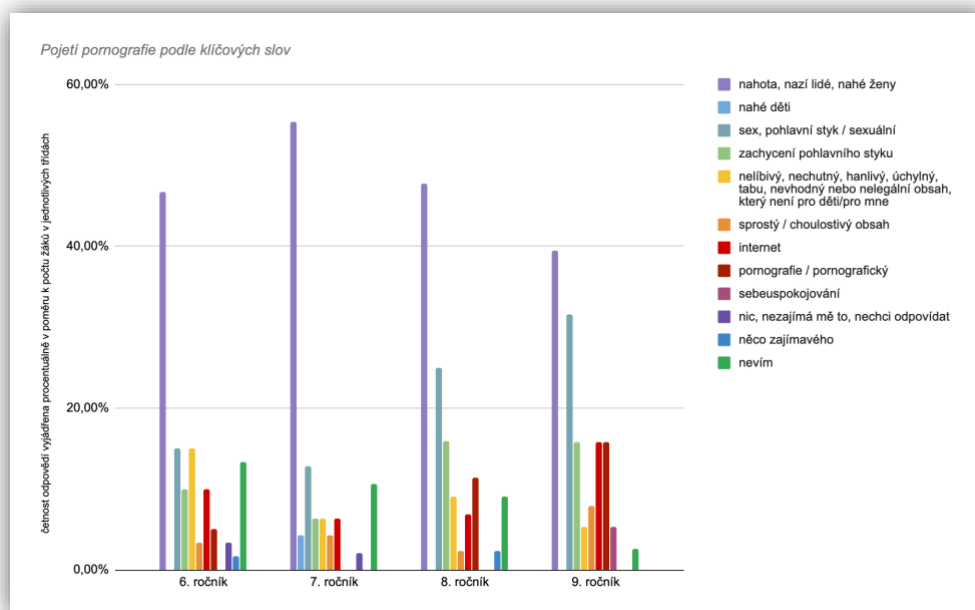

Graf 2: Pojetí pornografie žáky podle žánrů³⁶⁹

Z grafu 2 je zřejmé, že obrázky jsou hlavní interpretací pornografie v nižších ročnících a od osmého ročníku vidíme nárůst přesnější definice pornografie a zúžení na erotické a pornografické filmy. Podobnou tendenci můžeme vidět i v Grafu 3.

³⁶⁸ MORGAN E. M., pozn. 14, s. 520.

³⁶⁹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

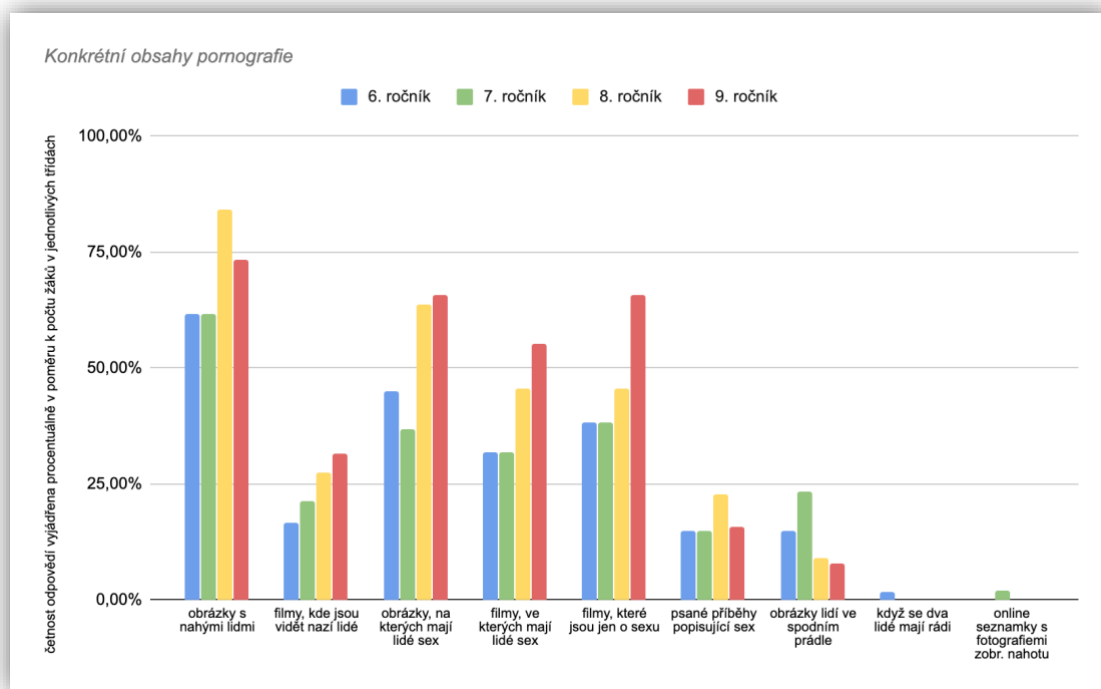

Graf 3: Pojetí pornografie žáky podle klíčových slov³⁷⁰

Hlavním termínem, který se v odpovědích objevoval, byla nahota. V devátém ročníku vidíme významný nárůst slov jako „internet“ a „pornografický/pornografie“, poprvé se také objevuje „sebeuspokojování“. S přibývajícím věkem se ve větší míře vyskytuje také „pohlavní styk“. Zajímavým fenoménem bylo zmínění dětské pornografie v souvislosti s kybergoomingem. Tato témata se nejčastěji objevovala v sedmém ročníku, kde metodička primární prevence porvdila případy podobného rizikového chování. Odpověď „nevím“ uváděli žáci se sestupující tendencí od nejmladších po nejstarší, což by mohlo značit, že prevalence jejich záměrného i nezáměrného vystavení se zvyšuje s věkem.

Aby pojetí žáků mohlo být co nejjasnější, další uzavřená otázka dotazníku dávala žákům možnost zvolit, co do pornografie patří. Zařazena byla také odpověď „jiné“. Graf 4 ukazuje zjištěná data. V sedmém ročníku se objevila odpověď: „fotografie focené bez něčeho vědomí“ a v osmém ročníku odpověděl žák „animovaný sex, hentai“. Tyto odpovědi byly ale ojedinělé. Vzestupnou tendenci vidíme u kategorie „filmy, kde jsou vidět nazí lidé“, ale i u kategorií „filmy, které jsou jen o sexu“ a „filmy, ve kterých mají lidé sex“. Nejvíce se ale stále objevovaly obrázky, které zobrazují nahotu nebo přímo pohlavní styk. U většiny kategorií však vidíme vzestupnou tendenci úměrně k věku, což značí větší zkušenost starších žáků se sexuálně explicitními obsahy.

³⁷⁰ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Graf 4: Konkrétní obsahy pornografie v pojetí žáků³⁷¹

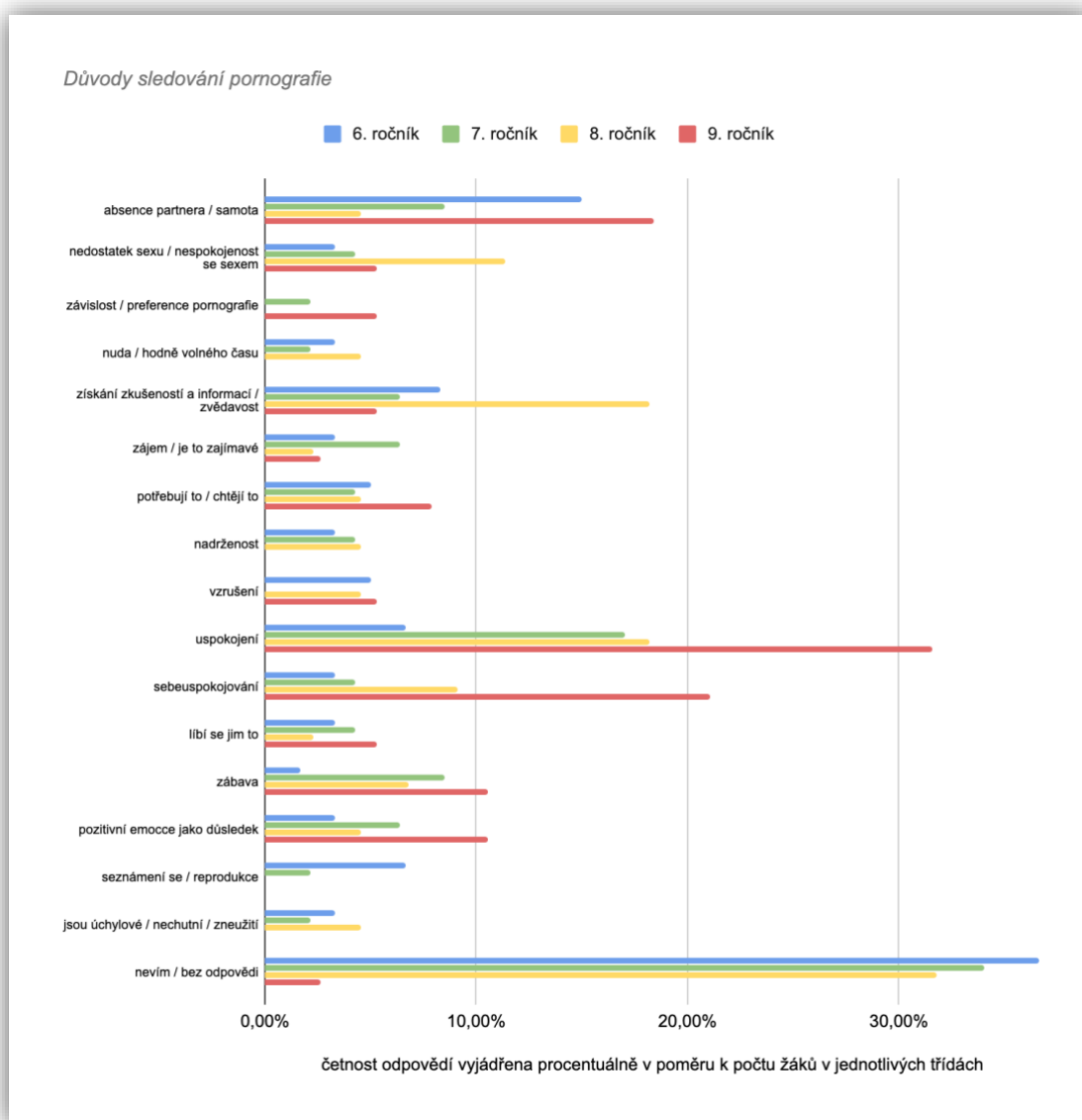
Jaké postoje k pornografii zaujímají, jaké důvody sledování pornografie považují za relevantní?

Kromě definování pornografie byl výzkum zaměřen také na postoje k pornografii. Ty byly zkoumány dvěma přímými otázkami: „Proč podle tebe lidé pornografii vyhledávají?“ a „K čemu by podle tebe mohla být pornografie dobrá?“ Odpovědi byly otevřeně a axiálně zakódovány. Některé vytvořené pojmy a kategorie bylo nutné v průběhu analýzy dat přepracovat. Graf 5 ukazuje, co žáci považují za možné důvody nebo motivaci pro vyhledání SEM. Velký rozdíl v četnosti odpovědí vidíme u kategorií *uspokojení* a *sebeuspokojování*. U obou četnost výrazně stoupá s přibývajícím věkem. Velmi výrazný úbytek vidíme v kategorii *nevím*, a to konkrétně v devátém ročníku. Jak bude vidět později, tato čísla korelují se záměrnou expozicí.

Graf 6 ukazuje, co považují žáci za možná pozitiva pornografie. Nejvíce pozitiv vidí žáci devátého ročníku, a naopak nejméně žáci sedmého ročníku, což je překvapivé. V mladších ročnících se objevovaly odpovědi zakódované jako „reprodukce“, v devátém ročníku bylo naopak na stejnou otázku odpovězeno, že se díky pornografii rodí méně dětí. Tento vývoj v jistém smyslu kopíruje skutečnou znalost pornografie. Obdobně jako u předchozího grafu i zde vidíme úbytek odpovědí „nevím“. Opačný trend má kategorie „získání zkušeností a informací/zvědavost“ se silným nárůstem v devátém ročníku. Z této odpovědi je patrné, že žáci v určité míře považují pornografii za relevantní zdroj informací.

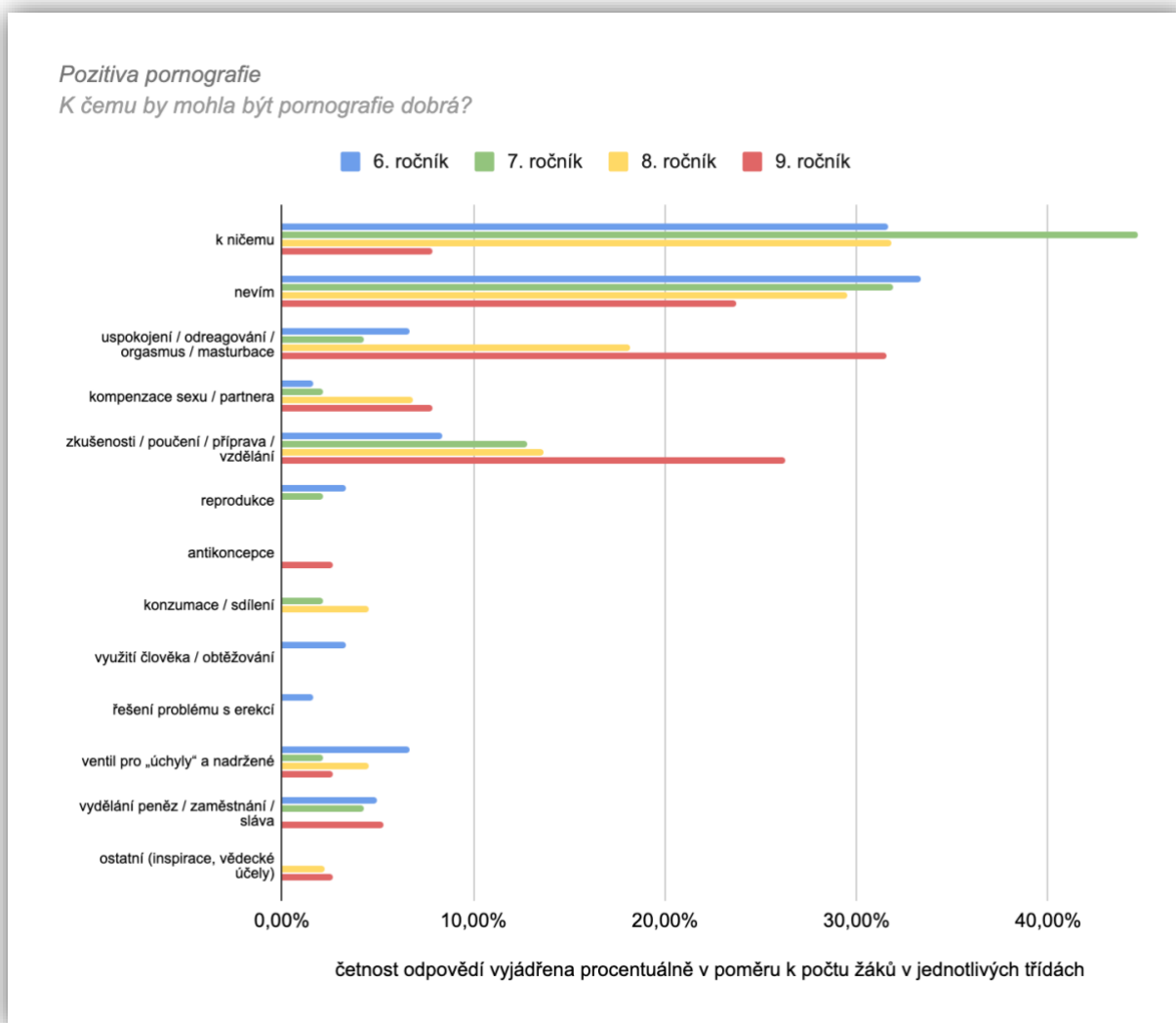
³⁷¹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Zajímavý vývoj má kategorie „uspokojení/odreagování/orgasmus/masturbace“, která má mírně vzestupnou tendenci kromě sedmého ročníku. Opět je vidět výrazný nárůst v devátém ročníku.

Graf 5: Možné důvody vyhledávání pornografie podle žáků³⁷²

³⁷² Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

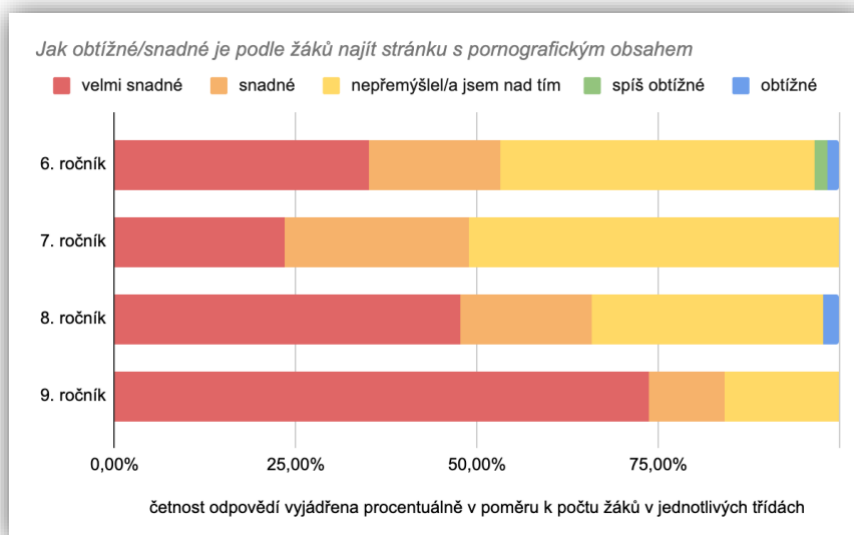
Graf 6: Možná pozitiva pornografie podle žáků³⁷³

1.14.2 Dostupnost pornografie

Jak vnímají dostupnost pornografie žáci?

Pornografie je stále dostupnější, ale je otázkou, zda si to děti uvědomují. V dotazníku byly dotázány na to, zda je podle nich snadné, nebo obtížné najít pornografický materiál na internetu. Graf 7 ukazuje, že žáci sedmého ročníku byli nejméně ochotni odpovídat. Možnost, že nad problematikou přemýšleli méně než žáci šestého ročníku, sice existuje, ale je spíše nepravděpodobná. Pokud se ale zaměříme na kategorie *snadné* a *velmi snadné*, vidíme výrazný nárůst s přibývajícím věkem. V devátém ročníku si téměř 75 % žáků myslí, že najít stránku s pornografickým obsahem je velmi snadné. Odpovědi jako obtížné a spíše obtížné se naopak vyskytují minimálně.

³⁷³ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Graf 7: Obtížnost najít stránky s pornografickým obsahem³⁷⁴

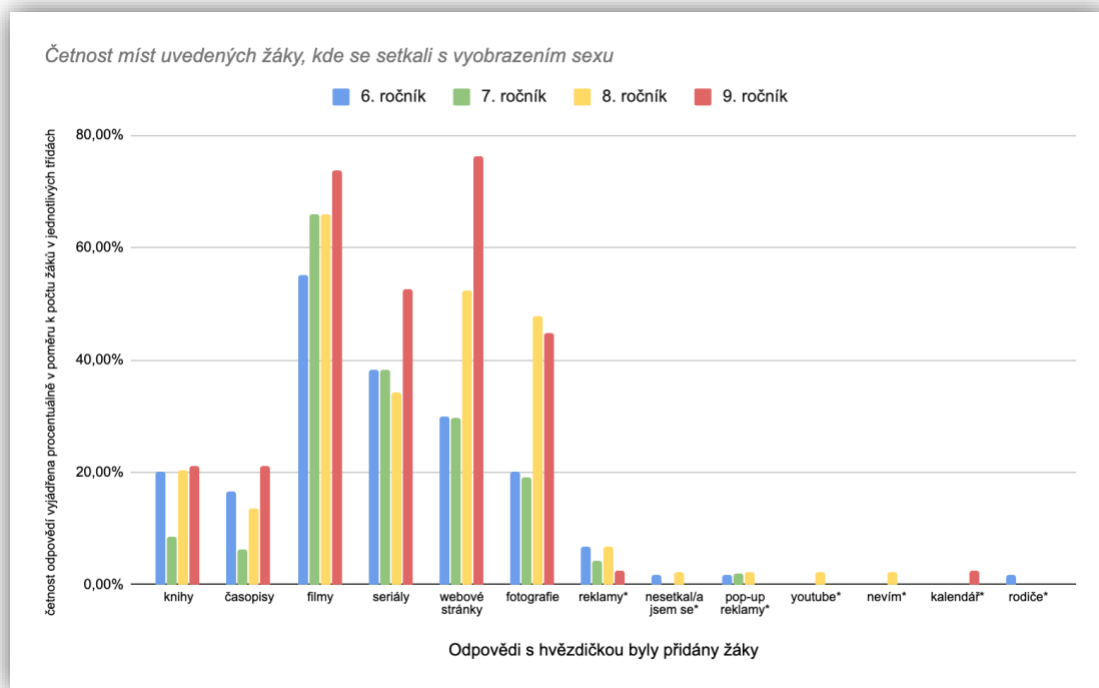
Kde všude se s pornografií setkávají?

Kromě dostupnosti je ale také otázkou, kde se žáci s pornografickým materiálem setkávají. Tato data zachycuje Graf 8. Nejčastěji žáci uváděli filmy, seriály a webové stránky. U těchto tří kategorií vidíme mírně vzrůstající tendenci. Velký rozdíl je možné reflektovat u kategorie *webové stránky*, kde je nárůst v osmém, ale hlavně v devátém ročníku významný. Žáci mladších ročníků také zmínili vyskakující reklamy, tzv. pop-up reklamy. Nezanedbatelné jsou také procenta dětí, které se s pornografickým materiálem setkaly na fotografiích. Přestože méně často definovaly pornografii jako fotografii zobrazující sex nebo zachycující pohlavní styk, je nárůst u starších ročníků zřejmý. Je ale jisté, že offline zdroje pornografie nejsou tak časté jako online zdroje SEM.

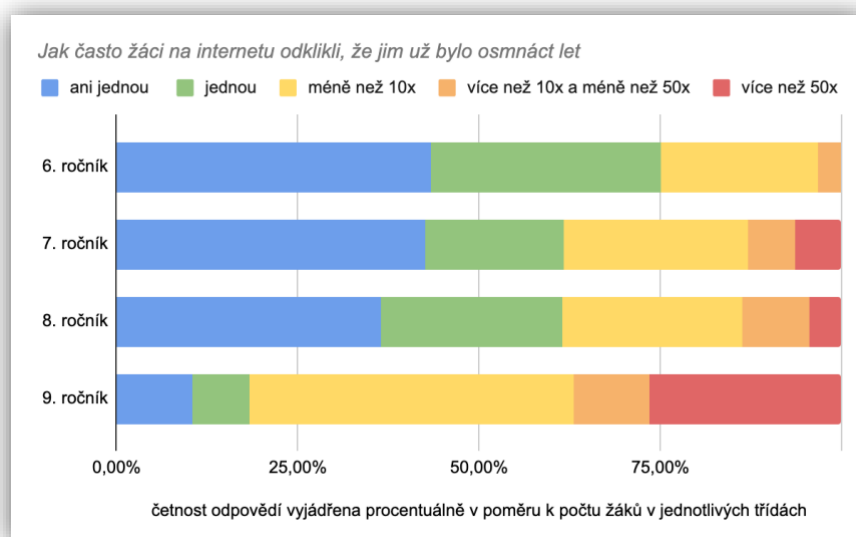
K přístupu na stránku s pornografickým obsahem je na internetu třeba odkliknout, že uživatel již bylo 18 let, a to i v případě online erotických her. Součástí dotazníku byla proto otázka, která zjišťovala, jak často žáci odklikli, že jim bylo 18 let a to bez ohledu na důvod. Pravděpodobné je, že se tak stalo právě na stránkách zobrazujících sexuálně explicitní obsahy nebo při hraní online erotických her. Na Grafu 9 vidíme, že čtvrtina žáků devátého ročníku tak již učinila více než 50x. V nižších třídách se toto číslo snižuje s výjimkou sedmého ročníku, kde je možné zaznamenat mírný nárůst této odpovědi. Asi 43 % žáků šestého ročníku uvedlo, že tak neučinilo nikdy, což je jen o trochu více, než jak je tomu v sedmém ročníku. V devátém ročníku tuto odpověď uvedlo pouze 10 % žáků a také se také nejčastěji objevovala odpověď „méně než 10x“ a to v téměř 45 % odpovědí. Výsledky jasně ukazují, že toto opatření není zcela efektivní při prevenci přístupu žáků na stránky s ilegálním obsahem. Bylo by možné zkoumat, jaký

³⁷⁴ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

vývoj mají tyto statistiky na střední škole, pokud by ale byla tendence vzestupná, dalo by se usuzovat, že již od 15 let se toto opatření stává velmi neefektivním.

Graf 8: Místa, kde se žáci setkávají s pornografickým obsahem³⁷⁵

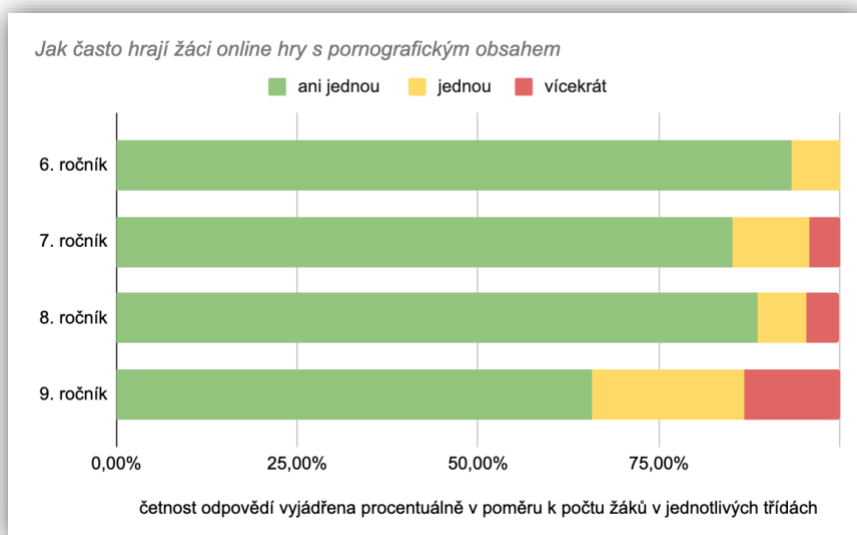
Graf 9: Četnost odkliknutí legálního věku 18+³⁷⁶

³⁷⁵ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

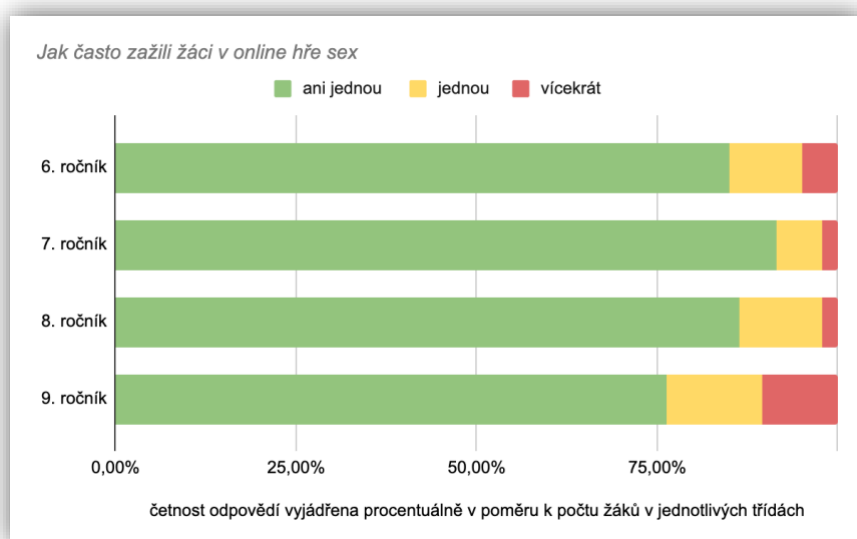
³⁷⁶ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Jak často se s ní setkávají v počítačových hrách?

Jedním ze zdrojů pornografického obsahu se stávají také erotické online hry. V některých mohou dokonce žáci zažít se svou postavou sex. Následující grafy ukazují, jak často se s těmito jevy žáci setkali.

Graf 10: Četnost hraní her s pornografickým obsahem³⁷⁷

Graf 11: Četnost sexuálního zážitku v počítačové hře³⁷⁸

U všech těchto kategorií se potvrzuje, co již bylo zjištěno dalšími studii, a to sice že s přibývajícím věkem jsou žáci zkušenější v oblasti vyhledávání pornografie online a pornografii jako takovou vnímají

³⁷⁷ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

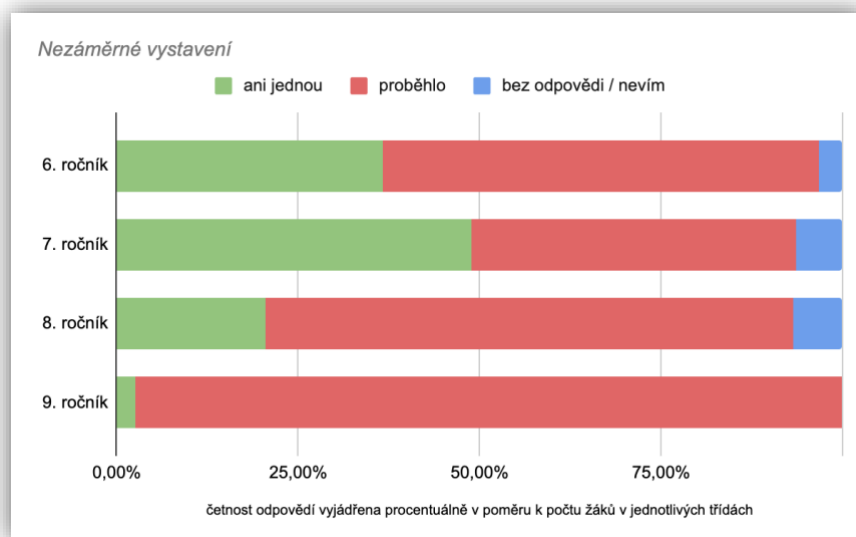
³⁷⁸ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

dostupnější. Zároveň je pravděpodobné, že žáci budou hrát hry, které nejsou určeny pro jejich věk a vyhledávat pornografické obsahy také v prostředí online her.

1.14.3 Záměrná a nezáměrná expozice

Jak často děti sledují pornografii a jaký je poměr záměrného a nezáměrného vystavení? Kdy došlo k prvnímu vystavení?

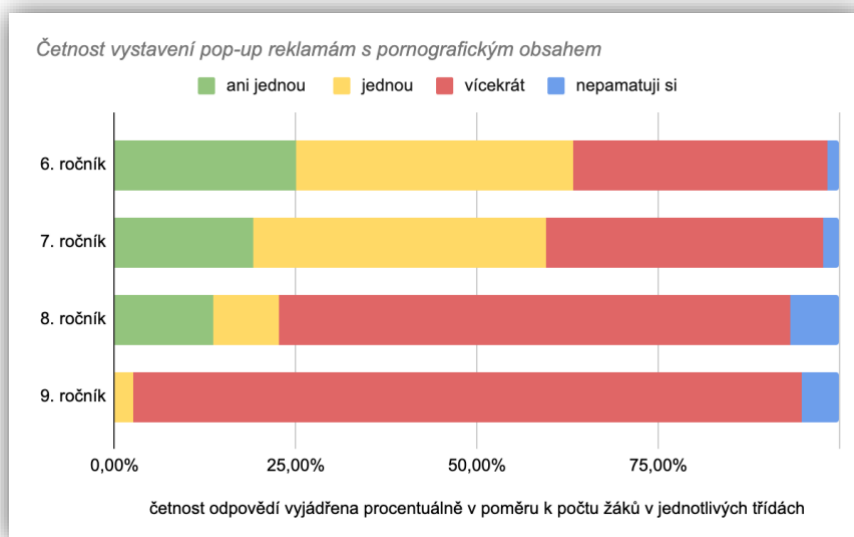
Sledování pornografie může být záměrné, nebo nezáměrné. Přestože je tento rozdíl zásadní pro závěry plynoucí z dat výzkumů, ne všechny je zohledňují. Žáci odpovídali nejprve na otázku, která mapovala jejich první nezáměrné vystavení. V šestém ročníku byl průměrný věk 11 let a 4 měsíce, $Mod(x)=11$, $Med(x)=11$. Žáci sedmého ročníku uvedli průměrně 11 let, $Mod(x)=12$, $Med(x)=12$. Toto je opět překvapivé, protože starší žáci by podle logického sledu měli mít podobné hodnoty jako jejich mladší spolužáci. Tento výsledek je možné připsat neochotě odpovídat a jistému studu, který byl obecně v tomto ročníku patrný i v dalších, především otevřených odpovědích. Vyšší hodnoty se častěji objevují v osmém (průměrně 11 let a 4 měsíce, $Mod(x)=13$ a $Med(x)=12$) i devátém ročníku (11 let a 3 měsíce, $Mod(x)=13$, $Med(x)=12$). Celkový průměr odpovídá výzkumům, které mluví o 11 letech jako průměrném věku prvního vystavení. Je namístě uvést, že se ale objevovaly i hodnoty pod 8 let a některé děti uvedly, že kvůli tak brzkému vystavení mají k tématu odpor. Graf 12 ukazuje procenta žáků tak, jak odpovídali na tuto otázku.

Graf 12: Nezáměrné vystavení³⁷⁹

³⁷⁹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Tento graf lze porovnat s Grafem 13, kde žáci uváděli, jak často se setkali s pop-up reklamami s pornografickým obsahem. Opět je vidět vzrůstající tendence vzhledem k věku a také jistá korelace se záměrnou expozicí, která je rozebrána později. To by mohlo být zapříčiněno algoritmickým nastavením prohlížečů, které v reklamách nabízejí to, co konzument vyhledává.

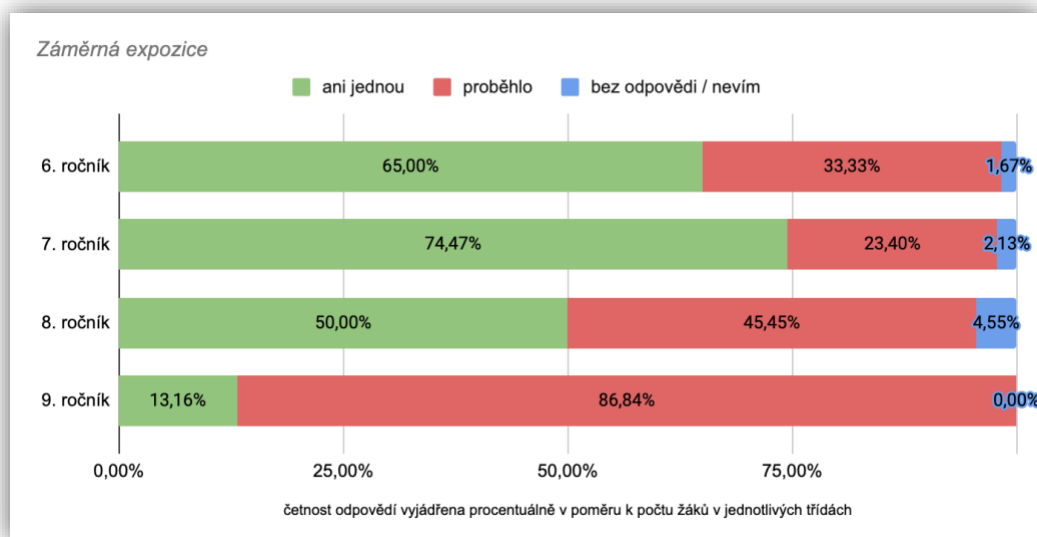
Graf 13: Četnost vystavení pop-up reklamám s pornografickým obsahem³⁸⁰

Záměrná expozice je dalším možným vystavením pornografickému obsahu. Z hlediska prevence je tento typ expozice směrodatnější než nezáměrné vystavení. V rámci tohoto výzkumu uvedli žáci šestého ročníku průměrný věk 11 let, $Mod(x)=11$, $Med(x)=11$. Překvapivě o něco méně uváděli žáci sedmého ročníku – průměrný věk 12 let, $Mod(x)=12$, $Med(x)=12$. V osmém ročníku je průměrný uvedený věk prvního záměrného vystavení dokonce 12 let a jeden měsíc ($Mod(x)=13$, $Med(x)=12,5$) a v devátém 12 let a osm měsíců ($Mod(x)=12$, $Med(x)=13$). Tato skutečnost může mít dvě vysvětlení. Jednak je možné, že si žáci nepamatují věk přesně, a tak jej uvádějí blíže k jejich momentálnímu věku. Druhé možné vysvětlení je, že se generace dětí liší a šesté ročníky dnes budou vykazovat jiné chování, než šesté ročníky před 4 lety. Musely by být provedeny další výzkumy, aby mohlo být zjištěno, která z těchto interpretací odpovídá realitě.

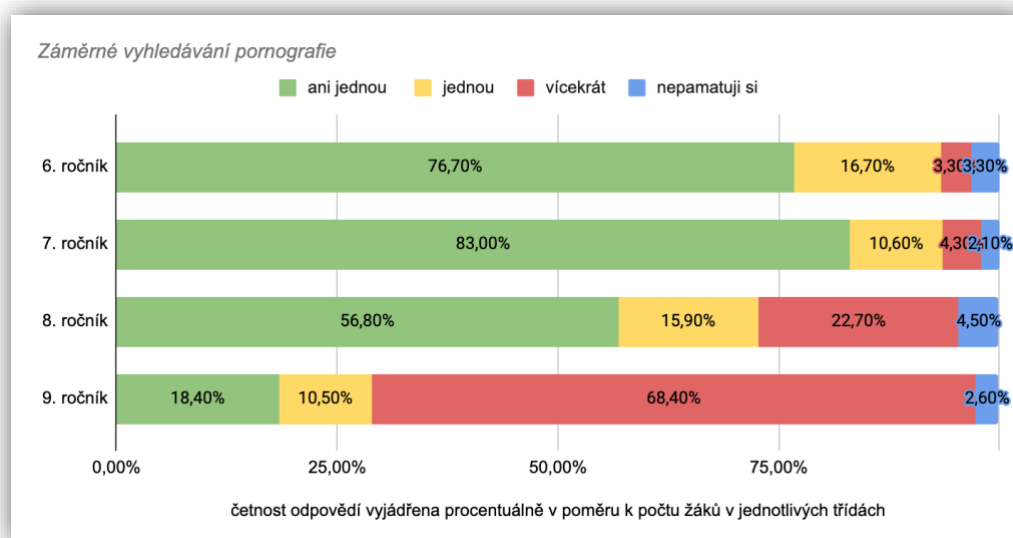
Graf 14 ukazuje, kolik žáků bylo ochotno odpovědět, kdy poprvé záměrně vyhledávali nějaký sexuálně explicitní materiál. Tento graf je pak možné srovnat s Grafem 15, který ukazuje souhrn odpovědí na otázku: „Vyhledával/a jsi někdy pornografický materiál záměrně?“. Z tohoto porovnání je patrné, že žáci méně často přímo přiznali vystavení sexuálně explicitním materiálům, pokud na tento fakt byli přímo dotazováni (Graf 15). Pokud se ale dotazník ptal na věk, kdy se tak stalo poprvé (Graf 14), určité

³⁸⁰ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

procento žáků věk uvedlo, i když v předchozí otázce odpovědělo, že záměrně pornografické materiály nikdy nevyhledávali. Procentuální rozdíl byl 13,33 % v šestém, 8,50 % v sedmém, 6,85 % v osmém a 7,94 % v devátém ročníku. Průměrně se tedy pohybuje kolem 9 %, což je poměrně výrazná odchylka, která nám ukazuje, že určité procento žáků může svoje odpovědi nepravdivě upravovat.

Graf 14: Záměrné vyhledávání podle uvedeného věku první záměrné expozice³⁸¹

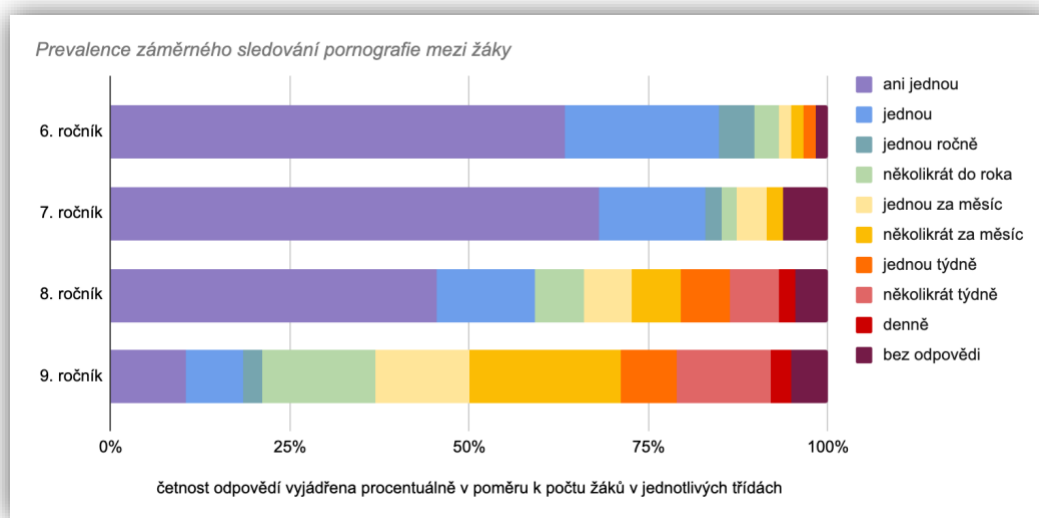
Graf 15: Záměrné vyhledávání při přímém dotazování na četnost³⁸²

Graf 15 zároveň ukazuje, jak žáci uváděli četnost záměrné expozice při přímém dotazání. Opět vidíme nejnižší čísla v sedmém ročníku, což by opět mohlo být způsobeno studem nebo neochotou odpovídat. Je ale možné, že tato konkrétní skupina žáků sedmého ročníku nebyla skutečně tolik vystavena SEM

³⁸¹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

³⁸² Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

jako jejich mladší spolužáci. Téměř 80 % žáků devátého ročníku uvedlo, že pornografii vyhledávali záměrně aspoň jednou a z toho téměř 70 % uvedlo, že se tak stalo vícekrát. Odskok od ostatních ročníků je opět výrazný, ale nárůst je vidět napříč třídami. Na Grafu 16 je možné názorně vidět, jak často docházelo podle žáků k jejich záměrné expozici. Na tuto otázku žáci odpovídali, pouze pokud chtěli. Graf koreluje s předchozími dvěma grafy. Mezi odpověďmi se objevuje také „denně“, „několikrát týdně“ nebo „jednou týdně“, které bychom teoreticky mohli označit za nadměrné užívání. Téměř čtvrtina žáků devátého ročníku odpověděla pomocí jedné z těchto kategorií a v osmém ročníku to bylo 16 % žáků. Tyto kategorie bychom mohli v tomto věku označit jako nadměrné užívání, i když takové vymezení je pouze orientační.

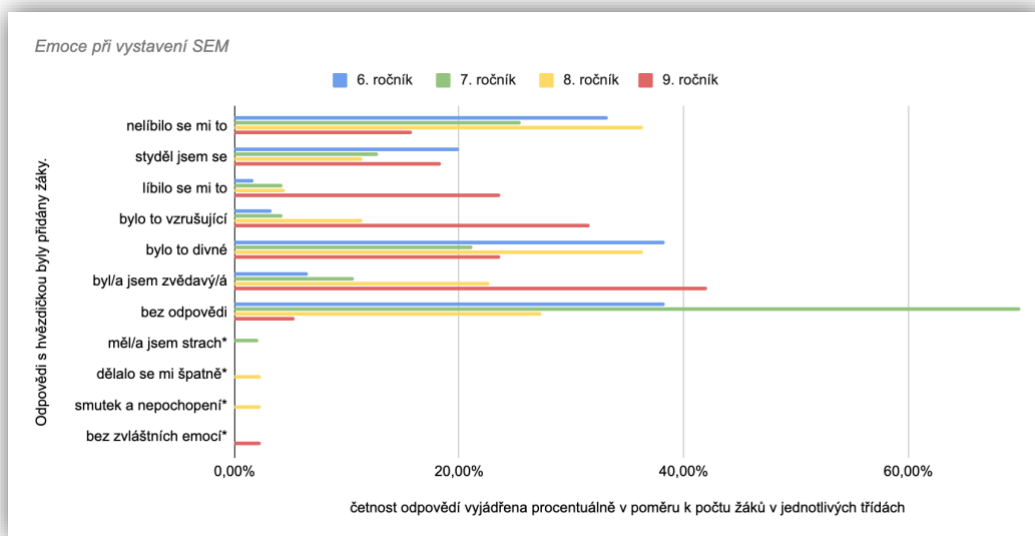
Graf 16: Prevalence záměrné expozice³⁸³

Jaké pocity v nich pornografie vyvolává?

Důležitou otázkou také bylo, jaké emoce žáci prožívali při vystavení pornografickým materiálům. Žáci mohli vybírat z možností jednu a více odpovědí. Zařazena byla také kategorie „jiné“, kam mohli žáci doplnit emoci, která jim ve výčtu scházela. V Grafu 17 jsou tyto odpovědi doplněné respondenty označeny hvězdičkou. V podobné míře se setkáváme s nelibostí, výjimkou je devátý ročník, v němž tato kategorie ubývá. Právě v této třídě naopak přibývá odpovědí v kategoriích „líbilo se mi to“ a „bylo to vzrušující“. Podobnou vzrůstající tendenci, i když ne tak strmom, vidíme také u kategorie „byla jsem zvědavý/á“. Nejmenší ochotu odpovídat měli žáci sedmého ročníku, a to dokonce celých 70 %

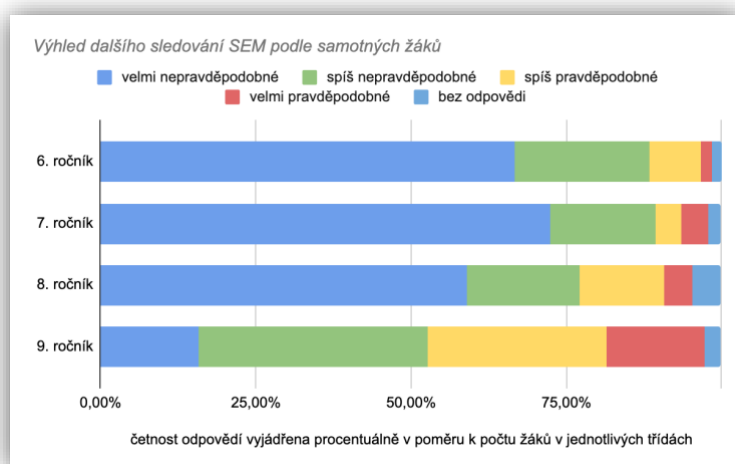
³⁸³ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

respondentů. Naopak devátý ročník odpovídal nejvíce. Ve všech třídách se setkáváme s minimálně 20% četností kategorie „bylo to divné“, a to ve všech třídách.

Graf 17: Emoce žáků při vystavení SEM³⁸⁴

Žáci byli také dotázáni na to, jak pravděpodobné je, že budou vyhledávat pornografické materiály v následujících 30 dnech. Graf 18 ukazuje, že téměř 40 % žáků devátého ročníku odpovědělo, že je to spíš nebo velmi pravděpodobné. U mladších ročníků vidíme podobné hodnoty u jednotlivých kategorií. Přes 50 % žáků ve všech třídách odpovědělo, že se pravděpodobně nebo určitě na SEM v následujících 30 dnech nepodívají.

Graf 18: Výhled sledování SEM v následujících 30 dnech³⁸⁵

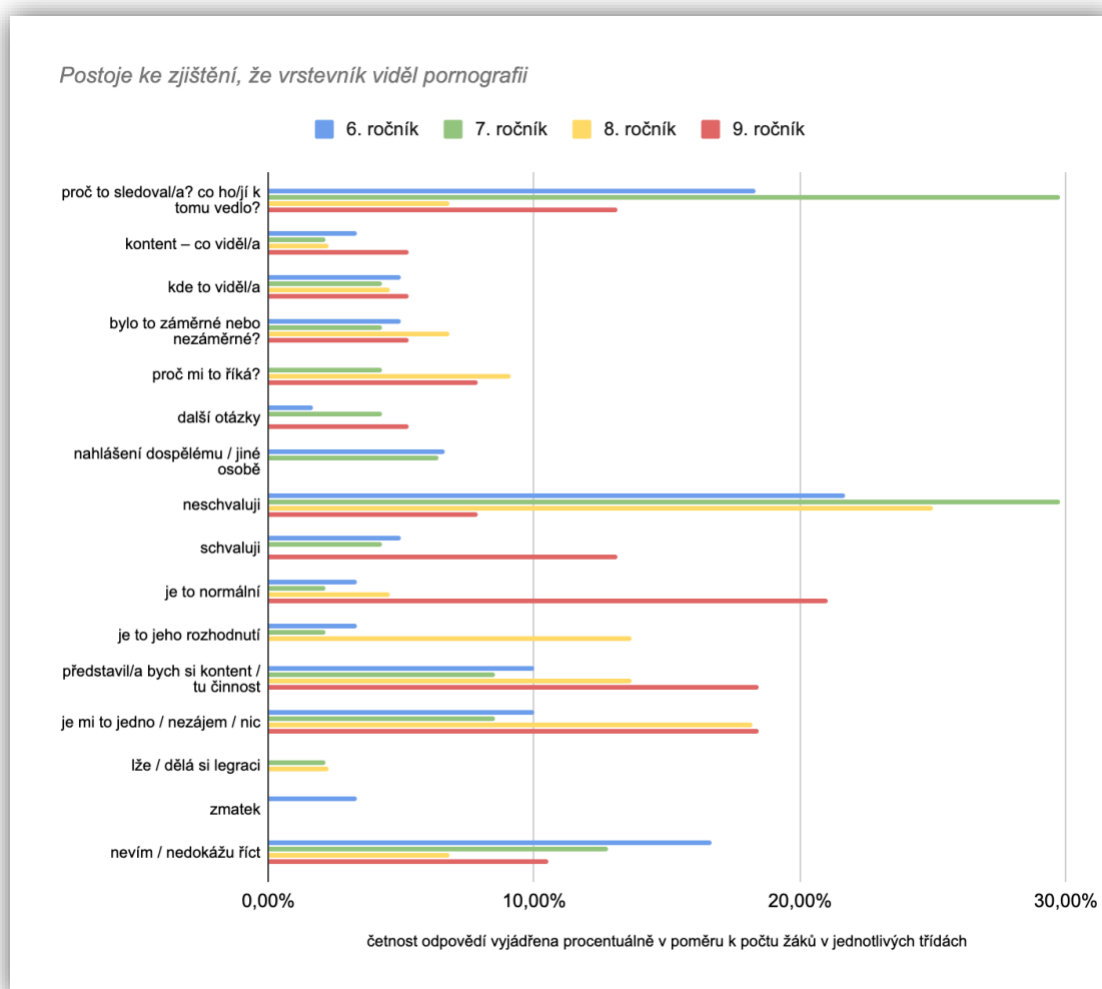
³⁸⁴ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

³⁸⁵ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

1.14.4 Vrstevníci a pornografie

Jakou roli hrají ve vztahu k pornografii vrstevníci?

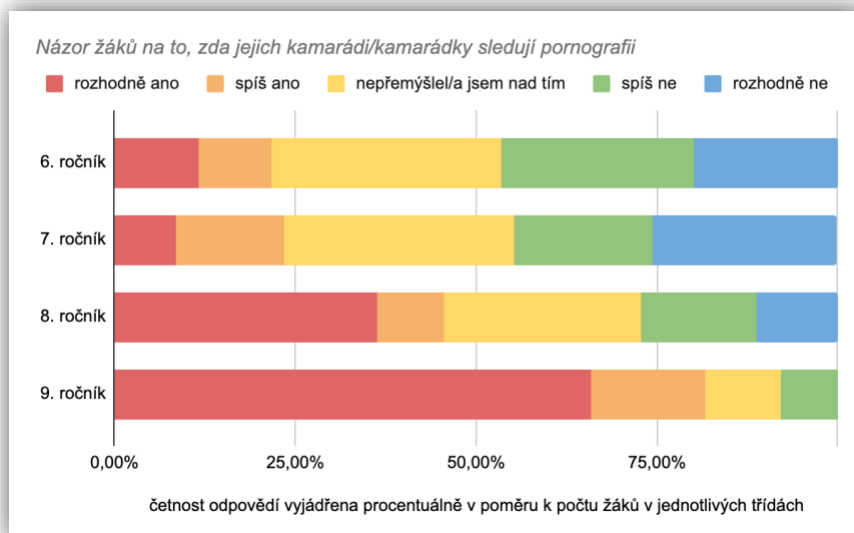
Vrstevnícká skupina je v období dospívání velmi vlivná. Jednou z otázek proto bylo, jak by žáci reagovali, pokud by jim jejich kamarád, nebo kamarádka sdělili, že se podívali na pornografii. Odpovědi na tuto otevřenou otázku byly otevřeně a axiálně zakódovány a souhrn odpovědí zobrazuje Graf 19. Některé odpovědi bylo možné zakódovat do více kategorií. Je vidět velká proměna v postojích, u mladších ročníků vidíme nejčastěji kategorii „proč to sledoval/a? co ho jí k tomu vedlo?“, ve velké míře se také objevuje určitý nesouhlas nebo neschvalování této činnosti. V deváté třídě vidíme velký nárůst kategorie „je to normální“ a „schvaluji“. V šestém a sedmém ročníku se také objevila možnost nahlášení shlednutí dospělému, ale v osmém a devátém ročníku se tato odpověď nevyskytuje.

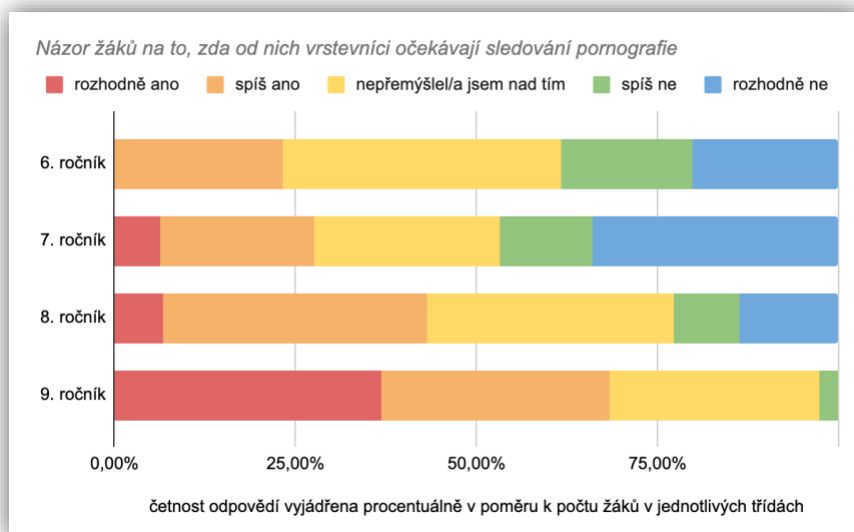
Graf 19: Postoje ke zjištění, že vrstevník viděl pornografii³⁸⁶

³⁸⁶ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Žáci byli také dotázáni, zda předpokládají, že se jejich vrstevníci na pornografii dívají. Na Grafu 20 je zjevné, že předpoklad sledování je silnější ve vyšších ročnících. Sedmý ročník se v odpovědích opět poněkud vychyluje od jinak vzrůstající tendence. Podobně je tomu také v Grafu 21, který ukazuje, zda si žáci myslí, že jejich vrstevníci od nich očekávají sledování pornografie. Vidíme výrazný nárůst četnosti odpovědí „rozhodně ano“, a to konkrétně u třetiny dotázaných v devátém ročníku. Nárůst obou kategorií „spíš ano“ a „rozhodně ano“ s přibývajícím věkem je zřejmý.

Graf 20: Názor žáků na to, zda jejich vrstevníci sledují pornografii³⁸⁷

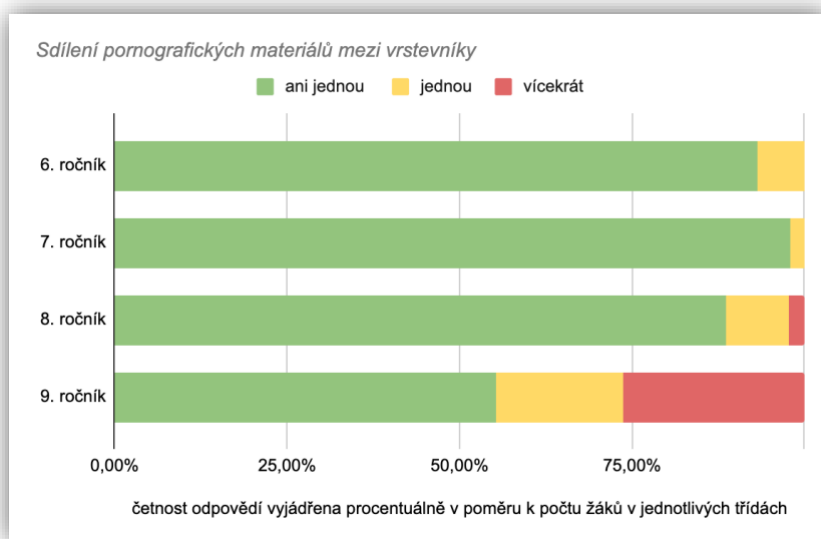

Graf 21: Názor žáků na to, zda od nich vrstevníci očekávají sledování pornografie³⁸⁸

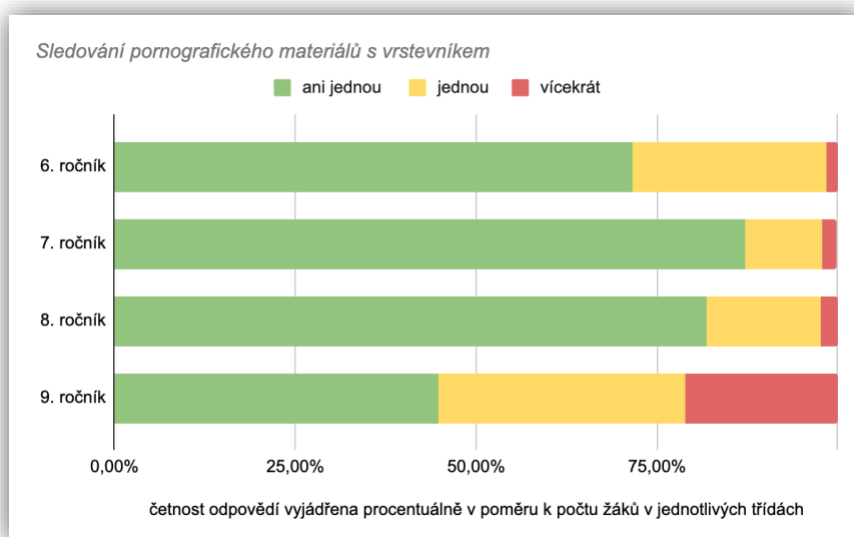
³⁸⁷ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

³⁸⁸ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Pokud žáci sledují SEM na internetu, mohou je mezi sebou také sdílet nebo pozorovat společně s vrstevníkem. Následující grafy tyto skutečnosti mapují. Se sdílením pornografických obsahů se ve větší míře setkáváme až v osmém a hlavně devátém ročníku, kde se objevuje i opakování této činnosti. Opakované sledování pornografických materiálů s vrstevníkem se objevuje jen výjimečně, pouze v devátém ročníku je častější. Přes 50 % žáků devátého ročníku uvedlo, že minimálně jednou sledovali pornografický materiál s vrstevníkem. Je překvapivé, že četnost odpovědi „jednou“ je častější v šestém než v sedmém a osmém ročníku.

Graf 22: Sdílení SEM s vrstevníkem³⁸⁹

Graf 23: Sledování SEM s vrstevníkem³⁹⁰

³⁸⁹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

³⁹⁰ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

1.14.5 Shrnutí

Data získaná z dotazníku pomohla zcela nebo částečně odpovědět na vytyčené výzkumné otázky. Vnímání pojmu pornografie se mění s věkem, kdy v mladších ročnících se nejčastěji vyskytuje fotografie a ve vyšších ročnících filmy a videa. Žáci se ovšem shodují na nahotě jako základním prvku. Odpovědi ve starších ročnících ukazují na to, že pojem je již chápán více v kontextu online pornografie. Jako nejčastější důvody uváděli žáci uspokojení nebo sebeuspokojení, v mladších ročnících častěji odpovídali „nevím“ a v osmém ročníku se v největší míře objevila osvěta jako důvod sledování pornografie. Přestože tato otázka byla zaměřena na třetí osobu, mohou se do odpovědí promítat vlastní postoje žáků. Zhruba třetina žáků nevidí v pornografii žádná pozitiva a třetina neví, zda nějaká pozitiva pornografie má, a to s výjimkou devátého ročníku, kde žáci považují za hlavní kladné stránky pornografie, uspokojení a získání zkušeností.

Žáci obecně vnímají pornografii jako dostupnou, v devátém ročníku dokonce tři čtvrtiny respondentů. Se SEM se nejčastěji setkávají ve filmech, seriálech, ale také na webových stránkách. Pouze méně než polovina žáků uvedla, že nikdy nepotvrdila věk 18 a více let. V devátém ročníku to bylo dokonce 10 %. Hlavně starší žáci se setkávají se SEM také v prostředí online počítačových her. Převažuje nezáměrná expozice nad záměrnou a navzájem jejich poměry korelují. Zajímavá je také korelace vyskakování pop-up reklam se záměrnou expozicí. U záměrného vystavení odhalily odpovědi neochotu přiznat vystavení u průměrně 9 % žáků ve všech třídách. Nadměrnou prevalenci bylo možné pozorovat především u starších žáků. Tato data korelovala i s procenty žáků, kteří uvedli pravděpodobnost vystavení v následujících dnech, i když ta byla podstatně nižší. Pocity se velmi liší s věkem a v tomto konkrétním vzorku přecházely emoce z negativních pocitů a studu do vzrušení a zvědavosti. V rámci vrstevnické skupiny se projevila postupná normalizace sledování pornografie a zvýšení tlaku vrstevnické skupiny. Potvrdilo se také to, že určité procento sleduje pornografii s vrstevníky a nebo s nimi tyto materiály sdílí.

Při dotazníkovém šetření může hned několik efektů zkusit získaná data a v tomto dotazníku je velmi možné, že se tyto efekty vyskytly. Disman popisuje hned čtyři a jako první efekt morčete, který je způsoben tím, „...že zkoumané osoby jsou si vědomy toho, že jsou zkoumány.“³⁹¹ Dále popisuje tzv. výběr role, kdy zkoumaná osoba odpovídá tak, aby se jevila v co nejlepším světle. Vzhledem k citlivosti tématu a sběru dat ve školním prostředí zcela jistě mohl tento efekt u žáků nastat. Měření může být zkresleno také samotným výzkumem, kdy zkoumané osoby přijímají nové postoje právě díky odpovídání na zadané otázky. Nastat může také stereotyp odpovědí, kdy žák vybírá prostřední nebo

³⁹¹ DISMAN, M., pozn. 363, s. 132.

neutrální odpověď, protože je to odpověď, nad kterou nemusí přemýšlet³⁹². Tento jev se zcela jistě vyskytuje, ale do jisté míry záměrně. Vzhledem k citlivosti tématu bylo zvoleno dát žákům možnost takových odpovědí, aby nebyli nuceni do výběru možností, u otázek, které pro ně nejsou komfortní. Podle získaných dat této možnosti neutrálních odpovědí využívali nejčastěji žáci sedmých tříd, což bychom mohli připsat jejich studu.

1.15 Druhý oddíl praktické části – prevence ve škole

Primární prevence je jedním z klíčových bodů vzdělávání. Cílem druhého oddílu teoretické části je zjistit, jak hodnotí preventivní program nejen žáci, ale i pedagogické vedení školy. Konkrétně byly vysloveny tyto výzkumné otázky: Jak žáci reflektují prevenci sexuálně rizikového chování na své škole, mimo jiné v oblasti pornografie? Jaký je poměr formální a informální sexuální výchovy? V jaké míře je zastoupeno téma pornografie v ŠVP a v minimálním preventivním programu? Jak je organizován minimální preventivní program? Jak hodnotí škola efektivitu prevence v oblasti sexuální výchovy? Jaké jsou postoje pedagogických pracovníků k prevenci sexuálně rizikového chování?

K zodpovězení těchto otázek byly využity online rozhovory s informanty, obsahová analýza ŠVP školy a také poslední sekce výše zmíněného dotazníku distribuovaného mezi žáky druhého stupně. V následujících kapitolách jsou představena výsledná data. V případě ředitele školy a metodičky primární prevence jsou uvedeny rozhovory v plném znění. V případě učitelů byly odpovědi otevřené a axiálně zakódovány. Závěrečné shrnutí oddílu získaná data propojuje a analyzuje.

1.15.1 Ředitel školy

Jak se Vy, jako ředitel školy, stavíte k prevenci v oblasti sexuální výchovy, konkrétně v souvislosti s online pornografií?

„Prevence v oblasti sexuální výchovy je pro nás stejně důležitá jako ostatní oblasti, proto má rovnocenné postavení ve školním preventivním programu. Důležitost této oblasti podtrhuje spojení s prostředím internetu, neboť je to prostředí, které je pro školu i rodiče problematicky monitorovatelné. Vnímáme-li tedy potřebu posilovat žádoucí chování dětí ve světě internetu, pak je s tím logicky spojené i téma online pornografie.“

Vnímáte to jako podstatné téma, kterému dáváte prioritu?

³⁹² DISMAN, M., pozn. 363, s. 132.

„V souvislosti s výše uvedeným je složité stanovit priority, respektive to nepovažuji za smysluplné. Prioritou je nastavit takový program, který v pozitivním smyslu ovlivní chování dětí, a s jeho pomocí dokážeme vybudovat v dětech kompetence k zodpovědnému chování, ať už tím máme na mysli mezilidské vztahy, problematiku návykových látek nebo témata spojená se sexuální výchovou. Prioritou tedy je, abychom zacílili na všechny oblasti a měli ve škole takové nástroje, které můžeme v dané oblasti využít.“

Jak je koncipovaná vize/strategie prevence na Vaší škole? Případně pokud toto necháváte na členech svého týmu, kdo to má na starost a jakým způsobem s Vámi tyto postupy konzultují?

„Rozhodně ano. Strategie prevence je v kompetenci metodičky prevence, se kterou konzultuji sestavení minimálního preventivního programu školy. Tento plán samozřejmě pravidelně aktualizujeme a při jeho realizaci zohledňujeme aktuální potřeby a zjištění. Konzultace MPP je pravidelnou součástí pracovních porad, ať už na bázi ředitel školy → metodička prevence, nebo jako součást pracovních a pedagogických porad. Aktuálně škola připravila celoroční projekt pod názvem „Hustá síť“, který mimo jiné zahrnuje téma nebezpečí virtuálního (internetového) prostoru. Projekt zahrnuje jak setkání s odborníky, tak vnitřní způsob nastavení preventivních programů až po zacílení na rodičovskou veřejnost.“

Považujete prevenci na Vaší základní škole za úspěšnou?

„Ano, rozhodně ano! Vycházím tak nejen ze současné situace, ale také z vědomí, že škola nemusela v horizontu minulých 7 let řešit závažnější podnět ze strany dětí nebo rodičů. Samozřejmě tím ale netvrdím, že se s tímto jevem, myšleno online pornografií, děti nesetkaly a nesetkávají. Úspěšná prevence je pro mě taková prevence, která komplexně působí na děti, je vybudována na bázi důvěry dětí ve školu, konkrétně k pedagogům (zejména metodika prevence), a nabízí celé škole oporu při řešení jednotlivých témat. O takovou prevenci se ve škole snažíme.“

Vnímáte nějakou zpětnou vazbu od rodičů?

„Co se týče rodičů, zpětná vazba k tomuto tématu chybí. Mám zpětnou vazbu k jiným tématům preventivního programu, ale téma pornografie jako takové může být pro rodiče choulostivým tématem, se kterým se doposud nikdo z nich na školu neobrátil a ani v evaluačních nástrojích se k nim nikdo nevyjádřil. Z mých zjištění vyplývá, že rodiče nejčastěji řeší konflikty svých dětí odehrávající se buď v realitě školní třídy, nebo v prostředí sociálních sítí. Prozatím ale nemá škola takovou zkušenost, která by ukázala, jak je školní prevence úspěšná v oblasti online pornografie.“

1.15.2 ŠVP školy

Byla provedena obsahová analýza ŠVP školy, která se zaměřila na hledání klíčových slov, které jsou nějakým způsobem spojené s problematikou vystavení žáků nevhodným obsahům v online prostředí. Protože RVP neobsahuje pojmy jako „pornografie“ nebo „sexuálně explicitní materiály“, nebylo očekáváno, že se tyto pojmy objeví v ŠVP. Vyhledávány byly ale pojmy jako „sex“ a „sexuální“, které se s tématem pornografie velmi úzce pojí. V této kategorii byly vyhledány následující výskyty:

Ročník	Předmět	Téma	Očekávané výstupy	Učivo
3. ročník	Prvouka	Člověk a jeho zdraví	<ul style="list-style-type: none"> - uplatňuje způsoby bezpečného chování tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných - projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví - určí a pojmenuje základní části lidského těla, orientuje se v jejich funkci 	<ul style="list-style-type: none"> - Základy sexuální výchovy – základy lidské reprodukce; máme se rádi (kamarádství přátelství, láska, způsoby vyjadřování lásky v rodině, mezi dospělými) - Osobní bezpečí – bezpečné chování v rizikovém prostředí; bezpečné chování v silničním provozu v roli chodce; krizové situace (šikana, týrání, sexuální zneužívání atd.); brutalita a jiné formy násilí v mediích; přivolání pomoci v situaci osobního nebo cizího ohrožení; linky důvěry - Lidské tělo – základní stavba a funkce; pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou; změny lidského těla v průběhu života; životní potřeby a projevy; vývoj jedince
4. ročník	Prvouka	Člověk a jeho zdraví	<ul style="list-style-type: none"> - uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku 	<ul style="list-style-type: none"> - Partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy – rodina a partnerství, biologické a psychické změny v dospívání, etická stránka sexuality, HIV/AIDS (cesty přenosu)
8. ročník	Přírodopis	Základy sexuální výchovy	<ul style="list-style-type: none"> - orientuje se v rozdílech sexuálního chování jednotlivců. - uvede argumenty pro odložení pohlavního života do doby plné zralosti a vysvětlí, proč organismus dospívající dívky není biologicky zralý pro těhotenství a porod. - pojmenuje způsoby ochrany proti nechtěnému početí a orientuje se v možnostech ve vhodnosti jejich použití. - vysvětlí rizika nechráněného pohlavního styku a střídání partnerů. - pojmenuje nejčastější pohlavní choroby a vysvětlí, jak dochází k přenosu a jak se před nimi chránit. - rozezná v jaké míře je vhodné veřejně mluvit a projevovat se ve svých intimních záležitostech - uplatňuje kreativitu a originalitu, je schopen empatie. 	<ul style="list-style-type: none"> - Předčasná sexuální zkušenost - Nemoci přenosné pohlavním stykem - Rizikové chování a ochrana před nákazou, promiskuita - Sexualita a média - Etická stránka sexuality, sexuální orientace
8. ročník	Přírodopis	Osobní bezpečí	<ul style="list-style-type: none"> - rozvíjí empatii, respekt, podporu a pomoc druhým lidem. - uplatňuje účelné modely chování v případech šikanování, týrání a zneužívání dítěte. 	<ul style="list-style-type: none"> - Šikanování, týrání, sexuální agrese
8. ročník	Výchova ke zdraví	Základy sexuální výchovy		<ul style="list-style-type: none"> - Vztahy k lidem (kamarádství, přátelství, láska, volba partnera, manželství, rodičovství) - Dospívání – změny organismu - Role matky a otce - Početí a těhotenství - Vývoj dítěte po narození - Lékařská péče (gynekologie, antikoncepce) Přerušování těhotenství - Nemoci přenosné pohlavním stykem

8. ročník	Výchova ke zdraví	Sexuální výchova	<ul style="list-style-type: none"> - zná základní informace o sexualitě - pojmenuje tělesné , fyziologické a psychické změny dospívání - osvojí si pojmy z oblasti sexuality - zná základní pravidla hygieny pohlavního styku - uvede argumenty pro odložení pohlavního života do doby plné zralosti a vysvětlí, proč organismus dospívající dívky není biologicky zralý pro těhotenství a porod - orientuje se v rozdílech sexuálního chování jednotlivců (homosexuální, bisexuální, ...) - vysvětlí početí a vývoj plodu, orientuje se v průběhu porodu - pojmenuje způsoby ochrany proti nechtěnému těhotenství a orientuje se v možnostech i ve vhodnosti jejich použití - vysvětlí rizika nechráněného pohlavního styku a střídání partnerů - pojmenuje nejčastější pohlavní choroby a vysvětlí, jak se před nimi chránit - vysvětlí, jak dochází k přenosu viru HIV a co se děje po proniknutí infekce do organismu - orientuje se v léčbě infekce HIV a AIDS a zdůvodní preventivní opatření boje proti šíření HIV - použije v případě problémů kontakty na odbornou pomoc - zdůvodní nevhodnost veřejně mluvit o svých intimních záležitostech - vyjádří svůj názor k pořadům v médiích, které ukazují lásku a rodičovství ve zesílené podobě - respektuje odlišné přístupy k sexualitě ovlivněné odlišnou kulturou a vírou - orientuje se v zákonech , které se vztahují na sexuální život jedince a v právní problematice zneužívání dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> - Význam sexuální výchovy - Fakta o sexualitě - Anatomie ženských a mužských pohlavních orgánů - Slovníček pojmů - Intimní hygiena pro každý den, hygiena při menstruaci, hygiena pohlavního styku - Dětská gynekologie - Předčasná sexuální zkušenost a její rizika (strom rozhodování) Sexuální orientace - Potřeba citu a lásky u tělesně a smyslově postižených - Početí, těhotenství, porod - Antikoncepce - Předčasné ukončení těhotenství - Nemoci přenosné pohlavním stykem, HIV/AIDS, cesty přenosu Rizikové chování a ochrana před nakažou, promiskuita, odborná pomoc - Etická stránka sexuality - Způsoby vyjadřování lásky - Zdrženlivost a pohlavní stud - Nevhodné chování v oblasti sexuality - Sexuální zneužití - Reálné a nereálné informace o sexualitě - Sexualita z hlediska odlišné kultury a víry - Sexualita a zákon
9. ročník	Výchova ke zdraví	Sexuální výchova	<ul style="list-style-type: none"> - uplatňuje osvojené preventivní způsoby rozhodování, chování a jednání v souvislosti s běžnými, přenosnými, civilizačními a jinými chorobami; svěří se se zdravotním problémem a v případě potřeby vyhledá odbornou pomoc - optimálně reaguje na fyziologické změny v období dospívání a kultivovaně se chová k opačnému pohlaví - v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a životními cíli mladých lidí přijímá odpovědnost za bezpečné sexuální chování - posoudí různé způsoby chování lidí z hlediska odpovědnosti za vlastní zdraví i zdraví druhých a vyvozuje z nich osobní odpovědnost ve prospěch aktivní podpory zdraví 	<ul style="list-style-type: none"> - Partnerské vztahy - Plánované rodičovství - Těhotenství, porod - Péče o dítě - Sexuální chování v rozporu se zákonem

Pojmy „internet“ nebo „internetový“ se vyskytovaly v rámci předmětu *mediální výchova* v osmém ročníku v tématu s názvem Nová média. Učivo obsahovalo „*Internet jako prostor pro submédiá. Nebezpečí sociálních sítí. Zásady bezpečné práce s internetem.*“³⁹³ V charakteristikách předmětů *informační a komunikační technologie* pro čtvrtý až šestý ročník a *Informační technologie* pro sedmý

³⁹³ ŠVP anonymizované školy.

až devátý ročník se objevuje následující cíl předmětu jako celku: „**zaujetí odpovědného, etického přístupu k nevhodným obsahům vyskytujícím se na internetu či jiných médiích.**“³⁹⁴ Ve výčtu komunikativních kompetencí předmětu *výchova ke zdraví* se objevuje jeden z výskytů pojmu „etický“: „...**uplatňují bezpečné a odpovědné sexuální chování s ohledem na zdraví a etické partnerské vztahy.**“³⁹⁵ Ve zmíněných výskytech je také možné najít termín „nevhodný“, který se objevuje v již zmíněných výskytech, a to celkem 4x. Všechny výpovědi, které se více pojí s tématem pornografie jsou v této podkapitole označené tučným fontem. Z počtu označených výpovědí jasně vyplývá, že téma pornografie není ústředním tématem sexuální výchovy a pokud se objevuje, tak jako součást dalších témat.

1.15.3 Učitelé

ŠVP je klíčovým nástrojem pro přípravu výuky, který pomáhá učitelům naplánovat realizaci výuky. Následující výčet ukazuje shrnutí odpovědí učitelů, kteří odpovídali na otázky spojené se sexuální výchovou na škole. Odpovídali ti učitelé druhého stupně, kteří mají sexuální výchovu zakomponovanou ve svých předmětech.

Co si myslíte o zařazení sexuální výchovy do běžné výuky v základních školách na druhém stupni a prvním stupni?

Na tuto otázku všichni dotázaní učitelé odpověděli kladně. Jedna z učitelek dokonce napsala: „*Čím dříve, tím lépe.*“³⁹⁶ Polovina učitelů je naopak přesvědčena, že tato témata patří až na druhý stupeň. Jeden z respondentů také uvedl: „*Vyžaduje specifický přístup, připravenost učitele a jeho/její odborné znalosti i osobní charakteristiky (zkušenost z oblasti psychologie, komunikace atd.).*“³⁹⁷

Co si představujete, že by měla obsahovat sexuální výchova na 2. stupni základních škol realizovaná v běžné výuce?

Odpovědi na tuto otázku byly otevřeně a axiálně zakódovány do kategorií a ze získaných dat byl vytvořen Graf 24 (viz níže). Je zjevné, že nejvíce je podle učitelů třeba hovořit o nebezpečí pohlavně přenosných nemocí a také o možných nebezpečích spojených s nechráněným pohlavním stykem. Významně se objevovala také témata početí, těhotenství a antikoncepce. Jeden z respondentů považoval za nutné, aby na podobná témata s žáky hovořil někdo mimo jejich běžné školní prostředí,

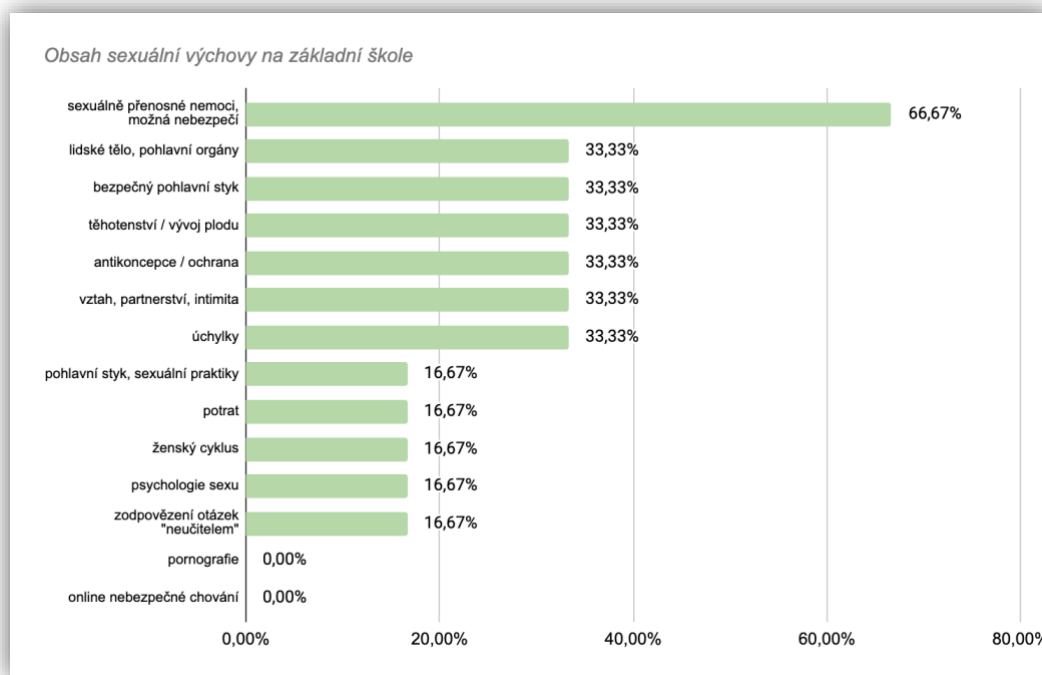
³⁹⁴ ŠVP anonymizované školy.

³⁹⁵ ŠVP anonymizované školy.

³⁹⁶ Z dat výzkumu, výpověď jednoho z oslovených učitelů.

³⁹⁷ Z dat výzkumu, výpověď jednoho z oslovených učitelů.

například lektor. Doslova uvádí: „Vůči učitelům na škole se žáci zcela neotevřou, nebudou jim důvěřovat.“³⁹⁸ Za zásadní lze považovat absenci témat pornografie a bezpečného chování v online prostředí. Z toho je zjevné, že oslovení učitelé tato témata nevnímají jako klíčové téma sexuální výchovy ve škole.

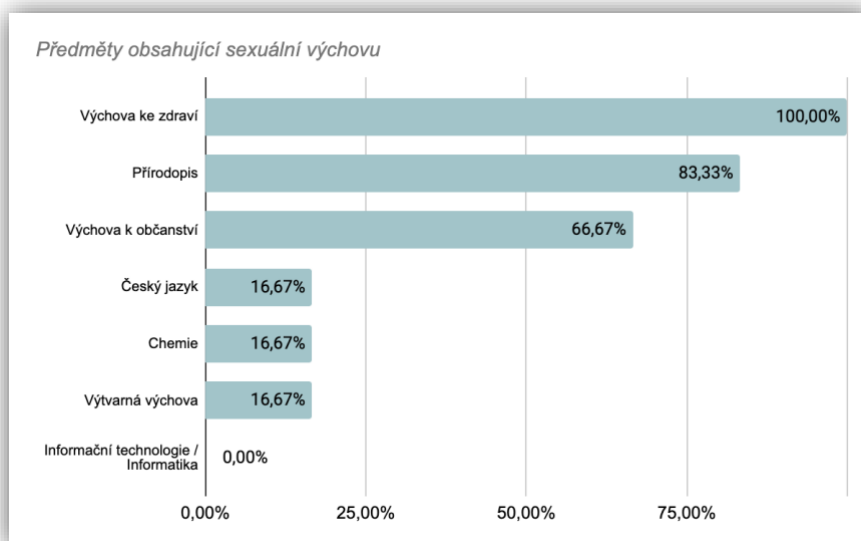
Graf 24: Obsah sexuální výchovy na základní škole podle oslovených učitelů a učitelek³⁹⁹

Ve kterých předmětech by se podle vás měla realizovat sexuální výchova na 2. stupni základních škol?

Zmíněné předměty ukazuje Graf 25. Odpovědi nezahrnují výuku témat sexuální výchovy v předmětech jako *informační technologie* nebo *informatika*. Spíše korelují stávající trend a to především výuku v rámci předmětů VKZ, PŘ a VKO.

³⁹⁸ Z dat výzkumu, výpověď jednoho z oslovených učitelů.

³⁹⁹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

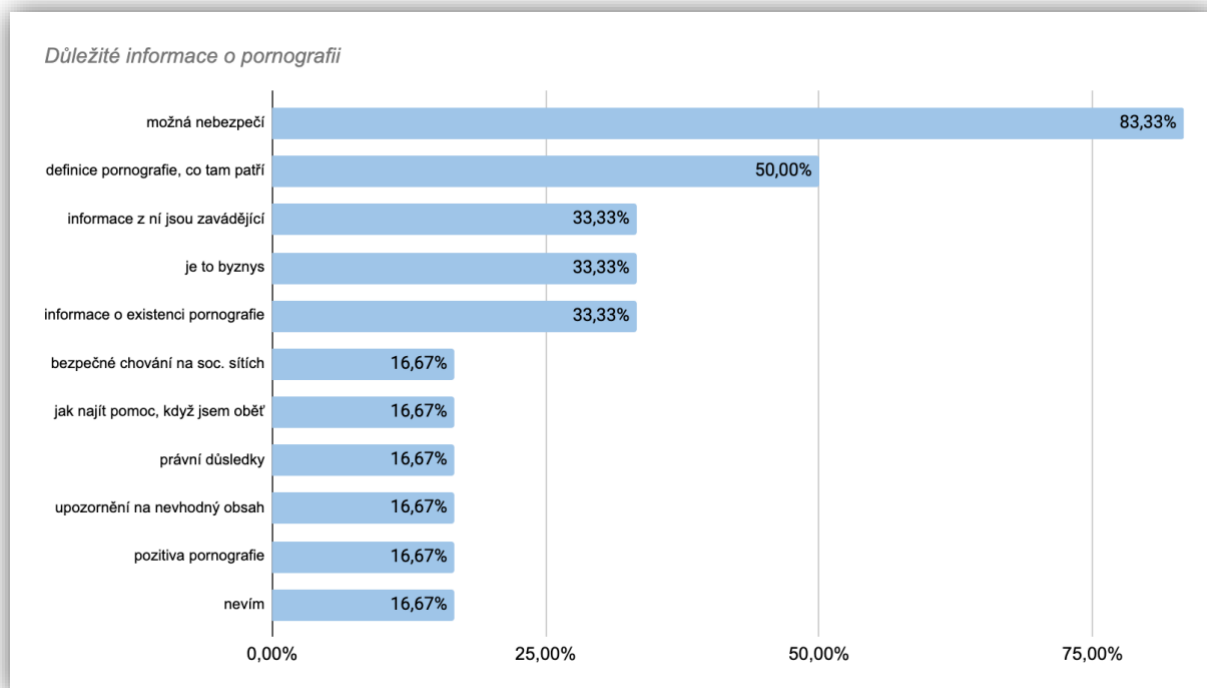
Graf 25: Předměty, které by podle dotázaných pedagogů měly obsahovat témata sexuální výchovy⁴⁰⁰

Mělo by být součástí sexuální výchovy téma pornografie? Proč?

Pět ze šesti respondentů na tuto otázku odpovědělo kladně, jeden odpověděl „nevím“. Mezi důvody zařazení tohoto tématu se objevovalo: prevence, upozornění na zkrslení, které pornografie přináší, pochopení zdravého a bezpečného sexu, správné vytváření náhledu na sexualitu a sexuální chování. Doslova: „*Ano, je to velice důležité téma. Pornografie může utvářet jedincův náhled na sexualitu a na sexuální chování jeho samotného a druhých.*“ Jeden z respondentů uvedl, že se k tomuto tématu přirozeně dostane, protože je propojené s tématem sexu. Přestože většina učitelů považuje toto téma za relevantní v sexuální výchově, nebylo zmíněno, pokud byli respondenti dotázáni na témata sexuální výchovy přímo.

⁴⁰⁰ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Co by se podle vás měli v rámci sexuální výchovy dozvědět žáci 2. stupně základních škol o pornografii?

Graf 26: Důležité informace o pornografii, které by měly podle dotázaných učitelů zaznít⁴⁰¹

Témata, která respondenti uváděli, se poměrně lišila, ale opakovaně zaznělo, že by měli být žáci varováni před možnými nebezpečími pornografie. Polovina respondentů byla přesvědčena, že by součástí výuky mělo být vymezení pornografie. Témata online bezpečí se objevovala spíše sporadicky.

Byl ve vaší základní škole realizován preventivní program, který by žákům téma pornografie a bezpečného chování na internetu představil? Pokud ano, o jaký program šlo?

Pouze dva učitelé uvedli znalost nějakého preventivního programu. Jeden z vyučujících zmínil probrání tohoto tématu v hodinách informatiky a jeden zmínil preventivní program od Nesehnutí s tématem Partnerské vztahy. Obsah toto tématu je následující: „*Studující prozkoumají své představy o partnerských vztazích a sexuálním životě s ohledem na rovnoprávnost. Uvědomí si potřebu sebezpečí a respektu vůči různorodosti v oblasti sexuality.*“⁴⁰² Ostatní učitelé většinou uvedli, že o ničem takovém neví, jeden uvedl, že pravděpodobně ne.

⁴⁰¹ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

⁴⁰² Partnerské vztahy. In: *Nesehnutí* [online]. 3. 1. 2018 [vid. 15. 5. 2020]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/nabidka/partnerske-vztahy/>

1.15.4 Metodička primární prevence

Jakým způsobem byla realizována primární prevence na Vaší základní škole v tomto školním roce?

„V rámci primární prevence byla v tomto školním roce realizována řada akcí, jejichž úkolem bylo zvýšit informovanost žáků v oblastech různých druhů závislostí, zdravého životního stylu, problémů dospívání i mezilidských vztahů. Pozornost byla věnována též tématům bezpečného chování v kyberprostoru a projevům extremistického chování. Pokračovali jsme ve spolupráci s týmem primární prevence z libereckého Majáku. Vycházeli jsme z doporučení lektorů, které vyplynulo z programů realizovaných v loňském roce. Programy tedy mohly být třídám „ušity přesně na míru“. Zkušení lektori pracovali s dětmi formou zážitkové pedagogiky, prohlubovali znalosti a dovednosti dětí v daném tématu. Zpětná vazba byla zajištěna zprávou pro metodika prevence a třídní učitele. Programy byly pozitivně hodnoceny dětmi i učiteli a třídy zaznamenaly pokroky ve zlepšení vztahové spolupráce. Ve spolupráci s Majákem budeme nadále pokračovat podle doporučení pro dané kolektivy.“

Jaké konkrétní aktivity proběhly?

„V tomto roce proběhla celá řada dalších aktivit, které pro děti připravili odborníci například z Probační a mediační služby ze společnosti MP Education či zdravotní sestry z nemocnice v České Lípě. Přínosný pro žáky osmých ročníků byl peer program s názvem Hrou proti AIDS, který pro žáky základních škol připravili studenti z Obchodní akademie v České Lípě.“

Jak je primární prevence realizována na prvním stupni?

„Primární prevenci na prvním stupni vykonávaly učitelky v rámci předmětů, jako je přírodověda, vlastivěda a prvouka, kde byly realizovány tematické bloky stanovené v Minimálním preventivním programu. V neposlední řadě v naší škole proběhla celá řada akcí, jejichž cílem bylo stmelovat a posilovat kamarádské vztahy nejen v třídních kolektivech, ale i mezi dětmi z různých tříd a ročníků.“

Jak se projevuje téma pornografie v praxi primární prevence na druhém stupni?

„Co se týká problematiky tématu diplomové práce (pornografie). S touto problematikou jsem se na druhém stupni příliš nesešla. Řešila jsem několik případů, kdy dvě žákyně dostaly nevhodné fotografie. V tomto případě jsem svolala schůzku a s děvčaty jsem tuto problematiku řešila. Nemáme vysloveně naplánovaný pevný program na téma pornografie – většinou se toto téma objeví v domluvených programech – kdy je probráno, ať už je to s ohledem na kyberprostor, popřípadě 'Jak se chovat na sociálních sítích'.“

Musela jste někdy ve své praxi řešit sexuální rizikové chování?

„V letošním školním roce jsme řešili tuto problematiku u žáka na prvním stupni. S ohledem na citlivé údaje nezletilého žáka nemohu vše dopodrobna rozepsat. Žák má v tomto směru deviantní chování. Žije ve složitém domácím prostředí, maminka ho nezvládá pro jeho patologické chování a lékařskou diagnózu. Žák jezdí pravidelně na léčení (psychiatrické). Když nám žák začal vyprávět, co všechno dělá, oslovila jsem OSPOD a kriminální policii, kde jsem vše ve spolupráci s třídní učitelkou a asistentkou pedagoga nahlásila. Žák pravidelně sleduje porno, o všech spatřených praktikách vypráví asistence pedagoga a má tendence uspokojovat své potřeby kdykoliv se mu chce. Žákovi bylo vysvětleno, že v případě nutkové potřeby musí odejít na toaletu, protože jsou to intimní záležitosti, které se na veřejnosti nedělají. V tomto případě byl žák odeslán k odborníkovi, ke kterému pravidelně dochází.“

Které programy jsou přímo zaměřené na sexuální problematiku a mediální výchovu?

- „Peer program – Hrou proti Aids: žáci osmých tříd se zúčastnili interaktivní hry zaměřené na prevenci nechtěných těhotenství a sexuálně přenosných infekcí včetně HIV,
- Mlhavá objektivita: přednáška o médiích pro sedmé třídy,
- Čas proměn, Na startu mužnosti: besedy s Mgr. Alenou Blažkovou, lektorkou společnosti MP Education, se žáky sedmých tříd, na téma související s dospíváním,
- Workshop „Kyberpostor“: žáci čtvrtých a pátých tříd se seznámili s Kyberprostorem, jak se v tomto internetovém prostředí mají chovat, dozvěděli se, na co si dávat pozor, seznámili se s legislativou (Bc. M. Nováková),
- Digitální domorodci: projekt organizace Maják na téma výhod, nebezpečí a rizik kyberprostoru pro žáky osmých tříd – cílem bylo posílit kritické myšlení žáků při pohybu na sociálních sítích,
- Beseda „Rizika kyberprostoru“: beseda pro žáky čtvrtých a pátých tříd o bezpečném pohybu na sociálních sítích (Mgr. P. Hartman a Bc. M. Nováková.),
- Partnerské vztahy: Projekt Nesehnutí – Workshop pro žáky devátých tříd.“

Jak hodnotíte prevenci na škole v oblasti sexuální výchovy a pornografie?

„Co se týká samotné prevence, pravidelně s jednotlivými třídními kolektivy intervnuji. Řeším vždy téma, které si třída vybere, popřípadě mám vyzozorovaná témata, kterým se v rámci metodika prevence věnuji. Žáci mají rovněž možnost kdykoliv mne kontaktovat – osobně, anonymně (elektronická schránka důvěry, vzkazník). Žádné téma nenechám nikdy být. Sexuální výchově a pornografii se věnujeme převážně díky preventivním programům, intervencím výchovného poradce, v předmětech – Výchova ke zdraví. Ale osobně se domnívám, že by se mohlo se sexuální výchovou začít již od nižšího ročníku – momentálně je tomu tak v osmém ročníku – Výchova ke zdraví.“

Jaký mají podle Vás k této tematice obecně přístup učitelé?

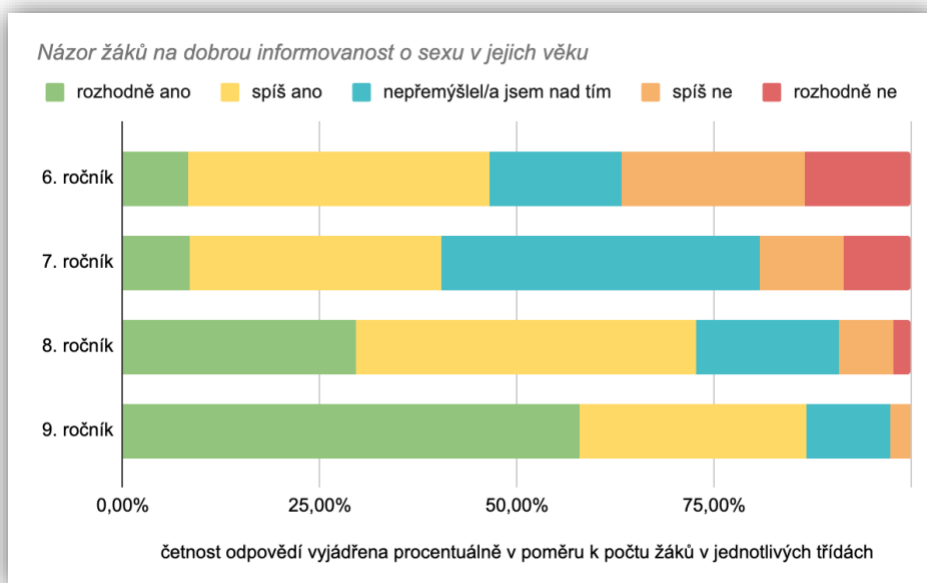
„Záleží na individuálním postoji každého z nás. Ti, kteří mají osobní problém o tomto tématu mluvit, osloví buď výchovného poradce či některého z kolegů, kteří vyučují předmět výchova ke zdraví. Ale co se týká naší školy, nesetkala jsem se nikým, kdo by měl s tímto tématem problém, ale většinou se toho zhostím já, jako metodik prevence – žáci mají vůči mé osobě důvěru a nestydí se.“

Máte nějaké schůzky s kolegy, kteří mají primární prevenci na starosti ve výuce?

„Schůzky nemáme pevně stanoveny, ale z pravidla se scházíme a domlouváme se na vyučovacích blocích, preventivních programech, intervencích. Převážně nám jde o to, aby vyučovací bloky (témata) navazovaly na preventivní programy.“

1.15.5 Žáci

Jedna ze sekcí dotazníku pro žáky byla zaměřena na prevenci ve škole, ale také na přístup žáků k prevenci obecně. Cílem bylo odpovědět na následující výzkumné otázky: Jak žáci reflektují prevenci sexuálně rizikového chování na své škole, mimo jiné v oblasti pornografie? Jaký je poměr formální a informální sexuální výchovy? Část otázek směřovala ke komunikaci o sexu obecně a žáci byli dotázáni, zda by, podle jejich názoru, měli být ve svém věku dobře informováni o sexu. Následující graf ukazuje jejich odpovědi a ukazuje, jak se tyto preference mění s věkem. Za povšimnutí stojí data ze sedmého ročníku, kde se nejvíce objevuje kategorie „nepřemýšlel/a jsem nad tím“, což by opět mohlo značit jistý stud a neochotu tato témata s dospělými probírat.

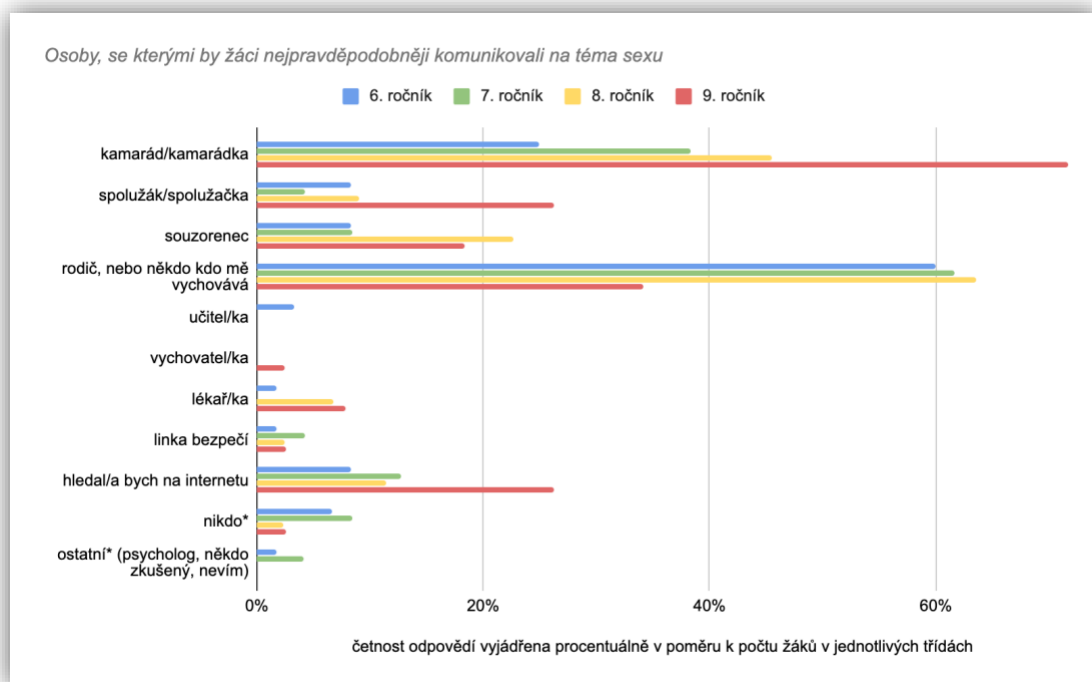

Graf 27: Názor žáků na dobrou informovanost o sexu v jejich věku⁴⁰³

Jaký je poměr formální a informální sexuální výchovy?

Žáci byli dále dotázáni na to, s kým by byli ochotni komunikovat na téma sexu. Žáci mohli zvolit více možností včetně odpovědi „jiné“. Největší procento všech žáků uvedlo rodiče. Vyjádřilo se tak minimálně 60 % žáků ve všech ročnících, jen v devátém ročníku bylo procento o něco nižší než v ostatních. Nejstarší žáci uvedli jako nejčastější odpověď své kamarády, a to v téměř 72 % odpovědí. U komunikace s kamarády je vidět vzestupná tendence od šesté do deváté třídy. Spolužáci byli výrazně častější odpovědí v devátém ročníku. Podobnou tendenci vidíme také u samostatného hledání informací na internetu. Jen velmi malé procento dětí uvedlo, že by o tomto nechtělo mluvit s nikým, nejvíce se tato odpověď vyskytovala v sedmém ročníku. Přestože tyto otázky nedávají přímou odpověď na výše zmíněné výzkumné otázky, mohou poskytovat užitečný kontext.

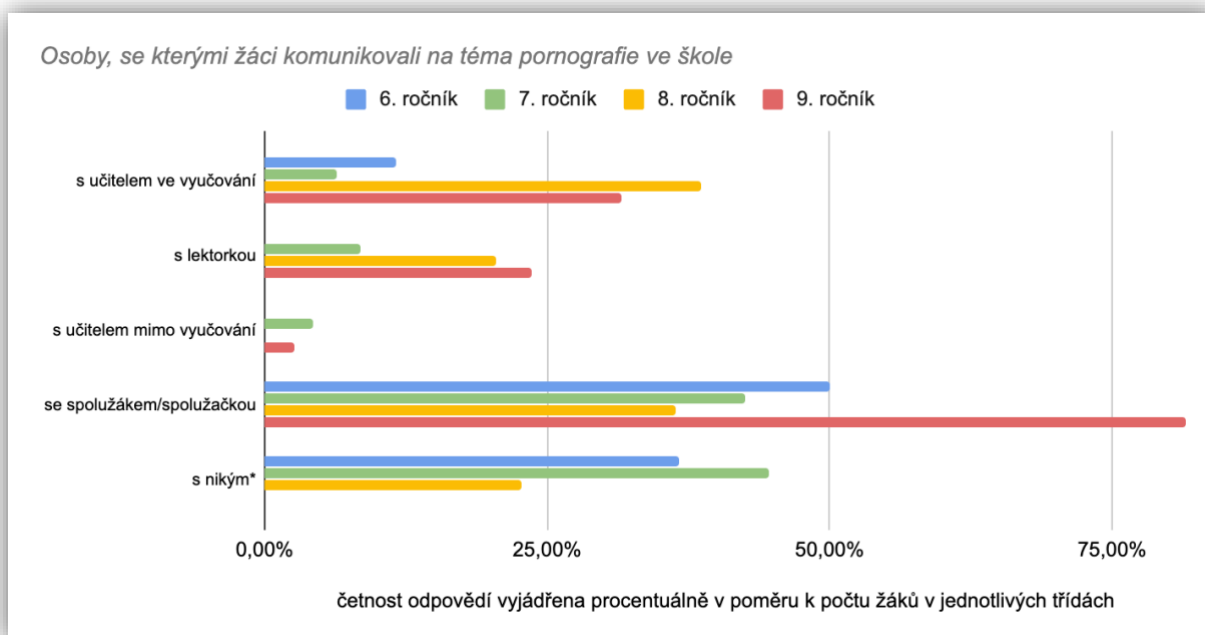
⁴⁰³ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Graf 28: Osoby, se kterými by žáci nejpravděpodobněji komunikovali na téma sexu⁴⁰⁴

V Grafu 29 vidíme osoby, se kterými žáci hovořili o pornografii. Graf jasně ukazuje preferenci spolužáků, v devátém ročníku se tak vyjádřilo dokonce přes 80 % žáků. Poměrně často se také objevovala odpověď s nikým, a to nejvíce v sedmém ročníku, kde tuto odpověď uvedlo téměř 45 % žáků. V osmé a deváté třídě se také poměrně hodně vyskytovala odpověď „s učitelem ve vyučování“ a to u více než třetiny respondentů. V těchto ročnících také téměř čtvrtina žáků uvedla, že by hovořili s lektorem nebo lektorkou ve vyučování. Z Grafu 29 lze vyvodit, že poměr formální a informální sexuální výchovy v oblasti pornografie je 4:6 ve prospěch té informální. Pokud bychom se ale podívali na data z předchozího grafu a celkovou ochotu dětí hovořit s osobami o sexu, pak je poměr přibližně 1:9 ve prospěch informální sexuální výchovy. Je tedy zřejmé, že informální převyšuje formální. Nejsou nicméně zanedbatelná procenta těch dětí, které odpověděly, že by na toto téma nechtěly hovořit s nikým. Tato odpověď se objevuje v kontextu komunikace o pornografii ve škole častěji než v případě sexuální výchovy obecně.

⁴⁰⁴ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

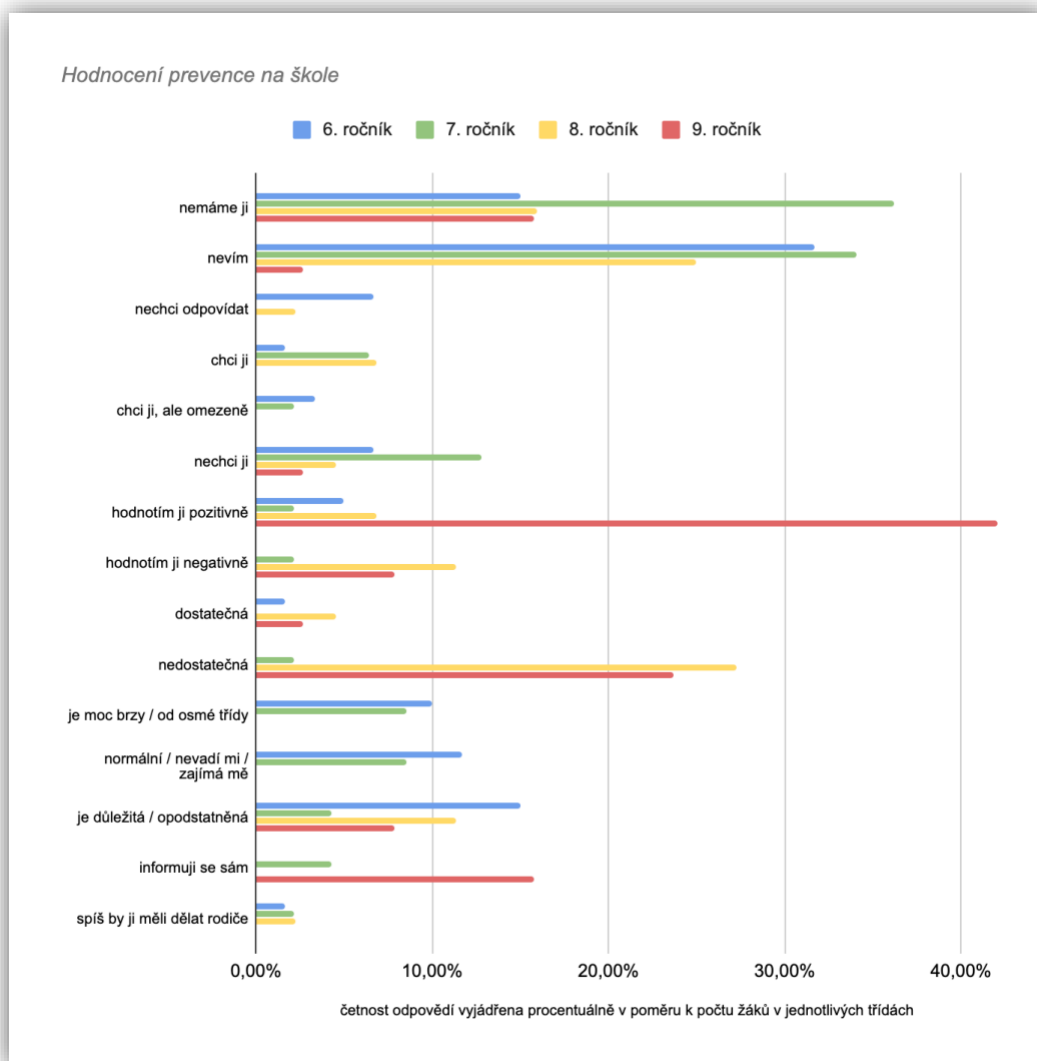

Graf 29: Osoby ve škole, se kterými žáci komunikovali o pornografii⁴⁰⁵

Jak žáci reflektují prevenci sexuálně rizikového chování na své škole, mimo jiné v oblasti pornografie?

Za prevenci ve škole je považována výuka realizovaná buď učitelem, nebo lektorem. Graf 30 zobrazuje detailní pohled na získaná data. Otevřené odpovědi byly opět otevřeně a axiálně zakódovány. Nejčastěji se objevovala úplná nebo částečná spokojenost, a to konkrétně v devátém ročníku (přes 40 %). Často se objevovalo také tvrzení, že sexuální výchova zatím neproběhla. Je zajímavé, že výrazný nárůst oproti průměrným 15 % je vidět v sedmém ročníku, kde přes 35 % žáků uvedlo tuto odpověď. Nejmladší tři ročníky poměrně často, asi v jedné třetině, odpovídaly, že neví. Přes 20 % žáků v devátém a osmém ročníku považuje prevenci za nedostatečnou. Zhruba stejné procento žáků šestých a sedmých ročníků se vyjádřilo ohledně sexuální výchovy pozitivně nebo jim naopak sexuální výchova přijde adekvátní až od osmého ročníku. Je otázkou, zda tento jejich názor vychází z prožívané reality. Zajímavé je také to, že žáci šestého ročníku nejčastěji odpovídali v tom smyslu, že je sexuální výchova opodstatněná a důležitá.

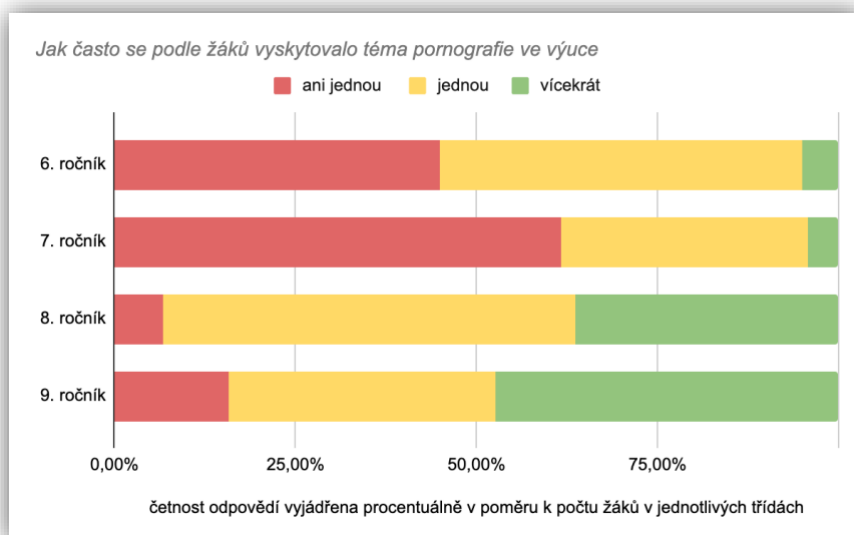
⁴⁰⁵ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Graf 30: Postoje k sexuální výchově na škole⁴⁰⁶

Pro doplnění kontextu byli žáci dotázáni také na to, jak často se objevovalo téma pornografie v sexuální výchově. Zjištěná data jsou zobrazena v Grafu 31. Graf vypovídá o tom, že poprvé se téma pornografie vyskytlo v šestém ročníku a podruhé v osmém. V sedmém a devátém ročníku je vždy vyšší podíl žáků, kteří uvádějí, že se toto téma v sexuální výchově nikdy nevyskytlo. Tato čísla také ukazují, že určité procento žáků zcela zapomene na to, že bylo téma pornografie ve výuce probíráno. I přesto, že si tento fakt většina žáků pamatuje, při porovnání s prevalencí záměrné expozice by se mohlo zdát, že tato prevence nemá na snížení konzumace pornografie větší vliv. Musel by být proveden další výzkum, aby toto tvrzení mohlo být potvrzeno, nebo vyvráceno.

⁴⁰⁶ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

Graf 31: Jak často se podle žáků vyskytovalo téma pornografie ve výuce⁴⁰⁷

1.15.6 Shrnutí

Data získaná z dotazníku, obsahové analýzy dokumentů ŠVP a rozhovorů s informanty nastiňují odpovědi na výzkumné otázky této práce. Při interpretování výsledků je třeba počítat s teoreticky předpokládanými zdroji zkreslení, ale také s praktickými zkresleními, které plynou z reálné situace, ve které se výzkum realizuje⁴⁰⁸. Konkrétně u této případové studie mohly být pozorované skutečnosti výsledkem shody okolností a také nedostatečná znalost historie skupiny. Data byla navíc vzhledem k nastalým okolnostem celosvětové pandemie získávána specifickým způsobem a rozhovory byly provedeny online, což také mohlo výsledky zkreslit. Ze získaných dat vyplývají následující hypotézy a závěry.

Jak žáci reflektují prevenci sexuálně rizikového chování na své škole, mimo jiné v oblasti pornografie? Jaký je poměr formální a informální sexuální výchovy?

Žáci v devátém ročníku hodnotili sexuální výchovu jako dostatečnou ve více než 40 %, což značí vysokou kvalitu primární prevence na škole. Jen jedna pětina ve starších ročnících považovala prevenci za nedostatečnou. Rozložení postojů vzhledem k věku odpovídalo rozvržení preventivních programů, které téma sexu a nevhodných obsahů v kyberprostoru zařazuje výrazněji od osmé třídy. Respondenti v šestém a sedmém ročníku vyjadřovali podobně často pozitivní náhled na sexuální výchovu a zájem o

⁴⁰⁷ Z dat výzkumu, vytvořeno autorkou.

⁴⁰⁸ MAREŠ, J., pozn. 360, s. 131.

ni a zároveň přesvědčení, že by měla probíhat od osmé třídy. Z dotazníkového šetření zároveň vyplývá převaha informální sexuální komunikace a to 4:6 v oblasti pornografie a 1:9 v oblasti sexu obecně.

V jaké míře je zastoupeno téma pornografie v ŠVP a v realizovaném minimálním preventivním programu?

V ŠVP školy je téma pornografie obsaženo spíše skrytě v rámci témat, které se s touto problematikou úzce propojují. Celkově byly nalezeny 3 očekávané výstupy a 2 témata, která se s tématem pornografie úzce pojí. Dále v charakteristikách některých předmětů byly obsaženy dlouhodobé cíle zaměřující se na práci s nevhodným obsahem, a to především v předmětu Informatiky. Preventivní program je pak podle pana ředitele i metodičky primární prevence zaměřen tak, aby mohl adekvátně pomoci ve všech oblastech rizikového chování. Tato vyváženost témat je jednou z hlavních vizí školy. Téma pornografie je probíráno především v rámci preventivních primárních programů, které jsou často externě zajišťované a které se zabývají bezpečným chováním v kyberprostoru. Hlavní předměty na druhém stupni, kde probíhá sexuální výchova, jsou: *přírodopis, výchova ke zdraví a výchova k občanství*.

Jak je organizován minimální preventivní program?

Primární preventivní program je tvořen primární metodičkou prevence, která je v úzké komunikaci se zbytkem učitelského sboru a také s vedením školy. Snahou je vycházet z aktuálních potřeb žáků a rychlá reakce na případné problémy. Velká priorita je, aby program úzce navazoval na výuku. Téma pornografie je zařazováno především ve spojitosti s tématem kyberprostoru a bezpečného chování v něm. Na škole zároveň probíhají v případě potřeby intervence primární metodičky prevence. Velkou snahou je témata navzájem vyvážit a vzhledem k tomu, že škola nemusela výrazněji řešit problémy v oblasti sexuálně rizikového chování, je téma pornografie jako takové spíš integrováno do větších tematických celků.

Jak hodnotí škola efektivitu prevence v oblasti sexuální výchovy?

Efektivita prevence v oblasti sexuální výchovy je hodnocena kladně. Vedení školy reflektuje fakt, že se žáci s pornografií pravděpodobně setkávají bez ohledu na preventivní programy, což potvrzují i získaná data. Hlavním cílem prevence je budování důvěry a získávání nástrojů pro náročné situace a v tomto ohledu se škola hodnotí kladně. S rozvržením preventivních programů a jejich efektivitou je škola také spokojena. Přímo s problémem pornografie a jejího nadužívání se metodička primární prevence nesešla, ale dotazníkové šetření také ukázalo, že jsou děti méně ochotné na toto téma hovořit

v prostředí školy. Zároveň se ukázalo, že určité procento dětí zapomíná, že nějaká výuka na toto téma proběhla, nebo se stydí to přiznat.

Jaké jsou postoje pedagogických pracovníků k prevenci sexuálně rizikového chování?

Všichni učitelé, kteří se sexuální výchovou ve svých předmětech zabývají, ho považují za důležité, většina by ji zařadila na druhém stupni a jedna třetina by určitě zařadila téma pornografie. Při prvním dotázání na témata, která by se ve výuce měla objevit se však kyberprostor ani pornografie neobjevily. Naopak nejčastěji považovali učitelé jako klíčové poučit žáky o rizicích nechráněného sexu a informovat je o fyzickém aktu pohlavního styku jako takovém a jeho možných rizicích. Pokud by mělo být téma pornografie zařazeno, pak by podle učitelů nemělo chybět upozornění na možná nebezpečí a také definování tohoto pojmu.

Závěr

Předložená diplomová práce se zabývala problematikou pornografie u žáků druhého stupně základních škol a prevencí v této oblasti. Konzumace pornografie žáky druhého ročníku je téma, na které není v České republice provedeno mnoho výzkumů. Zároveň se ale jedná o téma, kterému pravděpodobně bude do budoucna muset být věnována větší pozornost. Teoretická část práce měla za cíl zmapovat některé doposud získané poznatky a zkoumat implikace těchto poznatků pro možné působení pornografie na žáky na druhém stupni pro odhadovanou míru konzumace sexuálně explicitních materiálů žáky. Dále bylo cílem zkoumat teoretická východiska prevence sexuálně rizikového chování a uvést některá doporučení vyplývající z výzkumů.

Teoretická část bylo rozdělena do devíti hlavních kapitol, ve kterých byly nejprve definovány hlavní pojmy související s tématem a problémy týkající se pornografie u dospívajících. Následně byla pozornost zaměřena na obsahy SEM a problematiku sexuální plasticity. Další kapitoly se zaměřily na nadužívání pornografie a možné dopady tohoto nadužívání na jedince. Poslední tři kapitoly se věnovaly rizikovému chování spojeném s konzumací pornografie, a teoretickým vymezením možností prevence. Teoretická část práce zcela naplnila vytyčené cíle a přinesla kvalitní základ pro praktickou část. Analýza odborných textů také ukázala, že terminologický nesoulad znemožňuje vzájemnou komparaci a že je nezbytné provádět další výzkum pro potvrzení doposud získaných poznatků. Vzhledem k tomu, že se jedná o společenskovední téma, je zjevný také vliv paradigmatu, kterým je na problematiku nahlíženo.

Praktická část byla založena na případové studii, zabývala se anonymizovanou základní školou z Libereckého kraje. Pomocí kvantitativních i kvalitativních metod byly zjišťovány postoje žáků k pornografii, míra jejich vystavení, zda se setkávají s pornografií v PC hrách a jakým způsobem reflektují prevenci sexuálně rizikového chování na své škole. Z teoretické části práce navíc vyplynuly další výzkumné otázky, které byly do dotazníkového šetření zakomponovány. V neposlední řadě se případová studie zaměřila na preventivní program školy také z pohledu pedagogických pracovníků a na jejich postoje k prevenci v této oblasti. Vzhledem k rozsahu práce bylo vytyčeno poměrně velké množství dílčích cílů, které se podařilo částečně nebo zcela naplnit.

Získaná data by mohla být interpretována různým způsobem a pro potvrzení některých dílčích hypotéz a závěrů by bylo třeba podobný výzkum zopakovat. Z výsledků praktické části práce ale vyplývá, že žáci se s pornografií setkávají již na druhém stupni základní školy a míra této expozice roste s věkem. Setkávají se s ní v PC hrách, a to v různých obdobích. Před expozicí je příliš nezastavuje ani upozornění na nelegální obsah pod 18 let, neboť sami uvedli, že poměrně často odklikávají, že jim 18 let již bylo. Prevence na zkoumané základní škole byla hodnocena jak žáky, tak pedagogickým sborem a shoda

v odpovědích ukazuje na kvalitní komunikaci mezi jednotlivými pedagogickými pracovníky. Přestože s tématem sexuální výchovy a pornografie neměli oslovení učitelé problém, ukázalo se, že pornografii jako takovou nevnímají jako ústřední součást sexuální výchovy. Obsahová analýza ŠVP silně korelovala s výpověďmi pedagogických pracovníků i vedení školy.

Jelikož se jedná o velmi komplexní a široké téma, již v průběhu zpracování se objevovaly další možné výzkumné otázky. Například by bylo možné se zaměřit na to, jak se liší chlapci a dívky v jednotlivých zkoumaných oblastech. Velikost vzorku nedovolila zodpovědět také to, jak čas vystavení ovlivňuje záměrnou a nezáměrnou expozici. Při porovnání více základních školy by mohlo být zkoumáno propojení realizované prevence a zjištěné expozice u žáků. Z práce vyplývá, že kvalita prevence by měla snižovat případnou zvýšenou expozici. K potvrzení nebo vyvrácení této hypotézy by však musel být proveden další výzkum. Ten by se mohl vydat dvěma možnými cestami, buď by mohl být dotazník standardizován a šetření provedeno na větším vzorku respondentů, nebo by mohly být provedeny případové studie, které by kvalitativně zkoumaly jednotlivé základní školy. Pro praxi a jistou diagnostiku prevence na škole se jeví druhý zmíněný způsob jako příhodnější. Z práce nicméně opakovaně vyplývá, že je třeba se tomuto tématu věnovat a to o to víc, o co rychleji se naše společnost proměňuje.

Seznam použitých zdrojů

- BALE, C. Raunch or romance? Framing and interpreting the relationship between sexualized culture and young people's sexual health. *Sex education* [online]. 2011, roč. 11 č. 3 [vid. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14681811.2011.590088>
- BEDROŠOVÁ, M., et al. *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika.* [online] Brno: Masarykova univerzita, 2018. [vid. 11. 4. 2020]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3115505/eu_kids_online_report.pdf
- BLINKA, L. *Online závislosti: jednání jako droga? online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba.* Praha: Grada, 2015, 198 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7975-5.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* 3. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 3. vyd., 375 s. ISBN 80-246-0139-7
- DOIDGE, N. *Váš mozek se dokáže změnit.* 2. vyd. Přeložil Eva KADLECOVÁ. Brno: CPress, 2012. ISBN 978-80-264-0111-7.
- ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče.* Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.
- FORTENBERRY J. D. Puberty and adolescent sexuality. In: *Hormones and behaviour* [online]. 6. 2013 [vid. 22. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0018506X1300069X>
- GRABE, S., WARD, L. M., & HYDE, J. S. The role of the media in body image concerns among women: a meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological bulletin* [online]. 2008 roč. 134, č. 3 [vid. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/record/2008-04614-005>
- HAMANN, S., HERMAN, R. A., NOLAN, C. L., WALLEN, K. Men and women differ in amygdala response to visual sexual stimuli. In: *Nature neuroscience* [online]. 7. 3. 2004 [vid. 13. 8. 2019]. Dostupné z: http://bernard.pitzer.edu/~dmoore/2004_Hamann%20et%20al_amygdala%20and%20visual%20sexual%20stimuli.pdf
- HORVATH, M. A. H., et al. Basically... porn is everywhere: a rapid evidence assessment on the effects that access and exposure to pornography has on children and young people (Project Report). In: Middlesex University London [online]. Aktualizováno 30. 3. 2019 [vid. 16. 7. 2019] Dostupné z: <https://eprints.mdx.ac.uk/id/eprint/10692>
- JONÁŠOVÁ, I. Rizikové chování ve školním prostředí: Rizikové sexuální chování. In: Co dělat, když – intervence pedagoga [online]. Praha: MSMT, 2015 [vid. 16. 4. 2020]. Dostupné z: http://www.pppuk.cz/soubory/ppp_litomerice/priloha_18_rizikove_sexualni_chovani.pdf
- KAMANOVA L. Sexuální výchova v rodině: co víme z výzkumných studií. In: *Studia pedagogica* [online]. 2014, roč. 19 č. 3 [vid. 11. 4. 2020]. ISSN 2336-4521. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/900>
- KOPECKÝ K. Sexting among Czech preadolescents and adolescents. In: *New Educational Review* [online]. 2012, roč. 28 č. 3. [vid. 10. 4. 2020]. ISSN 1732-6729. Dostupné z: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84864819528&partnerID=tZ0tx3y1>
- KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., KREJČÍ, V. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu.* Univerzita Palackého v Olomouci: 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.
- KOPŘIVA P. et al. *Respektovat a být respektován.* 3. vyd. Kroměříž: Spirála: 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.
- KOŘÍNKOVÁ K., ed. *Sdružení linka bezpečí – Děti a online rizika* [online] 1. vyd. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012. ISBN: 978-80-904920-3-5
- LESSIG, L. *Code and other laws of cyberspace.* New York: Basic Books, c1999. ISBN 046503912X.
- LEVIN M. E., LILLIS J., HAYES S. C. *When is online pornography viewing problematic among college males? Examining the moderating role of experiential avoidance* [online]. 22. 8. 2012 [vid. 28. 7. 2019] Dostupné z: https://scholar.google.cz/scholar?cluster=9124913612133131659&hl=cs&as_sdt=0,5&as_vis=1
- LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., ÓLAFSSON, K. Risks and safety on the internet: The perspective of European children. In: *Full Findings. LSE, London: EU Kids Online* [online]. 2011 [vid. 27. 8. 2019]. ISSN 2045-256X Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731/>
- LIVINGSTONE, S., HADDON, L., VINCENT, J., MASCHERONI, G., & ÓLAFSSON, K. The UK report. In: *Net children go mobile, London: London School of Economics and Political Science* [online]. 2014 [vid. 15. 8. 2019]. Dostupné z: <http://netchildrengomobile.eu/reports/>

- LÖFGREN-MÅRTENSON L., MÅNSSON S. A. Lust, Love, and Life: A Qualitative Study of Swedish Adolescents' Perceptions and Experiences with Pornography. *Journal of Sex Research* [online]. 2010, roč. 46, č. 6, 568-579 [vid. 20. 8. 2019] Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00224490903151374>
- LONG, J.. *Anti-porn: The resurgence of anti-pornography feminism* [online]. Zed Books Ltd., 2012 [vid. 22. 8. 2019]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=RNdiDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT7&dq=long+antiporn+the+resurgence&ots=Lda4KJ-WVVS&sig=Wp05PvM2hFRinx5tJnyyekniVyl&redir_esc=y#v=onepage&q=long%20antiporn%20the%20resurgence&f=false
- MALAMUTH N. M. Pornography. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [online]. 12. 2001 [22. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286340250_Pornography
- MAREŠ, J. Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogica* [online]. 2015, roč. 65, č. 2, s. 113–142 [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=11212&lang=cs>
- MAZIÈRES, A., TRACHMAN, M., COINTET, J. P., COULMONT, B., PRIEUR, C. Deep tags: toward a quantitative analysis of online pornography. In: *Porn Studies*, 1(1-2), 80-95 [online]. 21. 3. 2014 [vid. 16. 8. 2019] Dostupné z: https://hal.archives-ouvertes.fr/file/index/docid/937745/filename/PORNSTUDIES_preprint.pdf
- MCILRATH M. Peers, Predators, and Porn: Predicting Parental Underestimation of Children's Risky Online Experiences. In: *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 16. 1. 2014, roč. 19 č. 2 [vid. 11. 4. 2020]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jcc4.12040>
- MCKEE, A et al. Healthy Sexual Development: A Multidisciplinary Framework for Research. *International Journal of Sexual Health* [online] 2010 roč. 22, č. 1 [vid. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/19317610903393043>
- MCKEE, A. Does pornography harm young people? *Australian Journal of Communication* [online] 2010, roč. 37, č. 1, 17-36 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <http://eprints.qut.edu.au/41858/>
- MORGAN E. M. Associations between Young Adults' Use of Sexually Explicit Materials and Their Sexual Preferences, Behaviors, and Satisfaction. *Journal of Sex Research* [online]. 2011, roč. 48, č. 6 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00224499.2010.543960>
- NASH, V., ADLER, J., LIVINGSTONE, S., MARSTON C., OWEN, G., WRIGHT, J. Identifying the routes by which children view pornography online: implications for future policymakers seeking to limit viewing report of expert panel for DCMS. In: *Middlesex University London* [online]. Aktualizováno 31. 3. 2019 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <http://eprints.mdx.ac.uk/18878/>
- NEGASH S., et al. Trading Later Rewards for Current Pleasure: Pornography Consumption and Delay Discounting. *The Journal of Sex Research* [online]. 2016, roč. 53, č. 6 [vid. 27. 7. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00224499.2015.1025123>
- OGAS, O., GADDAM, S. A Billion Wicked Thoughts: What the World's Largest Experiment Reveals About Human Desire. New York: Dutton, c2011. ISBN 978-05-259-5209-1.
- PASCUAL-LEONE, A. Modulation of Muscle Responses Evoked by Transcranial Magnetic Stimulation During the Acquisition of New Fine Motor Skills. In: *Journal of Neurophysiology* [online]. 1995, roč. 74 č. 3 [vid. 21. 4. 2020]. Dostupné z: <https://journals.physiology.org/doi/abs/10.1152/jn.1995.74.3.1037>
- PETER, J., VALKENBURG, P. M. Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material and Sexual Satisfaction: A Longitudinal Study. *Human Communication Research* [online]. 1. 4. 2009, roč. 35, č. 2, [vid. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2009.01343.x>
- PILAŘ, J. Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu. In: *Ministerstvo mládeže a tělovýchovy* [online]. Aktualizováno 11. 10. 2013 [vid. 13. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/7349?highlightWords=pravidla+pro+rodi%C4%8De+d%C4%9Bti+bezpe%C4%8Dn%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADmu+pou%C5%BE%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD+internetu>
- PORNHUB INSIGHTS. The 2019 Year in Preview. In: *Pornhub Insights* [online] 11. 12. 2019 [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.pornhub.com/insights/2019-year-in-review>
- PRENSKY, M. Digital Natives, Digital Immigrants. In: *On the Horizont* [online]. 8. 2001 [vid. 30. 4. 2020] Dostupné z: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
- ŘÍČAN, P. Sexuální výchova – základ je v rodině. *Metodický portál: Články* [online]. 12. 11. 2013, [vid. 24. 10. 2018]. ISSN 1802-4785. Dostupný z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/17839/SEXUALNI-VYCHOVA---ZAKLAD-JE-V-RODINE.html>

- RINGROSE, J., GILL, R., LIVINGSTONE, S. and HARVEY, L. (2012) A qualitative study of children, young people and 'sexting': a report prepared for the NSPCC. In: *LSE Research Online* [online]. Aktualizováno 19. 8. 2019 [vid. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/id/eprint/44216>
- Sdělení 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In *Sbírka zákonů* [online]. 1991, částka 22, aktualizováno 29. 3. 2010 [vid. 21. 4. 2020].
- ŠEVČÍKOVÁ A. et al. Extent Matters: Exposure to Sexual Material Among Czech Adolescents. In: *Journal of Early Adolescence* [online]. 2013, roč. 33 č. 8 [vid. 11. 4. 2020]. ISSN: 1552-5449. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0272431613483004>
- ŠEVČÍKOVÁ, A. et al. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 9788024750101.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X
- TYLKA, T. L. No Harm in Looking, Right? Men's Pornography Consumption, Body Image, and Well-Being. In: *APA PsycNET* [online]. 10. 2. 2014 [vid. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1037/a0035774>
- VALKENBURG, P. M., PETER, J. The differential susceptibility to media effects mode. In: *Journal of Communication* [online]. 7. 3. 2013 [vid. 21. 9. 2019] Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcom.12024>
- YBARRA, M. L.; MITCHELL, K. J. Exposure to Internet pornography among children and adolescents: A national survey. *Cyberpsychology & behavior* [online]. 2005, roč. 8, č. 5 [vid. 22. 8. 2019] Dostupné z: <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/cpb.2005.8.473>
- Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů* [online]. 2009, částka 11 [vid. 21. 4. 2020] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=>
- ZIMBARDO, P. G., COULOMBE, N. D. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložili: Libuše ČÍŽKOVÁ, Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing: 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

Seznam Příloh

7.1	Příloha 1.....	103
7.2	Příloha 2.....	105
7.3	Příloha 3.....	106
7.4	Příloha 4.....	111

Příloha 1

Pravidla pro děti k bezpečnějšímu užívání internetu

- 1) *„Nikdy nesděluj adresu svého bydliště, telefonní číslo domů nebo adresu školy, kam chodíš, jména a adresy rodičů a rodinných příslušníků i jejich telefonní čísla do práce, někomu, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu, jestliže Ti to rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) přímo nedovolí.*
- 2) *Pokud se neporadíš s rodiči, neposílej nikomu po internetu fotografii, číslo kreditní karty nebo podrobnosti o bankovním účtu a vůbec žádné osobní údaje.*
- 3) *Nikdy nikomu, ani nejlepšímu příteli, neprozrad' heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.*
- 4) *Nikdy si bez svolení rodičů nedomlouvej osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu. Doma musí bezpodmínečně vědět, kam jdeš a proč. I když Ti rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) dovolí se s takovým člověkem sejit, nechod' na schůzku sám/sama a sejděte se na bezpečném veřejném místě.*
- 5) *Nikdy nepokračuj v chatování, když se Ti bude zdát, že se tam probírají věci, které Tě budou přivádět do rozpaků nebo Tě vyděsí. Vždy o takovém zážitku řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají).*
- 6) *Nikdy neodpovídej na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily. Není Tvoje vina, že jsi tyto zprávy dostal/a. Když se Ti to stane, oznam to rodičům.*
- 7) *Nikdy neotvírej soubory přiložené k elektronickým zprávám (e-mailům), pokud přijdou od lidí nebo z míst, které neznáš. Mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a významně poškodit software počítače.*
- 8) *Vždy řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají) o všech případech nepříjemných, vulgárních výrazů na internetu, totéž platí pro obrázky s vulgární tematikou.*
- 9) *Vždy buď sám/sama sebou a nezkoušej si hrát na někoho, kým nejsi (na staršího, na osobu jiného pohlaví apod.).*
- 10) *Vždy pamatuj na následující pravidlo a chovej se podle něho: jestliže některá webová stránka bude obsahovat upozornění, že je určena jen pro dospělé nebo jen pro lidi od určitého věku, musí se to respektovat a ti, kteří nevyhovují kritériím nemají takovou stránku otevírat.*
- 11) *Domluv se s rodiči na pravidlech používání internetu a poctivě je dodržuj. Především se domluv, kdy můžeš internet používat a jak dlouho.*
- 12) *Provždy si zapamatuj další pravidlo: když Ti někdo na internetu bude nabízet něco, co zní tak lákavě, že se to nepodobá pravdě, nevěř mu – není to pravda.*
- 13) *Jestliže na internetu najdeš něco, o čem jsi přesvědčen, že je to nelegální, oznam to rodičům.”⁴⁰⁹*

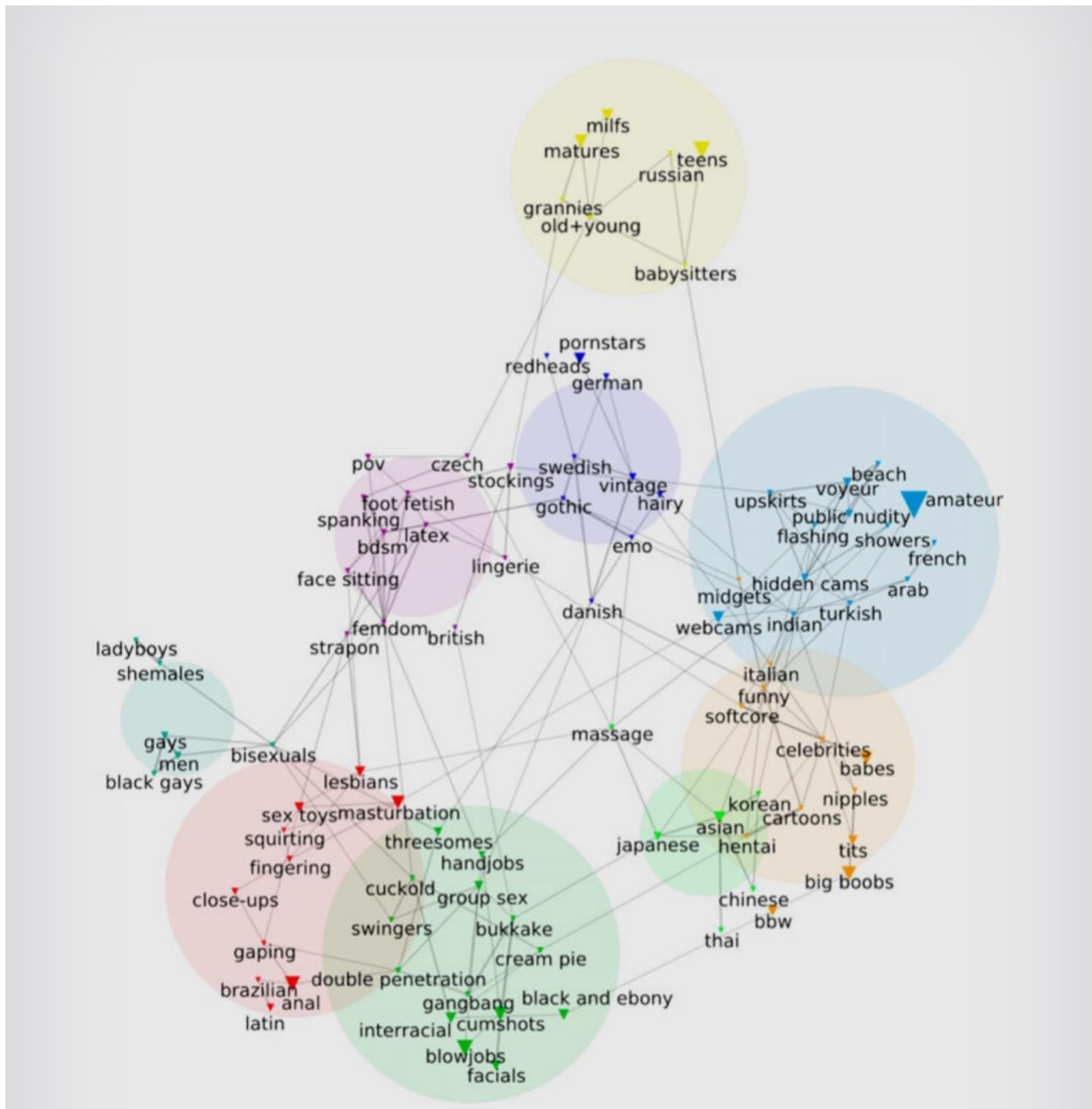
⁴⁰⁹ PILAŘ, J., pozn. 322, s. 3–4. (doslovně převzato bez jakýchkoliv obsahových či stylistických zásahů autorky)

Pravidla pro rodiče k bezpečnějšímu užívání internetu

- 1) *„Nechte se dítětem poučit o službách, které používá, ujistěte se o jejich obsahu. Tím zlepšete svou znalost internetu.*
- 2) *Nikdy svému dítěti nedovolte setkání o samotě s někým, s kým se seznámil na internetu, bez Vaší přítomnosti. Pokud k setkání svolíte, své dítě doprovodte.*
- 3) *Zajímejte se o internetové kamarády z lidí stejně, jako se zajímáte o jejich kamarády ve škole.*
- 4) *Základem při komunikaci rodiče s dítětem je otevřenost. Při nepříjemných zkušenostech dítěte s děsivým obsahem nebo nepříjemným člověkem není řešením trestat dítě, nebo mu dokonce bránit používat internet, ale poradit mu, jak se v budoucnu nepříjemným zkušenostem vyhnout. Jak se rodič při podobné situaci zachová, určuje, zda jsem dítě svěří i v budoucnu.*
- 5) *Na místo s nevhodným obsahem se může dítě dostat zcela náhodou. Pro tyto případy neexistuje stoprocentní ochrana a vyplatí se spíše vychovávat dítě tak, aby si podobné skutečnosti interpretovalo způsobem odpovídajícím jeho věku, protože s dítětem nemůže trávit všechny volný čas.*
- 6) *Riziko vstupu na stránku s nevhodným obsahem lze snížit jednak prostřednictvím možností zabudovaných přímo do internetového prohlížeče, jednak prostřednictvím speciálních programů obsahujících nepřetržitě aktualizovaný seznam stránek pro děti nevhodných. Tyto programy bývají k dispozici zdarma.*
- 7) *Uvažujte o společné e-mailové schránce se svými dětmi. (Společnost Google vyvinula možnost dětských e-mailů, které jsou propojené s emailem rodiče. – pozn. autorky práce)*
- 8) *Dávejte si pozor na soubory, které dítě z internetu stahuje a ukládá je na disk.*
- 9) *Sledujte, kolik času dítě u počítače stráví. Nepohybuje se ve světě virtuálních her častěji než na hřišti? Nepohybuje se víc na chatu a nekomunikuje s anonymními osobami (skrytými za chatovacími přezdívkami) častěji než se svými kamarády? Nepozorujete vnější projevy připomínající závislost na chatováním či počítačových hrách? Nedovolte, aby byl virtuální realita dítě příliš pohltila!*
- 10) *O radu při výchově dětí ke správnému užívání internetu můžete požádat pedagoga, psychologa či pracovníky internetových firem.⁴¹⁰*

⁴¹⁰ PILAŘ, J., pozn. 322, s. 4–5. (doslovně převzato bez jakýchkoliv obsahových či stylistických zásahů autorky)

Příloha 2

Obrázek 3: Obrázek – Síť vyhledávaných výrazů na pornografických stránkách a jejich vzájemná provázanost⁴¹¹.

⁴¹¹ MAZIÈRES, A., TRACHMAN, M., COINTET, J. P., COULMONT, B., PRIEUR, C., pozn. 100, s. 89.

Příloha 3

Zákony vztahující se k problematice v plném znění, především z oddílu Hlava III – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti:

§ 168

Obchodování s lidmi

(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá dítě, aby ho bylo užito

a) jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,

b) jiným k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla,

c) k službě v ozbrojených silách,

d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo

kdo kořistí z takového jednání,

bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Stejně bude potrestán, kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá, aby jí bylo užito

a) jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,

b) jiným k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jejího těla,

c) k službě v ozbrojených silách,

d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo

kdo kořistí z takového jednání.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,

c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo

d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

(4) Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo

c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

(5) Odnětím svobody na deset až osmnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobil-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

(6) Příprava je trestná.

§ 185

Znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti,

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) způsobil-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobil-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.

§ 186

Sexuální nátlak

(1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo

kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti,

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) na dítěti, nebo

b) nejméně se dvěma osobami.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,

b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, nebo

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(6) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

(7) Příprava je trestná.

§ 187

Pohlavní zneužití

(1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužíváje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.

§ 190

Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí

(1) Kdo provozuje prostituci v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Kdo organizuje, střeží nebo jiným způsobem zajišťuje provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) nejméně na dvou takových místech, nebo

b) opětovně.

§ 191

Šíření pornografie

(1) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, v

němž se projevuje násilí či neúcta k člověku, nebo které popisuje, zobrazuje nebo jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Kdo písemné, fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo

a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo

b) na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) jako člen organizované skupiny,

b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo

c) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(4) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo

b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

§ 192

Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

(1) Kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.

(2) Stejně bude potrestán ten, kdo prostřednictvím informační nebo komunikační technologie získá přístup k dětské pornografii.

(3) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, anebo

kdo kořistí z takového pornografického díla,

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až šest let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 3

a) jako člen organizované skupiny,

b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo

c) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(5) Odnětím svobody na tři léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 3

a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo

b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

§ 193

Zneužití dítěte k výrobě pornografie

(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny, nebo

b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo

b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

§ 193a

Účast na pornografickém představení

Kdo se účastní pornografického představení nebo jiného obdobného vystoupení, ve kterém účinkuje dítě, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

§ 193b

Navazování nedovolených kontaktů s dítětem

Kdo navrhne setkání dítěti mladšímu patnácti let v úmyslu spáchat trestný čin podle § 187 odst. 1, § 192, 193, § 202 odst. 2 nebo jiný sexuálně motivovaný trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

§ 202

Svádění k pohlavnímu styku

(1) Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplatu, výhodu nebo prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin ze zavrženíhodné pohnutky,

c) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, nebo

d) spáchá-li takový čin opětovně.

§ 203

Beztrestnost dítěte

Dítě, které žádá nebo přijme za pohlavní styk s ním, své pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, není pro takový čin trestné, a to ani podle ustanovení o návodci nebo pomocníkovi.

Pro učitele a další pracovníky v pomáhajících profesích je pak závazná také § 367 Nepřekážení trestného činu a § 368 Neohlášení trestného činu.⁴¹²

⁴¹² Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů* [online]. 2009, částka 11 [vid. 21. 4. 2020] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=> § 168, § 185, § 186, § 187, § 190, § 191, § 192, § 193, § 193a, § 193b, § 202, § 203, § 367, § 368.

Příloha 4

Dotazník žáci – plné znění

Tvoje biologické pohlaví (*označ jednu možnost*):

- a) dívka
- b) chlapec

O mně

Denně strávíš na internetu (*označ jednu možnost*):

- a) nechodíš na internet
- b) maximálně 30 minut
- c) maximálně 1 hodinu
- d) až 2 hodiny
- e) až 3 hodiny
- f) až 4 hodiny
- g) až 5 hodin
- h) až 6 hodin
- i) více než 6 hodin

Ve své rodině se cítíš (*označ jednu možnost*):

- a) velmi dobře
- b) dobře
- c) někdy dobře, někdy špatně
- d) špatně
- e) velmi špatně

Naše téma

Když se řekne „pornografie“, co si vybavíš? Jak podle tebe pornografie vypadá? (*vypiš slovy*)

Co tam patří

Co podle tebe patří do pornografie? (*můžeš označit i více odpovědí*)

- a) obrázky s nahými lidmi
- b) filmy, kde jsou vidět nazí lidé
- c) obrázky, na kterých mají lidé sex
- d) filmy, ve kterých mají lidé sex
- e) filmy, které jsou jen o sexu
- f) psané příběhy popisující sex

Proč vlastně

Proč podle tebe lidé pornografii vyhledávají? (*vypiš slovy*)

K čemu by podle tebe mohla být pornografie dobrá? (*vypiš slovy*)

Je to dostupné?

Kde ses setkal/a s vyobrazením sexu? (*můžeš označit i více odpovědí*)

- a) knihy
- b) časopisy
- c) filmy
- d) seriály
- e) webové stránky
- f) fotografie

Jak je podle tebe snadné najít na internetu stránku s pornografickým obsahem? (*označ jednu možnost*)

- a) velmi snadné
- b) spíš snadné
- c) nepřemýšlel/a jsem nad tím
- d) spíš obtížné
- e) velmi obtížné

Pokud jsi už někdy na internetu odklikl/a (a je jedno kvůli čemu), že ti už bylo 18 let, kolikrát to bylo? (*označ jednu možnost*)

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) méně než 10x
- d) více než 10x a méně než 50x
- e) více než 50x

Hrál/a jsi někdy online hru s pornografickým obsahem? (*označ jednu možnost*)

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) vícekrát

Zažil/a jsi někdy sex v online hře? (*označ jednu možnost*)

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) vícekrát

Co kamarádi?

Kdyby ti kamarád/ka řekl/a, že viděl/a pornografický materiál, co by se ti honilo hlavou? (*vypiš slovy*)

Víš o tom, že některý/á z tvých kamarádů/kamarádek sleduje pornografii? (*označ jednu možnost*)

- a) rozhodně ano
- b) spíš ano
- c) nejsem si jistý/á
- d) spíš ne
- e) rozhodně ne

Myslíš si, že lidé ve tvém věku od tebe očekávají, že už jsi viděl/a nějaký pornografický materiál? (*označ jednu možnost*)

- rozhodně ano
- spíš ano
- nepřemýšlel/a jsem nad tím
- spíš ne
- rozhodně ne

Sdílel/a jsi někdy pornografický materiál s kamarádem/kamarádkou, nebo naopak on/ona s tebou? (*označ jednu možnost*)

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) vícekrát

Díval/a ses někdy na pornografický materiál s kamarádem/kamarádkou? (označ jednu možnost)

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) vícekrát

Teď to nejtěžší

Pokud jsi už někdy viděl/a pornografický materiál, v kolika letech to bylo poprvé? (vypiš číslíci nebo slovy)

Pokud jsi někdy viděl/a nějaký pornografický materiál, vzpomeneš si, co jsi při tom cítil/a? (můžeš označit i více odpovědí)

- nelíbilo se mi to
- styděl/a jsem se
- líbilo se mi to
- bylo to vzrušující
- bylo to divné
- byl/a jsem zvědavý/a

Stalo se ti, že na tebe na internetu „vyskočila“ stránka nebo reklama s pornografickým obsahem? (označ jednu možnost)

- ne, ani jednou
- ano, jednou
- ano, vícekrát
- nepamatuji si

Vyhledával/a jsi někdy pornografický materiál záměrně? (označ jednu možnost)

- a) ne, ani jednou
- b) ano, jednou
- c) ano, vícekrát
- d) nepamatuji si

Pokud jsi už někdy záměrně vyhledával/a pornografický materiál, v kolika letech to bylo poprvé? (vypiš číslíci nebo slovy)

Pokud jsi někdy sledoval/a pornografický materiál, jak často to bylo? (označ jednu možnost)

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) jednou ročně
- d) několikrát do roka
- e) jednou za měsíc
- f) několikrát za měsíc
- g) jednou týdně
- h) několikrát týdně
- i) denně

Jak moc je pravděpodobné, že v následujících 30 dnech budeš na internetu záměrně hledat stránky s pornografickým obsahem? (označ jednu možnost)

- a) velmi nepravděpodobné
- b) spíš nepravděpodobné
- c) spíš pravděpodobné
- d) velmi pravděpodobné

Mluvit o tom s dospělými?

Myslíš si, že by lidé ve tvém věku měli být dobře informovaní o sexu? *(označ jednu možnost)*

- rozhodně ano
- spíš ano
- nepřemýšlel/a jsem nad tím
- spíš ne
- rozhodně ne

Jak bys zhodnotil/a sexuální výchovu realizovanou ve vyučování na tvé škole? *(vypiš slovy)*

Mluvili jste někdy ve vyučování o pornografii? *(označ jednu možnost)*

- a) ani jednou
- b) jednou
- c) vícekrát

Pokud jsi někdy ve škole mluvil/a o pornografii, s kým to bylo? *(můžeš označit i více odpovědí)*

- a) s učitelem/učitelkou ve vyučování
- b) s lektorem/lektorkou, který/á pro naši třídu dělal/a přednášku/besedu
- c) s učitelem/učitelkou mimo vyučování
- d) se spolužákem/spolužačkou
- e) s někým jiným

Kdyby sis potřeboval/a promluvit o sexu, za kým bys šel/šla? *(můžeš označit i více odpovědí)*

- a) kamarád/ka
- b) spolužák/spolužačka
- c) sourozenec
- d) rodič nebo jiná osoba, která tě vychovává
- e) učitel/ka
- f) vychovatel/ka
- g) lékař/ka
- h) linka bezpečí
- i) hledal/a bych na internetu